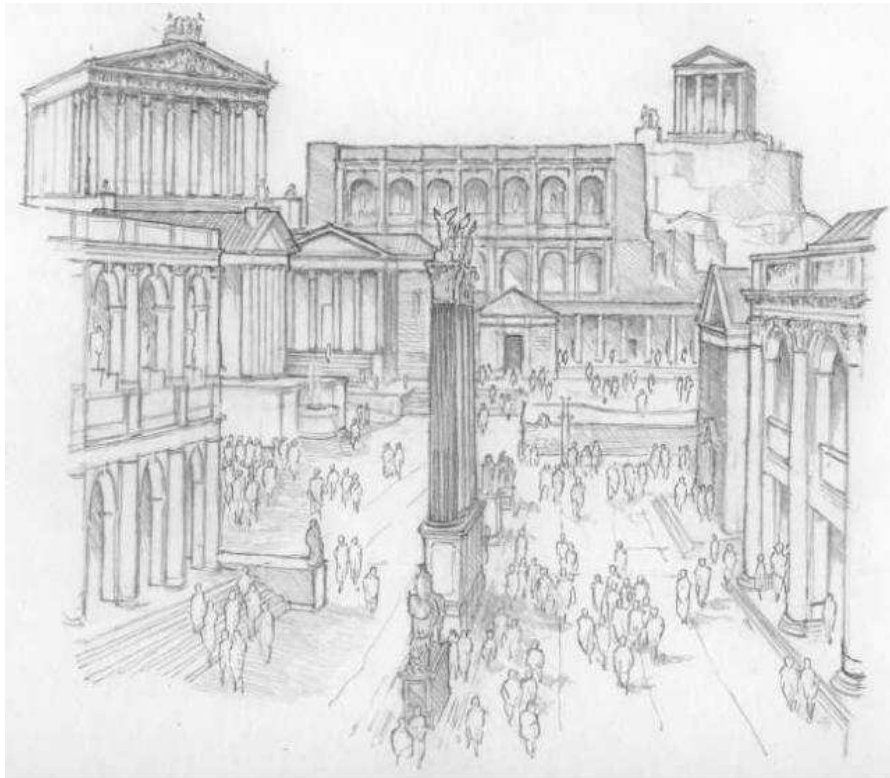


TABELA PERFECTÓW I SUPINÓW

<i>indicativus, infinitivus praesentis activi</i>	<i>tłumaczenie 1 os. praes.</i>	<i>ind. perf. act.</i>	<i>tłumaczenie 1 os. perf.</i>	<i>SUPINUM</i>
abeo, abire	odchodzę	abii	odszedłem	abitum
absum, abesse	jestem nieobecny	afui	byłem nieobecny	—
adeo, adire	przychodzę	adii	przyszedłem	aditum
adsum, adesse	jestem obecny/pomagam	adfui/affui	byłem obecny/pomogłem	—
affero, afferre	przynoszę	attuli	przyniosłem	allatum
ago, agere	robię, prowadzę	egi	zrobiłem, zaprowadziłem	actum
aperio, aperire	otwieram	aperui	otworzyłem	apertum
audio, audire	słyszę	audivi	usłyszałem	auditum
aufero, auferre	zabieram	abstuli	zabrałem	ablatum
cado, cadere	upadam	cecidi	upadłem, runąłem	casum
caedo, caedere	rabię, biję, ścinam	cecidi	biłem, ścinałem	caesum
cedo, cedere	idę, kroczę, odstępuję	cessi	poszedłem, odstąpiłem	cessum
capio, capere	chwytam	cepi	chwyciłem	captum
claudio, claudere	zamykam	clausi	zamknąłem	clausum
cognosco, cognoscere	znam	cognovi	poznałem	cognitum
colo, colere	uprawiam, czczę	colui	uczciłem	cultum
credo, credere	wierzę	credidi	uwierzyłem	creditum
cresco, crescere	rosnę	crevi	uroszłem	cretum
cupio, cupere	pragnę	cupivi(-ii)	zapragnąłem	cupitum
deleo, delere	niszczę	delevi	zniszczyłem	deletum
desisto, desistere	przestaję	destiti	zaprzestałem	destitum
desum, desesse	brak mnie	defui	brakło mnie	—
dico, dicere	mówię	dixi	powiedziałem	dictum
disco, discere	uczę się	didici	nauczyłem się	—
divido, dividere	dzielę	divisi	podzieliłem	divisum
do, dare	daję	dedi	dałem	datum
doceo, docere	uczę	docui	nauczyłem	doctum
eo, ire	idę	ii (ivi)	poszedłem	itum
exeo, exire	wychodzę	exii	wyszedłem	exitum
facio, facere	robię	feci	zrobiłem	factum
fallo, fallere	zwodzę, oszukuję	fefelli	zwiodłem, oszukałem	falsum
fero, ferre	niosę	tuli	zniosłem, zaniósłem	latum
fugio, fugere	uciekam	fugi	uciekłem	fugitum
gero, gerere	działam	gessi	zadziałełem	gestum
gigno, gignere	rodzę	genui	urodziłem	genitum
habeo, habere	mam	habui	miałem, posiadałem	habitum

iaceo, iacēre	leżę	iacui	leżałem	—
iacio, iacere	rzucam	ieci	rzuciłem	iactum
iubeo, iubere	rozkazuję	iussi	rozkazałem	iussum
lego, legere	czytam	legi	przeczytałem	lectum
malo, malle	wolę	malui	wolałem	—
maneo, manere	pozostaję	mansi	pozostałem	mansum
mitto, mittere	posyłam	misi	posłałem	missum
moveo, movere	poruszam	movi	poruszyłem	motum
noceo, nocere	szkodzę	nocui	zaszkodziłem	nocitum
nolo, nolle	nie chcę	nolui	nie zechciałem	—
pando, pandere	rozwijam	pandi	rozwinąłem	passum
pango, pangere	wbijam, spajam	pepegi /panxi	wbiłem, spoilem	pactum
parco, parcere	oszczędzam, zaniechuję	peperci	oszczędziłem, zaniechałem	(parsurus)
pario, parere	wydaję, rodzę	peperi	wydałem, zrodziłem	partum
pello, pellere	uderzam	pepuli	uderzyłem	pulsum
pereo, perire	ginę	perii	zginąłeś	peritum
peto, petere	żądam	petivi	zazaądałem	petitum
pono, ponere	kładę	posui	położyłem	positum
possum, posse	mogę	potui	mogłem	—
praesum, praeesse	stoję na czele	praefui	stanąłem na czele	—
puto, putare	sądzę	putavi	osądziłem	putatum
quaero, quaerere	pytam, proszę	quaesivi	zapytałem, poprosiłem	quaesitum
redeo, redire	wracam	redii	wróciłem	reditum
rego, regere	kieruje	rexii	pokierowałem	rectum
relinquo, relinquere	opuszczam	reliqui	opuściłem	relictum
respondeo, respondere	odpowiadam	respondi	odpowiedziałem	responsum
scribo, scribere	piszę	scripsi	napisałem	scriptum
sentio, sentire	czuję	sensi	poczułem	sensum
sino, sinere	pozwalam	sivi	pozwoliłem	situm
solvo,olvere	rozwiązuję	solvi	rozwiązałem	solutum
specto, spectare	oglądam	spectavi	obejrzałem	spectatum
spero, sperare	mam nadzieję	speravi	miałem nadzieję	speratum
sterno, sternere	rozciągać	stravi	rozciągnąłem	stratum
sto, stare	stoję	steti	stanąłem	(staturus)
sum, esse	jestem	fui	byłem	—
sumo, sumere	biorę	sumpsi	wziąłem	sumptum
tango, tangere	dotykam	tetigi	dotknąłem	tactum
teneo, tenere	trzymam	tenui	(za)trzymałem	—
tero, terere	trę	trivi	starłem	tritum
timeo, timere	boję się	timui	bałem się	—

tollo, tollere	biorę	<b>sustuli</b>	<b>zabrałem</b>	sublatum
traho, trahere	ciągnę	<b>traxi</b>	<b>zaciągnąłem</b>	tractum
uro, urere	palę	<b>ussi</b>	<b>spaliłem</b>	ustum
vado, vadere	idę	<b>vasi</b>	<b>poszedłem</b>	(e)vasum
venio, venire	przybywam	<b>veni</b>	<b>przybyłem</b>	ventum
video, videre	widzę	<b>vidi</b>	<b>zobaczyłem</b>	visum
vinco, vincere	zwyciężam	<b>vici</b>	<b>zwyciężyłem</b>	victum
vivo, vivere	żyję	<b>vixi</b>	<b>przeżyłem</b>	victum
volo, velle	chcę	<b>volui</b>	<b>zechciałem</b>	—



(c) Bill Leedham  
www.autolyos.co.uk



## LECTIO SEPTIMA DECIMA

## INDICATIVUS PLUSQUAMPERFECTI I FUTURI EXACTI ACTIVI

## CZAS NA TEMACIE PERFECTI

**PLUSQUAMPERFECTUM** jest czasem **zaprzeszłym**. Używa się go zwykle dla wyrażenia czynności przeszłej uprzedniej w stosunku do innej czynności przeszłej (wyrażonej przez *imperfectum* lub *perfectum*).

Np.: *Themistocles muros, quos Persae **deleverant**, restituit.* = *Temistokles mury, które Persowie **zburzyli (byli)**, odbudował.*

**Stronę czynną** tworzymy na bazie TEMATU **PERFECTI**, dodając bezpośrednio do niego formy czasownika *esse* w *imperfectum* (eram, eras, erat, eramus, eratis, erant)

Końcówki *indicativu plusquamperfecti activi*

sing.	pl.
1. - <b>eram</b>	- <b>eramus</b>
2. - <b>eras</b>	- <b>eratis</b>
3. - <b>erat</b>	- <b>erant</b>
<i>infinitivus perf. act. - isse</i>	

Zauważ, że jest to odmiana czasownika *esse* w *imperfectum*

	I	II	III	IV
	laudav-	monu-	mis-	audiv-
1	laudav-eram <i>pochwalilem byłem</i>	monu-eram <i>upomniałem byłem</i>	mis-eram <i>postąłem byłem</i>	audiv-eram <i>usłyszałem byłem</i>
2	laudav-eras	monu-eras	mis-eras	audiv-eras
3	laudav-erat	monu-erat	mis-erat	audiv-erat
1	laudav-eramus	monu-eramus	mis-eramus	audiv-eramus
2	laudav-eratis	monu-eratis	mis-eratis	audiv-eratis
3	laudav-erant	monu-erant	mis-erant	audiv-erant



## CZAS NA TEMACIE PERFECTI

**FUTURUM EXACTUM (II)** jest czasem przyszłym uprzednim. Używany jest zwykle dla oznaczenia czynności przyszłej uprzedniej (wcześniejszej) w stosunku do innej czynności przyszłej (wyrażonej przez futurum I).

Np.: *Ut semetem feceris, ita metes = Jak wykonasz zasiew, tak zbierzesz.*

**Stronę czynną** tworzymy na bazie TEMATU **PERFECTI**, dodając bezpośrednio do niego formy czasownika *esse* w **futurum I** (ero, eris, erit, erimus, eritis) + erint dla 3 os. pl.

### Końcówki *indicativu futuri exacti (II) activi*

sing.	pl.
1. - <b>ero</b>	- <b>erimus</b>
2. - <b>eris</b>	- <b>eritis</b>
3. - <b>erit</b>	- <b>erint</b>

Zauważ, że jest to odmiana czasownika *esse* w futurum I (z wyjątkiem 3 os. pl.)

### INDICATIVUS FUTURI EXACTI ACTIVI

	I	II	III	IV
temat	laudav-	monu-	mis-	audi-
1	laudav-ero <i>pochwalę</i>	monu-ero <i>upomnę</i>	mis-ero <i>poślę</i>	audi-ero <i>usłyszę</i>
2	laudav-eris	monu-eris	mis-eris	audi-eris
3	laudav-erit	monu-erit	mis-erit	audi-erit
1	laudav-erimus	monu-erimus	mis-erimus	audi-erimus
2	laudav-eritis	monu-eritis	mis-eritis	audi-eritis
3	laudav- <b>erint</b>	monu- <b>erint</b>	mis- <b>erint</b>	audi- <b>erint</b>

### SCHEMAT UKŁADU CZASÓW

przeszłość				przyszłość		
plusquamperfectum	perfectum	imperfectum	<b>praesens</b>	futurum exactum	futurum primum	
amav-eram	amav-i	ama-ba-m	amo	amav-ero	ama-bo	
<i>pokochałem byłem</i>	<i>pokochałem</i>	<i>kochałem</i>	<i>kocham</i>	<i>pokocham</i>	<i>będę kochał / pokocham</i>	



**1. Przetłumacz zdania. Określ czas orzeczeń.**

- a. Non Hectorem traxisti, sed corpus, quod fuerat Hectoris. ....  
 .....
- b. Quidquid egero, continuo scies. ....  
 .....
- c. Belgae subito omnibus copiis ex silvis, quo se abdiderant, procurrerunt impetumque in equites Romanos fecerunt. ....  
 .....
- d. Emoriar, si non hanc uxorem duxero. ....
- e. Heredem tibi me, Catulle, dicis. Non credam, nisi legero, Catulle. ....  
 .....
- f. Si Paris ex Graecis uxorem duxerit oris, excidium Troiae ducet et omne malum. ....  
 .....
- g. Caesar exercitum Romanum in Germaniam traducere constituerat, postea in Britanniam navigavit. ....  
 .....
- h. Si perdiderit Phidias statuum, protinus alteram faciet. ....  
 .....
- i. Cornificius poeta, a militibus desertus, interiit, quod saepe fugientes galeatos lepores appellaverat. ....  
 .....

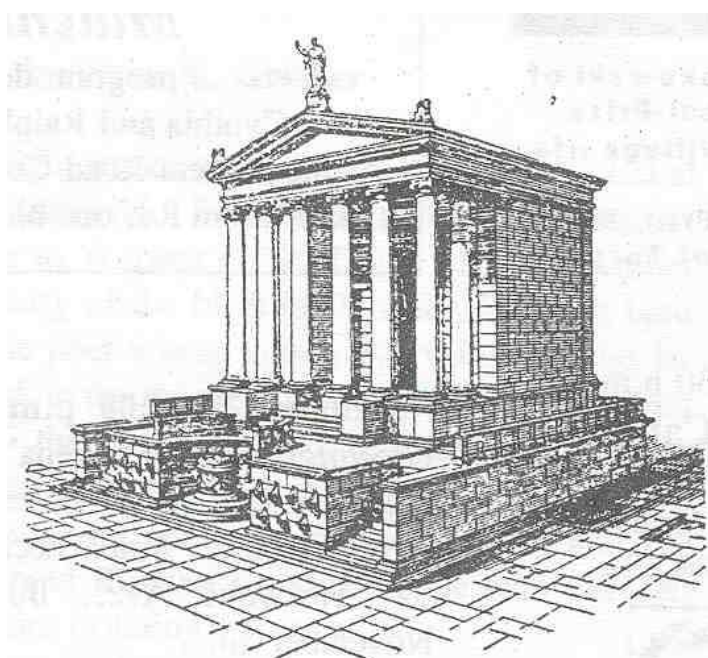
1. Do poniższych czasowników dopisz formy tego samego trybu, strony, osoby, liczby w pozostałych dwóch czasach tworzonych na temacie perfecti (perfectum/plusquamperfectum/futurum II). Przetłumacz je.

- a. dixit  
 b. potuerint  
 c. tuleramus  
 d. voluistis  
 e. sustulimus  
 f. egeris  
 g. dederant

- h. fueritis
- i. meministi
- j. fecerint
- k. ii

2. Do poniższych form czasownika dodaj: do formy czasu przyszłego analogiczną formę drugiego czasu przyszłego (futurum I / futurum II); do formy czasu przeszłego analogiczne formy pozostałych dwóch czasów przeszłych (imperfectum / perfectum / plusquamperfectum); formę *praesentis* (tam gdzie to możliwe) zamień na *passivum*.

- a. scripseramus:
- b. veniet:
- c. aberant:
- d. fers:
- e. tangebatis:
- f. ero:
- g. regit:
- h. non vis:
- i. pugnabam:
- j. continebimus:



## LECTIO DVODEVICESIMA

### STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW I PRZYSŁÓWKÓW

#### STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW



stopień NAJWYŻSZY (supero = przewyższam)

**gradus SUPERLATIVUS**

stopień WYŻSZY (comparo = porównuję)

**gradus COMPARATIVUS**

stopień RÓWNY (pono = kładę)

**gradus POSITIVUS**

#### PRZYMIOTNIKI REGULARNE

**POSITIVUS** Przymiotniki w stopniu równym odmieniają się wg **I/II** deklinacji i wg **III** deklinacji np. clarus 3; pulcher, chra, chrum || vetus, eris; facilis, e; acer, cris, e

**COMPARATIVUS** tworzymy na temacie fleksyjnym przymiotnika (od genetiwu odcinamy końcówkę). Do uzyskanego w ten sposób tematu fleksyjnego przymiotnika dodajemy przyrostek **-IOR** (dla *m* i *f*) lub **-IUS** (dla *n*). Przymiotniki w stopniu wyższym odmieniają się zawsze wg grupy **spółgłoskowej** (abl. sg. -e; gen. pl. -um; nom., acc., voc. pl. *n* -a) **III** deklinacji.

stopień równy: carus || gen. sg. = car-i || temat fleksyjny: car-

	m/f	n	m/f	n
	<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
<i>Nom.</i>	<b>car-ior</b> droższy, droższa	<b>car-ius</b> droższe	carior-es	carior-a
<i>Gen.</i>	carior-is		carior-um	
<i>Dat.</i>	carior-i		carior-ibus	
<i>Acc.</i>	carior-em	= nom. sg.	carior-es	= nom. pl.
<i>Abl.</i>	carior-e		carior-ibus	
<i>Voc.</i>	carior	= nom. sg.	carior-es	= nom. pl.





**SUPERLATIVUS** odmienia się zawsze wg deklinacji **I (f) / II (m, n)**. Sposób tworzenia:

1. do przymiotników zakończonych w stopniu równym *m* na **-er** (mogą to być przymiotniki deklinacji I/II np. *pulcher, chra, chrum* lub III np. *acer, cris, e*) dodajemy przyrostki **-rimus m -rima f -rimum n** do **nominatiwu sg. masculini (pulcher-, acer-)**

**stopień równy: pulcher (II) || przyrostek: -rimus, -rima, -rimum**

**stopień równy: acer (III) || przyrostek: -rimus, -rima, -rimum**

positivus	masculinum	femininum	neutrum
<b>I/II</b>	<b>pulcher</b>	pulchra	pulchrum
	<b>II m</b>	<b>I f</b>	<b>II n</b>
<i>Nom. sg.</i>	<b>pulcher-rim-us</b> <i>najpiękniejszy</i> <b>acer-rim-us</b> <i>najostrzejszy</i>	<b>pulcher-rim-a</b> <i>najpiękniejsza</i> <b>acer-rim-a</b> <i>najostrzejsza</i>	<b>pulcher-rim-um</b> <i>najpiękniejsze</i> <b>acer-rim-um</b> <i>najostrzejsze</i>
<i>Gen. sg.</i>	<b>pulcher-rim-i</b> <b>acer-rim-i</b>	<b>pulcher-rim-ae</b> <b>acer-rim-ae</b>	<b>pulcher-rim-i</b> <b>acer-rim-i</b>

2. dla 6 przymiotników: **facilis** (łatwy), **difficilis** (trudny), **similis** (podobny), **dissimilis** (niepodobny), **humilis** (niski, pokorny), **gracilis** (wdzięczny) dodajemy do **tematu** fleksyjnego przymiotnika w stopniu równym przyrostki **-limus m, -lima f, -limum n**.

**stopień równy: facilis (III) || gen. sg. = facil-is || temat fleksyjny: facil-**

positivus	masculinum	femininum	neutrum
<b>III</b>	<b>facilis</b>		<b>facile</b>
	<b>II m</b>	<b>I f</b>	<b>II n</b>
<i>Nom. sg.</i>	<b>facil-lim-us</b> <i>najłatwiejszy</i>	<b>facil-lim-a</b> <i>najłatwiejsza</i>	<b>facil-lim-um</b> <i>najłatwiejsze</i>
<i>Gen. sg.</i>	facil-lim-i	facil-lim-ae	facil-lim-i

3. dla większości pozostałych przymiotników dodajemy do **tematu** fleksyjnego przymiotnika w stopniu równym przyrostki **-issimus m, -issima f, -issimum n**.

**stopień równy: carus (II) || gen. sg. = car-i || temat fleksyjny: car-**

positivus	masculinum	femininum	neutrum
<b>I/II</b>	<b>carus</b>	<b>cara</b>	<b>carum</b>
	<b>II m</b>	<b>I f</b>	<b>II n</b>
<i>Nom. sg.</i>	<b>car-issimus</b>	<b>car-issima</b>	<b>car-issimum</b>
<i>Gen. sg.</i>	carissimi	carissimae	carissimi

## PRZYMIOTNIKI NIEREGULARNE

NOTA BENE

Najpopularniejsze przymiotniki zarówno w łacinie, jak w innych językach, stopniują się nieregularnie. Nieregularność nie dotyczy sposobu odmiany (jest identyczny jak dla przymiotników regularnych) ani sposobu tworzenia (te same przyrostki, co dla przymiotników regularnych). Nieregularne są tylko tematy *comparatiwu* i *superlatiwu*. Porównaj: dobry/lepszy/najlepszy || good/better/the best || gut/besser/der best (am besten) || bon/meilleur || хороший/лучший

POSITIVUS		COMPARATIVUS		SUPERLATIVUS	
I/II		III		I/II	
bonus, -a, -um	<i>dobry</i>	melior <i>m/f</i> , melius <i>n</i>	<i>lepszy</i>	optimus, -a, -um	<i>najlepszy</i>
malus, -a, -um	<i>zły</i>	peior <i>m/f</i> , peius <i>n</i>	<i>gorszy</i>	pessimus, -a, -um	<i>najgorszy</i>
magnus, -a, -um	<i>wielki</i>	maior <i>m/f</i> , maius <i>n</i>	<i>większy</i>	maximus, -a, -um	<i>największy</i>
parvus, -a, -um	<i>mały</i>	minor <i>m/f</i> , minus <i>n</i>	<i>mniej</i>	minimus, -a, -um	<i>najmniej</i>
multi, -ae, -a	<i>liczni</i>	plures <i>m/f</i> , plura <i>n</i>	<i>liczniejsi</i>	plurimi, -ae, -a	<i>najliczniejsi</i>

## PRZYMIOTNIKI OPISOWE

Przymiotniki zakończone na **-eus**, **-ius**, **-uus** stopniujemy **opisowo**. Przymiotniki te odmieniają się jak w stopniu równym (wg deklinacji **I/II**), poprzedzone są nieodmiennym dla **COMPARATIVU**: **magis** (bardziej), dla **SUPERLATIWU**: **maxime** (najbardziej).

POSITIVUS		COMPARATIVUS	SUPERLATIVUS
idoneus, -a, -um	<i>stosowny</i>	magis idoneus, -a, -um <i>bardziej stosowny</i>	maxime idoneus, -a, -um <i>najbardziej stosowny</i>
necessarius, -a, -um	<i>potrzebny</i>	magis necessarius, -a, -um <i>bardziej potrzebny</i>	maxime necessarius, -a, -um <i>najbardziej potrzebny</i>
arduus, -a, -um	<i>stromy</i>	magis arduus, -a, -um <i>bardziej stromy</i>	maxime arduus, -a, -um <i>najbardziej stromy</i>

- Przymiotniki zakończone na **-quus** (np. **antiquus**) **NIE STOPNIUJĄ SIĘ OPISOWO**.

Stopniują się jak przymiotniki regularne.

- Opisowo stopniuje się bardzo niewiele przymiotników, oto niektóre z nich: *strenuus* 3 (*dzielny*), *mutuus* 3 (*wzajemny*), *ferreus* 3 (*nieczuły*)

NOTA BENE

- Wśród trzech stopni 2 muszą zawsze odmieniać się wg tej samej deklinacji, a 1 wg innej:

POSITIVUS	COMPARATIVUS	SUPERLATIVUS
<b>I/II</b> carus 3	<b>III</b> carior, -ius	<b>I/II</b> carissimus 3
<b>III</b> facilis, e	<b>III</b> faciliior, -ius	<b>I/II</b> facillimus 3

- Zauważ, że regularne SUPARLATIWY są bardzo charakterystyczne: długie i zawierające w środku geminatę (podwójną taką samą spółgłoskę): pulcherrimus, facillimus, carissimus. Jedyne, z czym można je pomylić, to infinitivus perfecti activi, np. *amavisse, dixisse* i coniunctivus plusquamperfecti activi, np. *amavissemus, dixissemus*. UWAGA!
- Jak odmieniać COMPARATIWIY? Mam formę na *-ior, -ius*, i co dalej? Słownik nie podaje zakończenia genetiwu dla comparatiwów – trzeba wiedzieć, jak będzie ono wyglądało. Zapamiętaj, że gen. sg. wszystkich regularnych i nieregularnych comparatiwów (z wyjątkiem opisowych) zrobisz łatwo dodając końcówkę **-IS** do formy *m/f* nom. sg. Czyli:
  1. robisz nom. sg. comparatiwu: *car-ior m/f, -ius n*
  2. do formy nom. sg. *m/f* dodajesz **-is**, masz w ten sposób gen. sg. *m/f,n*: *car-ior-is*
  3. w pozostałych przypadkach dodajesz do swojego *car-ior-* kolejne końcówki odmiany spółgłoskowej III deklinacji. Pamiętaj tylko o *neutrach*! Mają nom. = acc. = voc.
- Podobnie jak w innych językach, nie wszystkie przymiotniki da się stopniować. O tym decyduje znaczenie.
- Ogromna większość przymiotników stopniuje się regularnie, w *superlatiwie* przez dodanie – *issimus, a, um*
- Łacińskie formy stopnia wyższego i najwyższego można oddawać w tłumaczeniu na polski w sposób zwykły lub opisowy, bez względu na sposób, w jaki zostały te stopnie utworzone w łacinie. O wyborze decyduje tylko natura języka polskiego, np. *magis idoneus = bardziej stosowny* lub *stosowniejszy*; *felicissimus = najbardziej szczęśliwy* lub *najszczęśliwszy* itd.
- **GRADUS ELATIVUS** to takie użycie SUPERLATIWU, w którym nie tłumaczymy stopnia wyższego lub najwyższego jako „bardziej”, „najbardziej”, „naj-”, ale jako „bardzo”. Dzieje się tak wtedy, kiedy spotykamy któryś z tych stopni, ale nie w kontekście porównywania. Np.: *Puella pulcherrima omnium = Dziewczyna najpiękniejsza ze wszystkich* ale *Puella pulcherrima hic habitat = tu mieszka bardzo piękna dziewczyna (elativus)*.
- **bonus** 3 (dobry ⇒ *bon, bonifikata, bonus*), **melior, ius** (lepszy ⇒ *melioracja, ulepszenie gruntu*), **optimus** (najlepszy ⇒ *optymalny*)
  - malus** 3 (zły ⇒ *mal, malade, malice*), **peior, ius** (gorszy ⇒ *pejoratywny, zły*), **pessimus** (najgorszy ⇒ *pesymistyczny*)
  - magnus** 3 (wielki ⇒ *magnifique, magnat*), **maior, ius** (większy ⇒ *majority, większość*), **maximus** (największy ⇒ *maksymalny*)
  - parvus** 3 (mały ⇒ *parweniusz* z małego miasteczka), **minor, minus** (mniejszy ⇒ *minus*), **minimus** 3 (najmniejszy ⇒ *minimalny*)
  - multi, ae, a** (liczni ⇒ *multimilioner*), **plures, plura** (liczniejsi ⇒ *pluralizm*), **plurimi, ae, a** (najliczniejsi ⇒ *pluralizm*)

## PRZYSŁÓWKI

**POSITIVUS.** Przysłówki tworzymy od PRZYMIOTNIKÓW. Żeby utworzyć positivus przysłówka, dodajemy do TEMATU przymiotnika w stopniu równym odpowiednie przyrostki:



<b>przymiotnik</b>	<b>dodajemy do tematu</b>
<b>I/II deklinacji</b>	<b>-e</b>
<b>III deklinacji</b>	<b>-iter</b>
<b>zakończone na -ns</b>	<b>-er</b>



<i>przymiotnik</i>	<i>znaczenie</i>	<i>temat</i>	<i>cecha przysłówka</i>	<i>przysłówek</i>	<i>znaczenie</i>
carus,-a,-um	<i>drogi</i>	car-	<b>-e</b>	car-e	<i>drogo</i>
pulcher,-chra,-chrum	<i>piękny</i>	pulchr-	<b>-e</b>	pulchr-e	<i>pięknie</i>
brevis,e	<i>krótki</i>	brev-	<b>-iter</b>	brev-iter	<i>krótko</i>
sapiens,ntis	<i>mądry</i>	sapient-	<b>-er</b>	sapient-er	<i>mądrze</i>

**COMPARATIVUS.** Do TEMATU przymiotnika w stopniu równym dodajemy końcówkę **-IUS**

<i>przymiotnik</i>	<i>znaczenie</i>	<i>temat</i>	<i>cecha przysłówka</i>	<i>przysłówek</i>	<i>znaczenie</i>
carus,-a,-um	<i>drogi</i>	car-	<b>-ius</b>	car-ius	<i>drożej</i>
pulcher,-chra,-chrum	<i>piękny</i>	pulchr-		pulchr-ius	<i>piękniej</i>
brevis,e	<i>krótki</i>	brev-		brev-ius	<i>krócej</i>
sapiens,ntis	<i>mądry</i>	sapient-		sapient-ius	<i>mądrzej</i>

**SUPERLATIVUS** tworzymy od przymiotnika na 3 sposoby (na tej samej zasadzie, co superlativus przymiotników)

1. do przymiotników zakończonych w stopniu równym *m* na **-er** (mogą to być przymiotniki deklinacji I/II np. *pulcher,chra,chrum* lub III np. *acer,cris,e*) dodajemy przyrostek **-rime** do **nominatiwu sg. masculini (pulcher-, acer- + -rime)**.

<i>przymiotnik</i>	<b>pulcher</b>
<i>przysłówek</i>	pulcher-rime

2. dla 6 przymiotników: **facilis** (łatwy), **difficilis** (trudny), **similis** (podobny), **dissimilis** (niepodobny), **humilis** (niski, pokorny), **gracilis** (wdzięczny) dodajemy do **tematu** fleksyjnego przymiotnika w stopniu równym przyrostek **-lime**.

<i>przymiotnik</i>	<b>facil-is</b>
<i>przysłówek</i>	facil-lime

3. dla większości pozostałych przymiotników dodajemy do **tematu** fleksyjnego przymiotnika w stopniu równym przyrostek **-issime**.

<i>przymiotnik</i>	<b>car-us</b>
<i>przysłówek</i>	car-issime

## STOPIEŃ WYŻSZY (GRADUS COMPARATIVUS)

### NIEREGULARNE

pięć przymiotników: *bonus 3, malus 3, magnus 3, parvus 3, multi, ae, a*

patrz s. 127

### OPISOWE

przymiotniki zakończone w stopniu równym na **-eus, -ius, -uus** (ale nie na -quus)

formę stopnia równego poprzedzamy nieodmiennym *magis*

### REGULARNE

do tematu stopnia równego dodajemy końcówkę **-ior (m, f) lub -ius (n)**

## STOPIEŃ NAJWYŻSZY (GRADUS SUPERLATIVUS)

### NIEREGULARNE

pięć przymiotników: *bonus 3, malus 3, magnus 3, parvus 3, multi, ae, a*

patrz s. 128

### OPISOWE

przymiotniki zakończone w stopniu równym na **-eus, -ius, -uus** (ale nie na -quus)

formę stopnia równego poprzedzamy nieodmiennym *maxime*

### REGULARNE

przymiotniki zakończone w stopniu równym (m) na **-er**

do **nominativu** (m) stopnia równego dodajemy końcówkę **-rimus (m), -rima (f), -rimum (n)**

**sześć przymiotników:**  
*facilis, e;*  
*difficilis, e;*  
*similis, e;*  
*dissimilis, e;*  
*gracilis, e;*  
*humilis, e*

do **tematu** stopnia równego dodajemy końcówkę **-limus (m), -lima (f), -limum (n)**

pozostałe

do **tematu** stopnia równego dodajemy końcówkę **-issimus (m), -issima (f), -issimum (n)**

## PRZYŚLÓWKI NIEREGULARNE

POSITIVUS		COMPARATIVUS		SUPERLATIVUS	
bene	<i>dobrze</i>	melius	<i>lepiej</i>	optime	<i>najlepiej</i>
male	<i>źle</i>	peius	<i>gorzej</i>	pessime	<i>najgorzej</i>
magnopere	<i>bardzo</i>	magis	<i>bardziej</i>	maxime	<i>najbardziej</i>
parum	<i>mało</i>	minus	<i>mniej</i>	minime	<i>najmniej</i>
multum	<i>wiele</i>	plus	<i>więcej</i>	plurimum	<i>najwięcej</i>

**A**BLATIVUS COMPARATIONIS/COMPARATIVUS (PORÓWNANIA). Jest to użycie przypadku Ablativus pojawiające się przy stopniach wyższych (comparatiwach). Służy do wyrażania porównania. Zastępuje konstrukcję z *quam* (niż) + *nom.* lub *acc.*

W **ablative comparationis** kładziemy osobę lub rzecz, z którą coś porównujemy.

- a. Puer fortior est QUAM PUELLA = Puer **PUELLĀ** fortior est  
*Chłopiec jest silniejszy NIŻ dziewczyna*
- b. Avis celerior est QUAM EQUUS = Avis **EQUO** celerior est  
*Ptak jest szybszy NIŻ koń*
- c. Romani fortiores erant QUAM GERMANI = Romani fortiores **GERMANIS** erant  
*Rzymianie byli dzielniejsi NIŻ Germanie*
- d. Platonem plus QUAM ARISTOTELEM existimo = Platonem plus **ARISTOTELE** existimo  
*Platona cenię bardziej NIŻ Arystotelesa*

### 1. Zapisz zdania posługując się ablatiwem comparationis. Przetłumacz je.

- a. Argentum quam aurum vilius est .....
- b. Aurum quam virtus vilius est .....
- c. Exegi monumentum quam aes perennius .....
- d. Hoc est quam sol clarius .....
- e. Nihil citius quam lacrimae arescit .....
- f. Ex Nestoris lingua quam mel dulcior fluit oratio .....



**2. Od podanych przymiotników utwórz przysłówki w stopniu równym. Przetłumacz utworzone formy.**

<i>przymiotnik</i>	<i>przysłówek</i>	<i>tłumaczenie</i>	<i>przymiotnik</i>	<i>przysłówek</i>	<i>tłumaczenie</i>
clarus 3			similis,e		
turpis,e			verus 3		
sapiens,ntis			felix,icis		
utilis,e			certus 3		

**3. Od podanych przymiotników utwórz stopień wyższy. Przetłumacz utworzone formy.**

<i>przymiotnik</i>	<i>comparativus</i>	<i>tłumaczenie</i>	<i>przymiotnik</i>	<i>comparativus</i>	<i>tłumaczenie</i>
castus 3			aequus 3		
difficilis,e			citus 3		
acer,cris,e			humilis,e		
strenuus 3			mobilis,e		

**4. Od podanych przymiotników utwórz stopień najwyższy. Przetłumacz utworzone formy.**

<i>przymiotnik</i>	<i>superlativus</i>	<i>tłumaczenie</i>	<i>przymiotnik</i>	<i>superlativus</i>	<i>tłumaczenie</i>
miser, era, erum			dulcis,e		
parvus 3			fortis,e		
iustus 3			pauper,eris,e		
dissimilis,e			crudelis,e		

**5. Przetłumacz zadania. 🏛️**

a. Aeschines, orator Graecus celeberrimus, "Memoria — inquit — Themistoclis et Aristidis apud Athenienses immortalis erit. Illius, quod nobis magnam classem comparavit, huius, quod pecuniam publicam maximā diligentīā administravit."

.....

.....

.....

.....

b. Romulus, vir excellentissimā prudentiā, urbi, quam condere in animo habebat, locum maxime idoneum delegit. Neque enim eam ad mare admovit, quod ei facillimum fuit, neque in ostio Tiberis fluminis construxit, quem in locum multis annis post rex Ancus coloniam deduxit.

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 c. Caesar et Hannibal clarissimi omnium imperatorum fuerunt. Hic ipse sibi veneno mortem paravit, illum Brutus et Cassius interfecerunt.

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 d. Hoc dictum Ciceronis clarissimum est: 'Res publica mihi carior est quam vita mea'. 'Melle dulcior fluxit oratio' - de pulcherrima oratione Cicero dixit.

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 e. Apud Helvetios longe nobilissimus et potentissimus fuit Orgetorix.

## 6. Przetłumacz zdania.

a. Fertilissima et felicissima regio Italiae Campania erat. Sed clarissima et florentissima omnium urbium Italiae Roma erat. ....  
 .....  
 .....

b. Graeci fama litterarum et artium praestantiores erant, Romani peritia rei militaris et fortitudine. Romani enim fortiores Graecis erant. ....  
 .....  
 .....

c. Exercitus populi Romani fortissimi et audacissimi erant, duces eorum belli peritissimi. ....  
 .....  
 .....

d. Pericles vir acerrimi ingenii erat, mors tamen Periclis miserrima erat, nam pestilentia taeterrima Pericli causa mortis erat. ....  
 .....  
 .....



e. Mores Germanorum antiquorum similiores moribus Scytharum quam Romanorum erant. Romanis pulcherrima aedificia erant, Germanis humillima angustissimaque.

.....  
 .....  
 .....

f. Magnum erat regnum Persarum, maius Alexandri Magni, maximum quidem imperium Romanorum. ....

.....

g. Vincula verae amicitiae firmiora ferro sunt. ....

.....

h. Vita turpis miserior morte honesta est. ....

.....

i. De misera morte Hectoris poeta plura quam de Achillis morte narravit.

.....

.....

k. Nihil est anno velocius (Ov. *Met.*) .....

.....

l. Nihil est bello civili miserius (Cic. *Ad fam.* ) .....

.....

m. Nihil est veritatis luce dulcius (Cic. *Lucullus*) .....

.....

## 7. Przetłumacz zdania.

a. Quo studiosius id absconditur, eo magis apparet.

b. Video meliora proboque, deteriora sequor.

c. Potius sero quam numquam.

d. Heu, Fortuna, quis est crudelior in nos te deus?

e. Melior est canis vivus leone mortuo.

f. Exegi monumentum aere perennius.

g. Fama candida rosa dulcior.

h. Fames est optimus coquus.

i. Ignorantia futurorum malorum utilior est quam scientia.

k. Deo Optimo Maximo (D.O.M.)

l. Iucundiorem facit libertatem servitutis recordatio.

m. Fertior seges est alienis semper in agris.

n. Fertilissimus in agro oculus domini est.

o. Melius est abundare quam deficere.

p. Optimum medicamentum quies est.

q. Maximum ius est saepe maxima iniuria.

r. Et optima et pessima pars corporis est lingua.

### **8. Przetłumacz fragment tekstu Marcina Kromera *Polonia, sive de situ, populis, moribus, magistratibus et Republica Regni Poloni libri II.* ¶**

Magna sunt enim nunc Polonis variarum rerum cum ceteris gentibus commercia. Exportantur autem imprimis siligo, triticum, hordeum, avena et alia legumina, linum, coria boum, sebum, alutae, mel, cera, succinum, pix, cinis, mali, asseres ceteraque materies navibus et domibus apta; cervisia quoque et herba quaedam lanis et serico idonea. Iam vero et boum, vervecum et equorum permagna vis non modo finitimis, verum etiam remotioribus populis suppeditatur. Equi partim propter pernicitatem et laboris incommodorum tolerantiam, partim propter molliorem incessum a remotioribus etiam populis expetuntur. Importantur autem vicissim aliunde panni non modo serici (...), margeritae item et gemmae et pelles pantherinae, vulpinae, lupinae, ursinae et aliarum ferarum, quarum maiorem copiam producunt interiores septentrionis orientisque silvae. Importantur salsamenta et vento vel sole durati pisces marini (...). Boum etiam copiam auget uber pascuis Valachia sive Moldavia et Bessarabia, sicut equorum Ungaria. Vina plurima ex eadem Ungaria et Moravia, ex Austria, Italia, Creta et Graecia importantur. (...) Moscovia est regio longissima latissimaque. Terra Moscoviae plana est, silvis, aquis quoque fluminibus, piscibus et feris, quemadmodum Lithuania, plena, sed frigidior et septentrionalior, unde pecudes et pecora parva sunt et mutila absque cornibus quasi semper propter frigus, homines vero procerae, altae et robustae staturae sunt. Bibunt aquam, medonem et kwassecz, id est fermentatos liquores. (...)

Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem et minorem, formae oblongae. Moscua est civitas principalis satis magna, bis maior, quam Florentia Tusciae, aut bis maior, quam Praga, Bohemiae urbs. Verum Moscua lignea est, non murata, plurimas habet plateas, et ubi una platea finitur, altera non statim incipit, sed campus mediat. Nobilium domus sunt maiores, plebeorum vero humiles.

### **9. Przetłumacz tekst *De domo ac vita Romanorum* ¶**

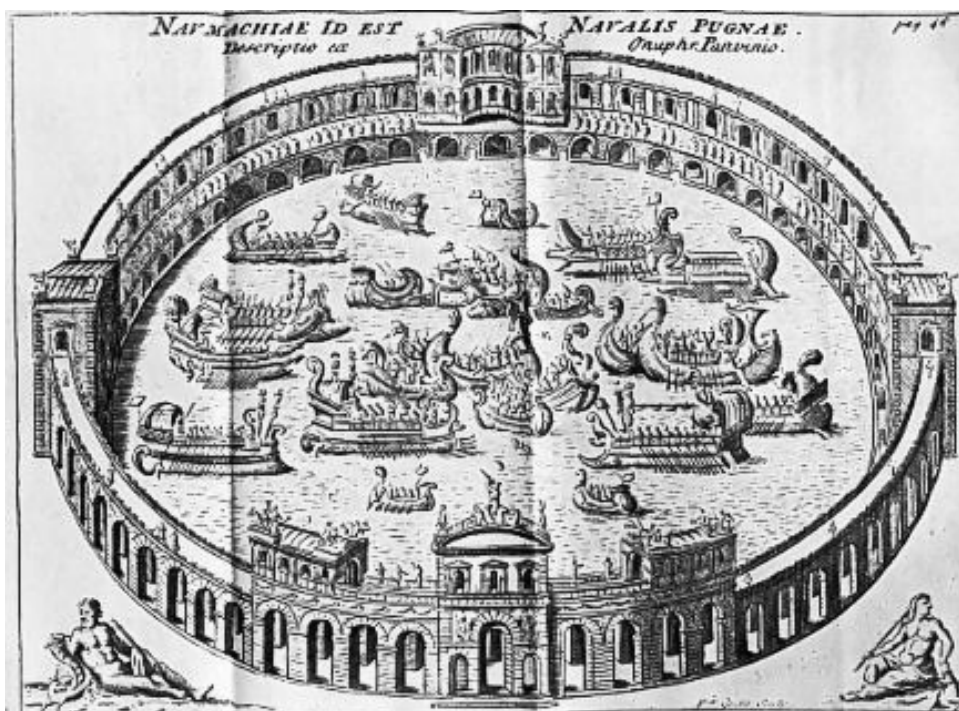
Domus Romana primo ex atrio, tablino paucisque cubiculis sive cameris constabat. In atrio mater familias negotia domestica conficiebat, ibi cenam parabat, lanam tractabat puellasque docebat. In atrio liberi quoque ludebant. Pater familias post negotia in tablinum se recipiebat ibique requiescebat aut amicos accipiebat. Antiquissimi Romani multo simpliciore et modestiorem vitam agebant quam posteriores. Deos quoque sinceriore religione colebant. Posterioribus vero temporibus opulentiores Romani magnificas domos cum pulchris porticibus aedificabant et cenas elegantissimas parabant. Cives opulentissimi parietes domuum marmore, auro pulcherrimisque picturis ornabant vitamque curis vacuum agebant. *Nullus locus domestica sede iucundior.*

## 10. Przetłumacz tekst *De uxoribus Romanis*. ☺

Antiquissimis temporibus uxores Romanae plerumque domi manebant et negotia domestica conficiebant. Si forte negotiis liberae erant, amicas visitabant et cum eis inter colloquia et sermones tempus suaviter agebant. Posterioribus vero temporibus uxores Romanae multo liberius elegantiusque vivebant. Nam et ludos publicos frequentabant et cenis elegantissimis crebrius intererant. Liberos rarissime educabant, sed curam eorum ancillis et servis mandabant. Ipsae corpora curabant, vestes egregias induebant capillosque curiosissime comebant magnam diei partem in his rebus consumentes. Tales uxorum mores multi Romani non probabant, sed antiquos mulierum mores libentissime in memoriam revocabant.

## 11. Przetłumacz zdania.

**a.** Lingua celerior est mente. **b.** Nemo melior fuit homine illo, nemo clarior, nemo honestior. **c.** Epicurus putavit solem aut tantum esse, quantum videmus, aut paulo maiorem. **d.** Quid stultius est, quam incerta pro certis habere, falsa pro veris? **e.** Graviora et difficiliora animi sunt morbi, quam corporis. **f.** Antiqui putabant nihil sale et sole utilius esse. **g.** Turpis vita morte ipsa peior. **h.** Utilius est fortes milites esse quam grandes. **i.** Proletarii erant pauperrimi homines in plebe Romana. **j.** Vetera proverbia breviter et simpliciter verbis prudentiam exprimunt. **k.** Aures nostrae audita velocius quam lecta praetereunt. **l.** Imitatio bonorum hominum ex indoctis doctos, ex doctis doctiores facit. **m.** Sallustius, auctor certissimus, scripsit tam Tigris, quam Euphratis in Armenia fontes reperiri. **n.** Laco quidam homini, dicenti maximum esse hostium numerum, respondit: "Tanto maior gloria nostra erit."



DEO OPTIMO  
MAXIMO →

Bardzo dobre  
odświeżenie

Najlepszemu daję  
najmocniej

**12. Przetłumacz zdania. Znajdź w tekście wszystkie przymiotniki/przysłówki, wypisz je i podaj od każdego pozostałe stopnie zachowując część mowy, przypadek, liczbę i rodzaj.**

- a. In Sicilia Dionysium tyrannum diu crudelissime in cives saevivit et saepissime sine ulla causa multos homines interfecisse scriptores tradunt .....
- .....
- b. Satellites regis hostium ducem subito comprehenderunt et cito ad ipsum regem duxerunt.  
.....  
.....
- c. Omnium oratorum Romanorum praestantissimum celeberrimumque Ciceronem fuisse constat .....
- .....
- d. Clariora sunt nomina poetarum Graecorum nominibus poetarum Romanorum. ....
- .....
- e. Cicerone eloquentior Demosthenes ille Atheniensis erat. ....
- .....
- f. Populus Romanus potentissimus omnium fuit omnes scimus. ....
- .....
- g. Populus Romanus multarum regionum multorumque fortium, audacium bellicosorumque populorum Europae dominus erat. ....
- .....
- .....
- h. Suavia esse carmina Catulli, praestantiora Vergilii, suavissima tamen et praestantissima Horatii multi putant. ....
- .....

SENTENCJE

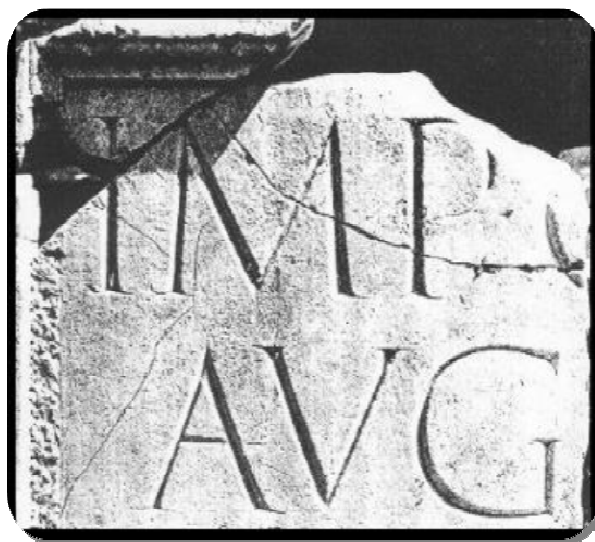
- |   |   |
|---|---|
| 1. Aetate prudentiores reddimur.                              | 9. Melius nobis est quam heri.                      |
| 2. Amicus magis necessarius quam aqua et ignis.               | 10. Mortuo vilior.                                  |
| 3. Bene natis turpe est male vivere.                          | 11. Multae manus onus levius reddunt.               |
| 4. Ex minimis initiis maxima.                                 | 12. Nihil dulcius quam omnia scire.                 |
| 5. Femina nihil pestilentius.                                 | 13. Sale nihil utilius.                             |
| 6. Iucundissima navigatio iuxta terram, ambulatio iuxta mare. | 14. Simiarum pulcherrima etiam deformis est.        |
| 7. Libero lecto nihil dulcius.                                | 15. Senecta leonis praestantior hinnulorum iuventa. |
| 8. Mors optima rapit, deterrima relinquit.                    |   |

## LECTIO VNDEVICESIMA

## LEKSYKA III

## 1. Czy znasz te sentencje?

- a. Audi, vide, tace, si vis vivere in pace.
- b. Aliena nobis, nostra plus aliis placent.
- c. Plenus venter non studet libenter.
- d. Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea.
- e. O fallacem hominum spem!
- f. I in malam crucem!
- g. Varium et mutabile semper femina est.
- h. Dominus dedit, Dominus abstulit.
- i. Ama et fac, quod vis.
- j. Aut amat, aut odit mulier, non est tertium.
- k. Citius, altius, fortius.
- l. Sine labore non erit panis in ore.



## 2. Kto to powiedział ? Przyporządkuj.

<input type="checkbox"/>	<i>Alea iacta est</i>	1	M. Tullius Cicero
<input type="checkbox"/>	<i>Cogito ergo sum</i>	2	populus Romanus
<input type="checkbox"/>	<i>Galilae, vicisti</i>	3	Renatus Cartesius
<input type="checkbox"/>	<i>Noli turbare circulos meos!</i>	4	Tiberius Claudius Nero
<input type="checkbox"/>	<i>O, tempora, o mores!</i>	5	Flavius Claudius Iulianus (Apostata)
<input type="checkbox"/>	<i>Panem et circenses</i>	6	Pontius Pilatus
<input type="checkbox"/>	<i>Qualis artifex pereo!</i>	7	L. Annaeus Seneca
<input type="checkbox"/>	<i>Ecce homo</i>	8	G. Iulius Caesar
<input type="checkbox"/>	<i>Res sacra miser</i>	9	M. Portius Cato
<input type="checkbox"/>	<i>Carthaginam delendam esse censeo</i>	10	Αρχιμήδης (oryginalnie po grecku)

**3. Przetłumacz zdania. Napisz, z jakimi przypadkami łączą się podkreślone PRZYIMKI.**

- a. Ante mortem nemo est beatus. *ante* łączy się z .....
- b. Vera amicitia usque ad ultimum vitae diem manebit. *usque ad* łączy się z .....
- c. Etiam adversus infimos iustitiam vir iustus servabit. *adversus* łączy się z .....
- d. Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit consistere rectum.  
*in* łączy się z .....; *ultra* łączy się z .....
- e. Romani Galliam, quae iis cis Alpes sita erat, Galliam Cisalpinam appellabant. *cis* łączy się z .....
- f. In bellis civilibus cives contra cives pugnaverunt. *contra* łączy się z .....
- g. Constat amicitiam nisi inter bonos esse non posse. *inter* łączy się z .....
- h. Iliacos intra muros peccatur et extra. *intra* łączy się z .....; *extra* łączy się z .....
- i. Intra fortunam quisque manento suam!
- m. Penes Deum est custodia totius mundi. *penes* łączy się z .....
- n. Post nubila Phoebus. *post* łączy się z .....
- o. Nireus post Achillem pulcherrimus erat omnium Graecorum, qui cum Agamemnone contra Troianos profecti erant. *cum* łączy się z .....
- p. Vixerunt praeter Achillem multi viri fortes, quos poetae celebraverunt. *praeter* łączy się z .....
- q. Prope Tiberim situs erat Campus Martius. *prope* łączy się z .....
- r. Virtus perseipsa splendet.
- s. Secundum naturam vivere oportet. *secundum* łączy się z .....
- t. Asia orientem versus, Africa meridiem versus contra Europam sita est. Padus orientem versus, Tiberis et Arnus occidentem versus fluunt. *versus* łączy się z .....
- u. Romani Germanos ultra Rhenum armis prosecuti sunt. *ultra* łączy się z .....
- v. Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt. *trans* łączy się z .....
- α. A Iove principium! *a/ab* łączy się z .....
- β. Ab ortu solis ad occasum magnitudo et sapientia Dei tota natura praedicatur; totus mundus est templum Dei.
- γ. Infantes absque parentum labore loqui discunt. *absque* łączy się z .....
- δ. De mortuis nil nisi bene. *de* łączy się z .....
- ε. Omnia mea mecum porto.
- ζ. Pax vobiscum.

- η. Animus immortalis non cum corpore interibit.
- θ. Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se. *ex* łączy się z .....
- ι. Alexander Magnus omnia Oceano tentus vicit. *tentus* łączy się z .....
- κ. Nulla salus sine virtute est. *sine* łączy się z .....
- λ. Nil sine magno vita labore datur mortalibus.
- μ. Prae lacrimis homo infelicissimus loqui non poterat. *prae* łączy się z .....
- ν. Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim. *in* łączy się z .....
- ξ. Impia sub dulci melle venena latent. *sub* łączy się z .....
- ο. Omnia sub leges mors vocat atra suas.

#### 4. Przetłumacz tekst *De ranarum rege* (ćwiczenie na zaimki i przyimki) ☞

- a. Określ formy wszystkich zaimków (formy podstawowe, przypadek, liczba, rodzaj). Jaki to rodzaj zaimka (wskazujący, względny, pytajny, zwrotny, dzierżawczy, osobowy)?
- b. Znajdź wszystkie przyimki i napisz, z jakimi przypadkami łączą się w tym tekście

Aliquando ranae ab ipso Iove regem postulaverunt. Iuppiter igitur truncum in paludem praecipitavit et dixit: „Is a vobis rex habebitur. Ab eo igitur regemini.” Ranae tamen regem timebant et diu timentes sub aqua latebant. Tandem ex aqua se emergere incipiebant et regi suo appropinquabant. Sed deinde regem illum immobilem esse viderunt. Ita igitur inter se ridentes dicebant: “Talis rex ab omnibus deridebitur, tali regi nos quoque parere nolumus.” Itaque novum regem ab eodem deo postulaverunt. Tum Iuppiter ciconiam eis misit, quae ex eo tempore ranis omnibus praest.

#### 5. Przetłumacz tekst *De sene et Morte* (ćwiczenie na czasowniki z przedrostkami) ☞

- a. wypisz z tekstu wszystkie czasowniki zaczynające się od przedrostków *ad, de, ex, in (im), inter, con (col-)* napisz jak wyglądały przed złożeniem, np. : af-fui = ad + fui. podaj znaczenia tych czasowników.

Aliquando senex vita et labore fatigatus ligna in silva colligebat et sub vesperum ex silva excessit, nam ante noctem in casam venire concupivit. Sed brevi tempore onere magno et itinere longo defatigatus ligna deposuit lapidique desedit. Ibi lacrimans conclamat: “O, quam misera, quam gravis, quam infelix vita mea est!” Deinde magna voce Mortem advocavit dicens: “O, Mors, veni ad me!” Mors contenta cito ad senem advenit eumque interrogavit: “Quid tibi vis?” Quam animadvertens senex perterritus a consilio deflexit et “Nihil” — dixit. “Tantum impone” — inquit — “umeris meis fascem lignorum”.

equus, i = koń; aequus 3 = słuszny  
 vere (przysłówek od *verus* 3) =  
 zaprawdę  
 ver, veris *n* = wiosna; salutaris, e =  
 zbawienny; saluto, are = pozdrawiać



**Quod vere iustum et dignum, aequum et salutare** ⇨  
*sprawiedliwie jest wiosną pozdrawiać i konia*

## IDIOMY I WYRAŻENIA

### 1. Przestrzeń i ruch.

- a. orbis terrarum – świat
- b. urbes adire – zwiedzać miasta

### 2. Życie i śmierć; szczęście i nieszczęście.

- a. voluptatem capere *ex aliqua re* – czerpać z czegoś rozkosz
- b. senectute confici – być wycieńczonym starością
- c. sitim colligere / extinguere – uczuć / ugasić pragnienie
- d. famem explere – zaspokoić głód

### 3. Stosunki ludzi z ludźmi.

- a. laudibus efferre *aliquem* – wynosić (obsypywać) kogoś pochwałami
- b. honorem habere *alicui* – oddawać komuś cześć

### 4. Usposobienie duszy; afekty

- a. de salute desperare – zwątpić w ocalenie
- b. dolore *aliquem* afficere – sprawić komuś ból

### 5. Czynności umysłu i woli.

- a. mente agitare *aliquid* – rozważać coś w myśli
- b. animum attendere ad *aliquid* – zwrócić na coś uwagę

### 6. Pojęcia moralne.

- a. bonos mores corrumpere – psuć dobre obyczaje

### 7. Religia i kult.

- a. manus ad sidera tollere – wznosić ręce do nieba

### 8. Wojna.

- a. copiae pedestres / equestres – wojska piesze / konne
- b. disciplina militaris – karność wojskowa
- c. proelium equestre – potyczka konna
- d. proelium navale / pugna navalis – potyczka morska / bitwa morska
- e. pugna Cannensis / Marathonia / Salaminia etc. – bitwa pod Kannami / Maratonem / Salaminą itd.
- f. fuga salutem petere – szukać ocalenia w ucieczce





**1. Napisz po łacinie.**

- a. W bitwie morskiej pod Salaminą żołnierze Persów zwątpili w ocalenie i wznosili ręce do nieba. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
- b. Żeglarze postanowili wyjść na ląd, ugasić pragnienie i zaspokoić głód. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
- c. Wojska piesze i konne szukały ocalenia w ucieczce. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
- d. Ulisses powierzył się morzu, zwiedził wiele miast, oddawał cześć bogom i nigdy nie zwątpił w ocalenie. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
- e. Twój list sprawił mi wielki ból, nie mogę czerpać z niego rozkoszy, chociaż obsypujesz mnie pochwałami. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_
- f. Rzymska karność wojskowa zadziwiła cały świat. \_\_\_\_\_  
\_\_\_\_\_



## LECTIO VICESIMA

ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO (ACI)  
W CZASACH PRZESZŁYCH ACTIVI

# A

CCUSATIVUS CUM INFINITIVO W CZASACH  
PRZESZŁYCH ACTIVI

Wszystkie czasy przeszłe (imperfectum, perfectum, plusquamperfectum) mają ten sam infinitivus czynny, jest to INFINITIVUS PERFECTI. Tworzymy go na TEMACIE PERFECTI dodając zawsze końcówkę **-ISSE**. Pozostałe elementy i sposób tworzenia pozostają identyczne, jak w ACI w czasie teraźniejszym. O zmianie czasu konstrukcji decyduje jedynie zmiana *infinitiwu*. Bezokolicznik w ACI w czasach przeszłych tłumaczymy w sposób dokonany lub niedokonany, w zależności od kontekstu.

### SPOSÓB TŁUMACZENIA INFINITIWÓW *perfecti activi* w ACI

#### NA TEMACIE PERFECTI

<b>amav-isse</b>	że (po)kochał, -ła, -ło że (po)kochali, -ły, -ły
<b>vid-isse</b>	że zobaczył, -ła, -ło że zobaczyli, -ły, -ły
<b>mis-isse</b>	że posłał, -ła, -ło że posłali, -ły, -ły
<b>audiv-isse</b>	że (u)słyszał, -ła, -ło że (u)słyszeli, -ły, -ły
<b>fu-isse</b>	że był, -ła, -ło że byli, -ły, -ły

TEN SAM INFINITIVUS STOSUJEMY DLA IMPERFECTUM,  
PERFECTUM, PLUSQUAMPERFECTUM ACTIVI

kon. I:	temat perfecti +	- isse	<b>amav-isse</b>
kon. II:			<b>vid-isse</b>
kon. III:			<b>mis-isse</b>
kon. IV:			<b>audivi-isse</b>
niereg.			<b>fu-isse, potu-isse itp.</b>

#### Sposób budowania ACI w *perfectum activi*

perfectum activi							
<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>	<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
	<i>Puer</i>	<i>epistulas</i>	<i>scripsit.</i>		<i>Pueri</i>	<i>epistulam</i>	<i>scripserunt.</i>
Video	<i>puerum</i>	<i>epistulas</i>	<i>scripsisse.</i>	Video	<i>pueros</i>	<i>epistulam</i>	<i>scripsisse.</i>
Widzę, że	chłopiec	listy	(na)piisał.	Widzę, że	chłopcy	list	(na)pisali.



**1. Przetłumacz tekst *Nasica Ennium poetam visitat***

Nasica aliquando ad Ennium poetam venit, cui ab ostio quaerenti ancilla dixit dominum domi non esse. Nasica tamen sensit illam id domini iussu dixisse et poetam domi fuisse.

Paucis diebus post ad Nasicam Ennius venit eumque ad ianuam quaerebat. Tum Nasica exclamat se domi non esse. Cui Ennius: 'Quid? Ego non cognosco vocem tuam?!' Huic Nasica: 'Homo es impudens. Ego ancillae tuae dicenti te domi non esse credidi, tu mihi non credis ipsi?'

**2. Uzależnij zdania od podanych w nawiasach czasowników tworząc konstrukcje ACI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.**

a. Iuppiter omnes deos deasque ad epulas convocaverat. (Poetae tradunt) .....

.....  
 .....

b. Dux vulnus mortiferum accepit. (Milites viderunt) .....

.....  
 .....

c. Ulixes noluit bello Troiano interesse. (Homerus narrat) .....

.....  
 .....

d. Romani multa bella cum hostibus gerebant. (Constat) .....

.....  
 .....

e. Graeci Troiam ceperunt omnesque incolas necaverunt (In libro *Iliados* legimus) .....

.....  
 .....

f. Omnibus militibus una spes erat et una via salutis. (Imperator dixit) .....

.....  
 .....

g. Hannibal a puerulo gentem Romanam oderat et cum Romanis semper pugnare iurabat.

(Scimus).....

.....  
 .....





#### 4. Przetłumacz list Aleksandra Wielkiego do Arystotelesa.

Alexander Aristoteli salutem dicit. Vicimus hostes et superavimus arenas. Sed ex ordine omnia describam. Postquam exercitum in Asiam transportaveram, Persas ad Granicum flumen proelio atroci vici totamque Asiam servitute barbarorum liberavi. Scire debes plurimas urbes ipsas mihi se tradidisse, paucas portas clausisse, eas autem me vi et armis cepisse. Regem ipsum Dareum ad Issum pugna atrocissima vici magnamque praedam feci. Una Tyrus, quae in insula posita est, portas clauserat. Eam urbem terra marique oppugnavi et septimo mense cepi. Paulo post exercitum in Aegyptum duxi eamque Persarum provinciam facile expugnavi et incolis libertatem reddidi. In ora Aegypti urbem condere constitui, quae Alexandria vocabitur. Ex Aegypto iter difficillimum per areas ad Hammonis oraculum feci. In eo itinere graves labores toleravimus; laudabilis autem erat militum ducumque meorum patientia et constantia. Misi tibi, memor tui, lapides raros, plantarum et animalium genera varia. Vive valeque, magister carissime.



## LECTIO VICESIMA PRIMA

TEMAT SUPINI: PARTICIPIUM PERFECTI PASSIVI (PPP)  
PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA)

## FORMY PODSTAWOWE CZASOWNIKA

<b>temat praesentis</b> <b>mitt/o</b> <i>1 os. sg. ind. praes. act.</i>	<b>infinitivus praesentis</b> <b>mittere</b> <i>infinitivus praes. act.</i>	<b>temat perfecti</b> <b>missi/i</b> <i>1 os. sg. ind. perf. act.</i>	<b>temat supini</b> <b>miss/um</b> <b>SUPINUM</b>
↓	↓	↓	↓
indicativus praes. act.	infinitivus praes. pass.	indicativus perf. act.	indicativus perf. pass.
indicativus praes. pass.			<b>PARTICIPIUM PERFECTI PASSIVI</b>
<b>PARTICIPIUM PRAESENTIS ACTIVI</b>			<b>PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI</b>

## NA TEMACIE SUPINI

**SUPINUM to forma podstawowa czasownika.** Jest zawsze zakończona na –um. TEMAT SUPINI uzyskujemy odcinając od formy podstawowej –um. Temat ten służy za podstawę tworzenia dwóch *participiów* (*perfecti passivi* i *futuri activi*) i trzech czasów w stronie biernej (*perfectum*, *plusquamperfectum*, *futurum II*). Samo SUPINUM jest rzeczownikiem odśłownym. Pojawia się rzadko. Występuje w dwóch formach:

1. supinum na **–um** (forma podstawowa) pełni funkcję **akuzatiwu**. Oznacza cel czynności przy czasownikach oznaczających ruch, np.: *Legati salutatum veniunt* = *Posłowie przybywają aby pozdrowić*; *Ad Caesarem legatos miserunt auxilium rogatum* = *Posłali do Cezara posłów aby prosili/ aby prosić/ z prośbą o pomoc*.
2. supinum na **–u** (po odcięciu –m od formy podstawowej) pełni funkcję **ablatiwu**. Występuje przy niektórych przymiotnikach, np.: *facilis dictu* = *łatwy do powiedzenia*; *difficilis factu* = *trudny do zrobienia*; *hoc est iucundum auditu* = *to jest przyjemne w słuchaniu*



NA TEMACIE SUPINI

**PARTICIPIUM PERFECTI PASSIVI (PPP)** jest to imiesłów czasu przeszłego **dokonanego strony biernej**. W języku polskim oddajemy to participium przez imiesłów przymiotnikowy bierny (z zachowaniem aspektu dokonanego): *pochwalony, napomniany, zamknięty, zrobiony itp.* lub nieosobowo, przez imiesłów przysłówkowy uprzedni: *pochwaliwszy, napomniawszy, zamknąwszy, zrobiwszy itp.*

**PPP** odmienia się jak przymiotnik deklinacji **I f / II m, n**.

Tworzymy je na TEMACIE SUPINI czasownika dodając końcówki *-us m, -a f, -um n*

<i>infinitiv.</i>	<i>supinum</i>	<i>temat supini</i>	<i>participium perfecti passivi</i>		
laudare	laudatum	<b>laudat-</b>	<b>laudat-us</b> <i>pochwalony</i>	<b>laudat-a</b> <i>pochwalona</i>	<b>laudat-um</b> <i>pochwalone</i>
monere	monitum	<b>monit-</b>	<b>monit-us</b> <i>upomniany</i>	<b>monit-a</b> <i>upomniana</i>	<b>monit-um</b> <i>upomniane</i>
mittere	missum	<b>miss-</b>	<b>miss-s</b> <i>posłany</i>	<b>miss-a</b> <i>posłana</i>	<b>miss-um</b> <i>posłane</i>
audire	auditum	<b>audit-</b>	<b>audit-us</b> <i>usłyszany</i>	<b>audit-a</b> <i>usłyszana</i>	<b>audit-um</b> <i>usłyszane</i>

NA TEMACIE SUPINI

**PARTICIPIUM FUTURI ACTIVI (PFA)** jest to imiesłów czasu przyszłego **strony czynnej**. Tłumaczymy je oddając czynność przyszłą przez imiesłów *mający, mający zamiar* + bezokolicznik w stronie czynnej.

**PFA** odmienia się jak przymiotnik deklinacji **I f / II m, n**.

Tworzymy je na TEMACIE SUPINI czasownika dodając końcówki *-urus m, -ura f, -urum n*.

<i>infinitiv.</i>	<i>supinum</i>	<i>temat supini</i>	<i>participium futuri activi</i>		
laudare	laudatum	<b>laudat-</b>	<b>laudat-urus</b> <i>mający chwalić</i>	<b>laudat-ura</b> <i>mająca chwalić</i>	<b>laudat-urum</b> <i>mające chwalić</i>
monere	monitum	<b>monit-</b>	<b>monit-urus</b> <i>mający upominać</i>	<b>monit-ura</b> <i>mająca upominać</i>	<b>monit-urum</b> <i>mające upominać</i>
mitto	missum	<b>lect-</b>	<b>miss-urus</b> <i>mający postać</i>	<b>miss-ura</b> <i>mająca postać</i>	<b>miss-urum</b> <i>mające postać</i>
audire	auditum	<b>audit-</b>	<b>audit-urus</b> <i>mający słuchać</i>	<b>audit-ura</b> <i>mająca słuchać</i>	<b>audit-urum</b> <i>mające słuchać</i>
esse	—	—	<b>fut-urus</b> <i>mający być</i>	<b>fut-ura</b> <i>mająca być</i>	<b>fut-urum</b> <i>mające być</i>



1. PPP występuje bardzo często, jest podstawą wielu innych form; PFA występuje rzadko.
2. PFA różni się od PPP tylko częścią –UR: amatus ↔ amatURus. Dzięki tej częście jest łatwe do rozpoznania w tekście.
3. Temat praesentis, perfecti i supini - formy podstawowe czasownika - NIGDY nie wyglądają identycznie. Najczęściej każdy jest inny. ama- || amav- || amat- lub fer- || tul- || lat-
4. Jeśli widzisz formę *supini* na –um, masz raczej do czynienia z PPP niż czystym SUPINUM.

NOTA BENE

1. Od podanych czasowników utwórz *supinum* w obu przypadkach, *ppp*, *pfa* i *ppa*.  
Przetłumacz je.

formy podstawowe	supinum	participium			
		perfecti passivi	futuri activi	futuri passivi	praesentis activi
dico,3,dixi,dictum					
facio,3, feci, factum					
amo 1					
mollio 4					
paro 1					
ago,3,egi,actum					
punio 4					
video,2,vidi,visum					

## 2. Napisz po łacinie:

- a. kochający ojciec –
- b. niewiarygodne do powiedzenia –
- c. wódz mający zamiar zrobić –
- d. pochwaleni żołnierze –
- e. most wart zniszczenia –
- f. przybywa, aby ukarać –
- g. zwyciężone wojsko –
- h. myślący człowiek –
- i. mężczyzna mający zamiar iść –
- j. wojna mająca być prowadzoną –
- k. pytający ludzie –
- l. tłum idzie, aby oglądać –
- m. zerwany owoc –
- n. wszyscy mający (zamiar) uwierzyć –
- o. podany przykład –
- p. rzecz trudna do uwierzenia –
- q. król mający (zamiar) zwyciężyć –
- r. miasto mające być założonym –
- s. rosnące niebezpieczeństwo –

## 3. Napisz po łacinie:

- a. Widzę żołnierzy robiących most - .....
- b. Widzę, że żołnierze robiący most przynoszą zgromadzone kamienie - .....  
.....
- c. Posyłam ci ten napisany list wart przeczytania - .....

.....  
 d. Spiesząc na rynek mówca powtarzał przygotowaną mowę - .....

.....  
 e. Mając zamiar wyjechać/wyjsc z Rzymu zobaczyliśmy stojących u bram ludzi - .....

.....  
 f. Powiedziałeś to mającej zrobić te rzeczy? - .....

g. Idę na siusiu (żeby zrobić siusiu) lub na kupkę (żeby zrobić kupkę) - .....

**4. Do podanego *participium* dopisz 3 pozostałe zachowując przypadek i liczbę oraz dostosowując je do rzeczownika. Przetłumacz utworzone formy wraz z towarzyszącymi im rzeczownikami.**

a. puella amans .....

b. lex servanda .....

c. animal occidendum .....

d. parentes castigantes .....

e. rex victus .....

f. imperator electurus .....

**5. Przetłumacz:**

a. Narrata refero.

b. Quod scire vis de carminibus scribendis, difficile dictu est de singulis.

c. Milites nostri ad urbem oppugnandam venerunt incolas liberaturi.

d. Mater pompam me spectatum ducit.

e. Dionisius tyrannus, Syracusis expulsus, Corinthi pueros docebat.

f. Cn. Marcius Coriolanus ad urbem accessit patriam et cives oppugnaturus.

g. Equi donati dentes non inspiciuntur.

**h.** Orgetorix, dux Helvetiorum, regni cupiditate adductus, coniurationem fecit.

**i.** Eo tempore in regia prodigium visu eventuque mirabile fuit.

**k.** Quemadmodum stultus est, qui equum empturus non equum conspicit, sed statum eius ac frenos, sic stultissimus videtur, qui hominem contemnit ex veste eum aestimans.

**l.** Helvetii omnium rerum inopia adducti, legatos de pace ad Caesarem miserunt.

**m.** Pessimum inimicorum genus - laudantes.

**n.** Haec a me dicenda non solum nuntiatio tristitia, sed etiam auditu acerba sunt.

**o.** Stultitia est, pater, venatum ducere invitae canes. Hostis est uxor, invita quae viro nuptum datur.

**p.** Laesa maiestas

**q.** Facile dictu, difficile factu

**6. Przetłumacz tekst *De leone et musculo*.** 🐾

Prope leonem dormientem muscoli ludebant. Unus eorum leoni appropinquavit atque animalium regem ex somno excitavit. Leo ex somno excitatus musculum cepit devorare eum cupiens, sed a musculo rogatus ignovit ei et vitam donavit. Paulo post leo per silvam praedam parum caute investigans in rete, quod venatores tetenderunt, incidit. Diu frustra ex rete se expedire temptans magno clamore totam silvam implevit. Musculus vocem leonis, cui ipse vitam debebat, audivit, celeriter ei appropinquavit, dentibus acerbis rete rupit et leonem periculo liberavit.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

**6a. Wskaż przyczyny błędów powstałych w poniższym tłumaczeniu.**

1. Unus eorum (musculorum) animalium regem ex somno excitavit. Leo ex somno excitatus musculum cepit devorare eum cupiens, sed a musculo rogatus vitam ei donavit.
  - ❖ *Tylko jeden zwierz panował nawet we śnie. Mysz przebudziła lwa ze snu i chciał on ją ładnie zjeść z cebulą.*
2. Musculus vocem leonis, cui ipse vitam debebat, audivit, celeriter ei appropinquavit, dentibus acribus rete rupit et leonem liberavit.
  - ❖ *Myszka zawołała lwa, będąc mu dłużną za życie, usłyszała nagle, jak zbliżał się do niej zębata, sprytny lew „ach biada mi biada”.*

**7. Przetłumacz tekst *De amicitia*.** 🗨️

Duo amici, qui per montes iter faciebant, subito procul ursum appropinquantem conspexerunt. Tum alter eorum celeriter arborem ascendit, alter relictus certam habebat ante oculos mortem. Tum ‘ursus mortuorum corpora non attingit’ — in mentem ei venit. Itaque humi se prostravit spiritumque continuit. Ursus iacenti appropinquavit, corpus eius temptavit, denique discessit iuvenem intactum relinquens. Tum alter amicorum ex arbore descendit et amicum per iocum interrogavit: ‘Quid ursus tibi in aures insusurravit?’ ‘Pulchrum et notum proverbium — respondit alter — *Amicus certus in re incerta cernitur.*’

.....

.....

.....

.....

.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....

**7a. Wskaż przyczyny błędów powstałych w poniższym tłumaczeniu.**

1. *Dwóch przyjaciół wędrowało przez góry, nagle z boku zaczął zbliżać się niedźwiedź. Wtedy następny schodził szybko z drzewa, następny pewny siebie zdeptał zaniedbanego na śmierć. Wtedy nieprzytomne ciało niedźwiedzia przylgnęło w szczękach uległo złagodzeniu. W taki sposób biedny położył siebie na ziemię i oddychali razem. Niedźwiedź oddalił się od zwłok, nietknięty młody został osierocony. Wtedy następny młody zszedł z drzewa i zapytał: — „Co niedźwiedź tobie powiedział?” — „Piękne i sławne przysłowie: „Wiernych przyjaciół poznaje się w zawodzie.”*

2. Tum “ursus mortuorum corpora non attingit” — in mentem ei venit. Itaque humi se prostravit spiritumque continuit.

- ❖ *Wówczas „niedźwiedź śmiertelny (niebezpieczny) ciała nie dosięgnie” — w głowie sobie wyjaśnił. Zatem, by pokazać uległość, wstrzymał oddech.*
- ❖ *Wtedy „martwego ciała niedźwiedź nie dotknie” — w myślach biada mi dojść do czegoś. I tak ziemie rozciągnął, porzucił go i westchnął.*
- ❖ *Wtedy „niedźwiedź martwych ciał nie dotyka” — doszedł w myślach tamten.*
- ❖ *Wtedy „niedźwiedź dotknął ciała” — w brodzie łaska. Silne ciało niedźwiedzia zostawiło młodego nietkniętego.*
- ❖ *Wtedy ciało niedźwiedzia nie dosięgło go, ale zbliżył się z brodą. I następnie pokornie powalił się.*



## LECTIO VICESIMA SECUNDA

INDICATIVUS PERFECTI, PLUSQUAMPERFECTI, FUTURI EXACTI PASSIVI  
VERBA DEPONENTIA I SEMIDEPONENTIA

## FORMY PODSTAWOWE CZASOWNIKA

<b>temat praesentis</b>	<b>infinitivus praesentis</b>	<b>temat perfecti</b>	<b>temat supini</b>
<b>mitto/o</b>	<b>mittere</b>	<b>mis/i</b>	<b>miss/um</b>
<i>1 os. sg. ind. praes. act.</i>	<i>infinitivus praes. act.</i>	<i>1 os. sg. ind. perf. act.</i>	<i>supinum</i>
↓	↓	↓	↓
indicativus praes. act. indicativus praes. pass. participium praes. act.	infinitivus praes. pass.	indicativus perf. act.	participium perf. pass

INDICATIVUS,  
PERFECTI PASSIVI

NA TEMACIE SUPINI

FORMY DWUCZŁONOWE

**PERFECTUM** jest czasem **przeszłym dokonanym**.

**PERFECTUM PASSIVI** tworzymy na TEMACIE SUPINI (podczas gdy perfectum activi – na temacie perfecti). Passivum w perfectum składa się z dwóch elementów: **participium perfecti passivi** + odmiana czasownika *esse* w *praesens*. Participium może pojawić się tylko w Nominativie lub Accusativie wszystkich rodzajów obu liczb. Tłumaczenie rozpoczynamy od słowa *zostałem itd.* i dodajemy imiesłów przymiotnikowy bierny w formie dokonanej, np.: *pochwalony*.

czasownik	supinum	temat supini	ppp	cz. posiłkowy	IND. PERF. PASS.
<b>mitto</b> <i>posyłam</i>	<b>missum</b>	<b>miss-</b>	<b>missus,a,um</b>	<b>sum...</b>	<b>missus,a,um sum</b>

## INDICATIVUS I INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI

	<b>laudo: laudatum</b>	<b>moneo: monitum</b>	<b>mitto: missum</b>	<b>audio: auditum</b>
1sg.	laudatus/a/um sum <i>zostałem/am pochwalony/a</i>	monitus/a/um sum <i>zostałem/am upomniany/a</i>	missus/a/um sum <i>zostałem/am posłany/a</i>	auditus/a/um sum <i>zostałem/am wystuchany/a</i>
2	laudatus/a/um es	monitus/a/um es	missus/a/um es	auditus/a/um es
3	laudatus/a/um est	monitus/a/um est	missus/a/um est	auditus/a/um est
1pl.	laudati/ae/a sumus	moniti/ae/a sumus	missi/ae/a sumus	auditi/ae/a sumus
2	laudati/ae/a estis	moniti/ae/a estis	missi/ae/a estis	auditi/ae/a estis
3	laudati/ae/a sunt	moniti/ae/a sunt	missi/ae/a sunt	auditi/ae/a sunt

## INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI:

laudatum *m* / laudatam *f* / laudatum *n* // laudatos *m* / laudatas *f* / laudata *n* esse

## NA TEMACIE SUPINI

## FORMY DWUCZŁONOWE

**PLUSQUAMPERFECTUM** jest czasem **zaprzeszłym**. Używa się go zwykle dla wyrażenia czynności przeszłej uprzedniej w stosunku do innej czynności przeszłej (wyrażonej przez *imperfectum* lub *perfectum*).

Np.: *Muri, qui a Persis **deleti erant**, a Themistocle restituti sunt.* = *Mury, które zostały były zburzone przez Persów, przez Temistoklesa zostały odbudowane.*

**PLUSQUAMPERFECTUM PASSIVI** tworzymy na TEMACIE SUPINI (podczas gdy plusquamperfectum activi – na temacie perfecti). Passivum w plusquamperfectum składa się z dwóch elementów: **participium perfecti passivi** + odmiana czasownika *esse* w *imperfectum*. Participium może pojawić się tylko w Nominativie lub Accusativie wszystkich rodzajów obu liczb. Tłumaczenie rozpoczynamy od słowa *zostałem* lub *byłem itd.* i dodajemy imiesłów przymiotnikowy bierny w formie dokonanej lub niedokonanej, np.: *pochwalony* lub *chwalony*.

czasownik	supinum	temat supini	ppp	cz. posiłkowy	IND. PERF. PASS.
<b>mitto <i>posyłam</i></b>	<b>missum</b>	<b>miss-</b>	<b>missus,a,um</b>	<b>eram...</b>	<b>lectus,a,um eram</b>

## INDICATIVUS PLUSQUAMPERFECTI PASSIVI

	I	II	III	IV
	<b>laudo: laudatum</b>	<b>moneo: monitum</b>	<b>mitto: missum</b>	<b>audio: auditum</b>
	<i>zostałem byłem pochwalony</i>	<i>zostałem byłem upomniany</i>	<i>zostałem byłem posłany</i>	<i>zostałem byłem wysłuchany</i>
1	laudatus/a/um eram	monitus/a/um eram	missus/a/um eram	auditus/a/um eram
2	laudatus/a/um eras	monitus/a/um eras	missus/a/um eras	auditus/a/um eras
3	laudatus/a/um erat	monitus/a/um erat	missus/a/um erat	auditus/a/um erat
1	laudati/ae/a eramus	moniti/ae/a eramus	missi/ae/a eramus	auditi/ae/a eramus
2	laudati/ae/a eratis	moniti/ae/a eratis	missi/ae/a eratis	auditi/ae/a eratis
3	laudati/ae/a erant	moniti/ae/a erant	missi/ae/a erant	auditi/ae/a erant

## INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI:

laudatum *m* / laudatam *f* / laudatum *n* // laudatos *m* / laudatas *f* / laudata *n* esse





**INFINITIVUS PASSIVI CZASÓW PRZESZŁYCH.** Wszystkie czasy przeszłe (imperfectum, perfectum, plusquamperfectum) mają wspólny infinitivus, służący wyłącznie do tworzenia składni (ACI, NCI). Jest to infinitivus perfecti. Tworzymy go na TEMACIE SUPINI. Składa się z dwóch elementów: **participium perfecti passivi** w Accusativie (przy ACI) lub Nominativie (przy NCI) + infinitivus praesentis czasownika *esse*.

czasownik	supinum	temat supini	ppp w accusatiwie	czasownik posiłkowy	INFIN. PERF. PASS.
<b>mitto posyłam</b>	<b>missu</b>	<b>miss-</b>	<b>SG: missum/missam/missum PL: missos/missas/missa</b>	<b>esse</b>	<b>missum/missam/missum missos/missas/missa esse</b>

NA TEMACIE SUPINI

FORMY DWUCZŁONOWE

**FUTURUM EXACTUM (II)** jest czasem **przyszłym uprzednim**. Używany jest zwykle dla oznaczenia czynności przyszłej uprzedniej (wcześniejszej) w stosunku do innej czynności przyszłej (wyrażonej przez futurum I). Np.: *Ut semes facta erit, ita metes = Jak zasiew zostanie przez ciebie wykonany, tak zbierzesz.*

**FUTURUM EXACTUM (II) PASSIVI** tworzymy na TEMACIE SUPINI (podczas gdy futurum exactum activi – na temacie perfecti). Passivum w futurum exactum składa się z dwóch elementów: **participium perfecti passivi** + odmiana czasownika *esse* w **futurum primum**. Participium może pojawić się tylko w Nominativie lub Accusativie wszystkich rodzajów obu liczb. Tłumaczenie rozpoczynamy od słowa *będę* lub *zostanę itd.* i dodajemy imiesłów przymiotnikowy bierny w formie dokonanej lub niedokonanej, np.: *pochwalony* lub *chwalony*.

czasownik	supinum	temat supini	ppp	cz. posiłkowy	IND. PERF. PASS.
<b>mitto czytam</b>	<b>missum</b>	<b>miss-</b>	<b>missus,a,um</b>	<b>ero...</b>	<b>missus,a,um ero</b>

	<b>I</b>	<b>II</b>	<b>III</b>	<b>IV</b>
	<b>laudo: laudatum</b>	<b>moneo: monitum</b>	<b>mitto: missum</b>	<b>audio: auditum</b>
	<i>zostanę pochwalony</i>	<i>zostanę upomniany</i>	<i>zostanę postany</i>	<i>zostanę wysłuchany</i>
1	laudatus/a/um ero	monitus/a/um ero	missus/a/um ero	auditus/a/um ero
2	laudatus/a/um eris	monitus/a/um eris	missus/a/um eris	auditus/a/um eris
3	laudatus/a/um erit	monitus/a/um erit	missus/a/um erit	auditus/a/um erit
1	laudati/ae/a erimus	moniti/ae/a erimus	missi/ae/a erimus	auditi/ae/a erimus
2	laudati/ae/a eritis	moniti/ae/a eritis	missi/ae/a eritis	auditi/ae/a eritis
3	laudati/ae/a erunt	moniti/ae/a erunt	missi/ae/a erunt	auditi/ae/a erunt


 NOTA BENE

1. Formy perfecti, plusquamperfecti i futuri exacti passivi są DWUCZŁONOWE.

Zanim dojdiesz do wniosku, że orzeczeniem zdania jest forma czasownika *esse*, zobacz, czy w pobliżu nie stoi participium perfecti passivi.

2. Pamiętaj, że w indicativie perfecti, plusquamperfecti i futuri exacti passivi participium może pojawić się w trzech rodzajach: *laudatus m*, *laudata f*, *laudatum n* i dwóch liczbach. Formy 1,2,3 os. pl. mają participium w trzech rodzajach liczby mnogiej: *laudati m*, *laudatae f*, *laudata n*. Participium musi tworzyć związek zgody z podmiotem: *puer laudat-us est m sg.*; *puella laudat-a est f sg.*; *animal laudat-um est n sg.*; *pueri laudat-i sunt m pl.*; *puellae laudat-ae sunt f pl.*; *animalia laudat-a sunt n pl.*; musisz zatem wybrać odpowiednią dla podmiotu formę. Działa to też w drugą stronę: dzięki wyglądowi participium, widzisz, w jakim rodzaju i liczbie jest podmiot, nawet jeśli po nim samym tego nie widać, np.: *arbor caesa est*; *Persa occisus est itd.*

## V ERBA DEPONENTIA

**Verba deponentia**, to czasowniki, które nie tworzą czynnych form odmiany (*depono: pozostawiam, odkładam*), mogą mieć wyłącznie łacińskie formy *passivi*. Formy te tłumaczymy na polski w sposób CZYNNY. Żadne *verbum deponens* nie może mieć łacińskiej czynnej formy odmiany, ani polskiego biernego tłumaczenia. Dlatego w przypadku deponentiów zachodzi rozbieżność pomiędzy biernym wyglądem łacińskiej formy, a czynnym jej tłumaczeniem.

Jeśli w/w rozbieżność między wyglądem a tłumaczeniem nie zachodzi, został popełniony błąd albo przy tworzeniu formy od *verbum deponens*, albo w tłumaczeniu jej na polski.

1. **Verba deponentia** nie są nieregularne – należą zawsze do jednej z 4 koniugacji, odmieniają się, jak odmienia się każdy czasownik z tej koniugacji w stronie biernej. Od zwykłego czasownika w stronie biernej różni je to, że mimo biernej formy mają czynne znaczenie.

Sposób tłumaczenia:

	czasownik I koniugacji	<i>indicativus praesentis passivi 1 sg.</i>	znaczenie
zwykły czasownik	laudo, laudare	laudor	jestem chwalony
<b>verbum deponens</b>	<b>hortor, hortari</b>	<b>hortor</b>	<b>zachęcam</b>

2. W słowniku poznasz łatwo *verbum deponens* po tym, że jego pierwsza forma podstawowa kończy się zawsze na **-or**, a nie na **-o**

3. Wszystkie *verba deponentia* mają w słowniku wszystkie formy podstawowe bierne.

4. *Verba deponentia* mają zawsze tylko 3 formy podstawowe. Nie znaczy to, że są nieregularne.
5. *Verba deponentia* III koniugacji, podobnie jak zwykłe czasowniki, mogą należeć do koniugacji III, lub III miękkiej.

### NAJPOPULARNIEJSZE VERBA DEPONENTIA

I	II
hortor, hortari, hortatus sum <i>zachęcam</i>	fateor, fateri, fassus sum <i>wyznaję</i>
infitor, infitari, infitatus sum <i>zaprzeczam</i>	polliceor, polliceri, pollicitus sum <i>obiecuję</i>
moror, morari, moratus sum <i>przebywam</i>	reor, reri, ratus sum <i>sądzę</i>
III	vereor, vereri, veritus sum <i>boję się</i>
amplector, amplecti, amplexus sum <i>obejmuję</i>	IV
aggredior, aggredi, aggressus sum <i>podchodzę</i>	blandior, blandiri, blanditus sum <i>schlebiam</i>
egredior, egredi, egressus sum <i>wychodzę</i>	mentior, mentiri, mentitus sum <i>kłamię</i>
irascor, irasci, iratus sum <i>gniewam się</i>	metior, metiri, metitus sum <i>odmierzam</i>
labor, labi, lapsus sum <i>ślizgam się</i>	molior, moliri molitus sum <i>usituję</i>
loquor, loqui, locutus sum <i>mówię, rozmawiam</i>	orior, oriri, ortus sum <i>rodzę się, wschodzę</i>
morior, mori, mortuus sum <i>umieram</i>	potior, potiri, potitus sum <i>opanowuję</i>
nascor, nasci, natus sum <i>rodzę się</i>	
obliscor, obliscisci, obliscus sum <i>zapominam</i>	
patior, pati, passus sum <i>cierpię, znoszę</i>	
proficiscor, proficisci, profectus sum <i>wyruszam</i>	
queror, queri, questus sum <i>skarżę się</i>	
sequor, sequi, secutus sum <i>postępuję za kimś</i>	
ulciscor, ulcisci, ultus sum <i>mszczę się</i>	
utor, uti, usus sum <i>używam, korzystam</i>	

### PORÓWNANIE FORM PODSTAWOWYCH ZWYKŁEGO CZASOWNIKA I VERBUM DEPONENTIS

formy podstawowe zwykłego czasownika			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. act.	supinum (acc.)
<b>scribo</b>	<b>scribere</b>	<b>scripsi</b>	<b>scriptum</b>
piszę	pisać	napisałem/-am	aby napisać
formy podstawowe <i>verbum deponens</i>			
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. pass.	—
<b>utor</b>	<b>uti</b>	<b>usus sum</b>	—
używam	używać	użyłem	—

# V ERBA SEMIDEPONENTIA

**Verba semideponentia**, to czasowniki, które na pewnych tematach zachowują się jak *deponentia*, a na innych jak zwykle czasowniki (*semi: pół*). Przebiega to konsekwentnie: jeśli jakaś forma podstawowa jest aktywna, to na tej formie *semideponens* tworzy wyłącznie odmiany czynne. Jeśli forma podstawowa jest bierna, to na tej formie *semideponens* tworzy wyłącznie odmiany bierne. *Semideponentia* zatem mogą mieć łacińskie formy *passivi* lub *activi*. Nigdy wyłącznie aktywne, nigdy wyłącznie pasywne. Formy te tłumaczymy na polski zawsze w sposób CZYNNY. Żadne *verbum semideponens* nie może mieć polskiego biernego tłumaczenia. W przypadku *semideponentiów*, na niektórych tematach zachodzi rozbieżność pomiędzy biernym wyglądem łacińskiej formy, a czynnym jej tłumaczeniem, na innych nie. *Verba semideponentia* nie są nieregularne – należą zawsze do koniugacji II lub III. Wszystkie, z wyjątkiem jednego, *semideponentia* mają ten sam układ form podstawowych. Jedynie czasownik *revertor* (*wracam*) ma układ odmienny.

## UKŁAD CZYNNYCH I BIERNYCH FORM PODSTAWOWYCH SEMIDEPONENTIÓW

### 1. Typ *gaudeo* = forma czynna, forma czynna, forma bierna (wszystkie *semideponentia*)

czynna	czynna	bierna	—
<i>1.os.ind. praesentis activi</i>	<i>infinitivus praesentis activi</i>	<i>1 os. ind. perfecti passivi</i>	<i>supinum</i>
<b>gaudeo</b>	<b>gaudere</b>	<b>gavisus sum</b>	—
cieszę się	cieszyć się	ucieszyłem się	—

### 2. Typ *revertor* = forma bierna, forma bierna, forma czynna (tylko *revertor*)

bierna	bierna	czynna	—
<i>1.os.ind. praesentis passivi</i>	<i>infinitivus praesentis passivi</i>	<i>1 os. ind. perfecti activi</i>	<i>supinum</i>
<b>revertor</b>	<b>reverti</b>	<b>reverti</b>	—
wracam	wracać	wróciłem	—

## NAJPOPULARNIEJSZE VERBA SEMIDEPONENTIA

II	III
audeo, audere, ausus sum <i>odważam się</i>	confido, confidere, confisus sum <i>ufam</i>
gaudeo, gaudere, gavisus sum <i>cieszę się</i>	diffido, diffidere, diffisus sum <i>nie ufam</i>
soleo, solere, solitus sum <i>mam zwyczaj</i>	fido, fidere, fisis sum <i>ufam</i>
	revertor, reverti, reverti <i>wracam</i>

**PORÓWNANIE FORM PODSTAWOWYCH  
ZWYKŁEGO CZASOWNIKA, VERBUM DEPONENS i VERBUM SEMIDEPONENS**

<b>formy podstawowe zwykłego czasownika</b>			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. act.	supinum (acc.)
<b>scribo</b>	<b>scribĕre</b>	<b>scripsi</b>	<b>scriptum</b>
piszę	pisać	napisałem	aby napisać
<b>formy podstawowe <i>verbum deponens</i></b>			
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. pass.	—
<b>utor</b>	<b>uti</b>	<b>usus sum</b>	—
używam	używać	użyłem	—
<b>formy podstawowe <i>verbum semideponens</i></b>			
1 os. sg. ind. praes. act.	infinitiv. praes. act.	1 os. ind. perf. pass.	—
<b>fido</b>	<b>fidĕre</b>	<b>fisus sum</b>	—
ufam	ufać	zaufałem	—
1 os. sg. ind. praes. pass.	infinitiv. praes. pass.	1 os. ind. perf. act.	—
<b>revertor</b>	<b>reverti</b>	<b>reverti</b>	—
wracam	wracać	wróciłem	—

Verba *semideponentia* na formach podstawowych czynnych tworzą odmiany wyłącznie w łacińskich formach czynnych, na formach podstawowych biernych tworzą odmiany wyłącznie w łacińskich formach biernych. Verba *semideponentia* nie mają ŻADNYCH tłumaczeń biernych. Może tu zdarzyć się, że formę czynną tłumaczymy czynnie (jak w zwykłym czasowniku), może zaś zdarzyć się, że formę bierną tłumaczymy CZYNNIE (jak w *deponensie*).

1. Zarówno *verba deponentia*, jak i *semideponentia* typu *gaudeo* tworzą trzy formy czynne. Są to:
  - a. **participium praesentis activi**, np.: *sequor* 3 = *sequens* (*postępujący za*); *gaudeo* 2 = *gaudens* (*cieszący się*)
  - b. **participium futuri activi**, np.: *sequor* 3, *secutus sum* = *sequuturus, a, um* (*mający zamiar postąpić za*); *gaudeo* 2, *gavisus sum* = *gavisurus* (*mający zamiar cieszyć się*)
  - c. **infinitivus futuri activi**, np.: *sequor* 3, *secutus sum* = *sequiturum, am, um, os, as, a esse* (*że postąpię za*); *gaudeo* 2, *gavisus sum* = *gavisurum, am, um, os, as, a esse* (*że ucieszę się*)
2. UWAGA: od czasownika *morior, mori, mortuus sum* pfa jest *moriturus, a, um* (*mający umrzeć*)

**NOTA BENE**



**Memento mori** ⇔ **Nie zapomnij umrzeć**

1. Podane formy czasownika wpisz w odpowiednie rubryki, a następnie uzupełnij tabelę. Przetłumacz wszystkie formy. *cantaverunt, data sunt, tulerant, profuisti, capti eritis, vicit, vidi, puniveramus, deleta eras, fuere*

activum			passivum		
perf.	plqmpperf.	futurum II	perf.	plqmpperf.	futurum II

2. Zamień ze strony czynnej na bierną lub z biernej na czynną. Zachowaj czas i tryb. Przetłumacz utworzone formy.

- |                 |                     |
|-----------------|---------------------|
| a. traxit -     | g. reliqueramus -   |
| b. amavisti -   | h. spectati erunt - |
| c. ducta erat - | i. rexerint -       |
| d. missi sunt - | j. occīdimus -      |
| e. monueritis - | k. paratae estis -  |
| f. lecta est -  | l. dilexi -         |

3. Napisz po łacinie posługując się *perfectum*, *plusquamperfectum* i *futurum exactum*:

- Mąż, który przybył z Troi, został pokochany przez kartagińską królową –
- Jeśli starsza córka wróci do domu, matka złoży dzięki bogom –
- Zwierzę ofiarne, sprowadzone z pól Hiszpanii, zostało zabite przez kapłanów –

d. Bardzo piękne świątynie zostały wybudowane przez Rzymian, zanim zaczęły panować August –

e. Jeśli senatorowie rzymscy zostaną wybrani przez lud, Rzeczpospolita zakwitnie –

f. Góry zostały poruszone (poruszyły się), ale nic gorszego się nie stało –

Punicus 3 – kartagiński; hostia,ae f – zwierzę ofiarne; Hispania,ae f – Hiszpania; immolare 1 – zabijać (na ofiarę);  
floreo 2 - kwitnąć

#### 4. Przetłumacz i zamień na stronę bierną.

a. Neptunus navem Ulixis fregit. -

b. Consul victor praemia militibus dedit. -

c. Romulus et Remus Romam condiderant. -

d. Hostes Romam legatos miserint. -

e. Ego tibi has litteras misi –

f. Tu omnes homines quaesiveras –

g. Numquam rebus in arduis te reliquero –

#### 5. Przetłumacz i zamień na stronę czynną.

a. Alexander Magnus ab Aristotele, viro sapienti, eruditus est —

b. Romulus et Remus a pastoribus educati erant. —

c. Magna classis Persarum parvo numero navium Graecorum apud Salaminam victa est.

d. Legati ad Caesarem ab iis nationibus, quae trans Rhenum incolunt, missi sunt. —

e. In Gallia multae urbes a Caesare deletae erunt. —

f. Oppida, quae ab Helvetiis incensa erant, a Caesare restituta sunt. —

g. Acies a duce instructa erit. —

**6. Przetłumacz. ✎ Podkreślone zdania zamień z *activum* na *passivum* lub z *passivum* na *activum*.**

De Marco Porcio Catone

Cato, ut dicunt, vere vir Romanus fuit. Ab adulescentia in Sabinis habitabat, quod ibi agros a patre relictos habuerat. Cato non solum agricola bonus, sed etiam vir iuris peritus et orator gravis et litterarum cupidus fuit. Cuius magna vis animi ingenique ab antiquis laudata est. Adulescens Romam demigravit et in foro esse coepit. Variis magistratibus honeste et diligenter praefuit. Is censor de moribus publicis meruit, nam in nobiles, quorum luxuria ab eo severe vituperata erat, animadvertit. Idcirco a posteris Cato Censorius appellatus erit. Multa opera a Catone scripta sunt. Ad nostra tempora liber *De Agricultura* asservatus est. Lingua Catonis — ut Livius scripsit — acerba fuit, animus asper et a cupiditatibus invictus.

.....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....  
 .....

**7. Przetłumacz zdania.**

a. In eundem portum, ex quo eramus egressi, magna iactati tempestate, confugimus.

.....  
 .....

b. Datames postero die tropaeum posuit, quo loco pridie pugnatum erat.

.....  
 .....

c. Hostes autem eadem celeritate adverso colle ad castra Romana atque eos, qui in opere occupati erant, contenderunt. ....

.....  
 .....



## ĆWICZENIA NA DEPONENTIA I SEMIDEPONENTIA

### 8. Przetłumacz formy.

a. loqueris	g. patiebantur	m. mentitus sum	s. loqui
b. obliviscitur	h. gavisae sunt	n. morieris	t. morabimur
c. passi sumus	i. oriebamini	o. utitur	u. hortantur
d. revertimus	j. egrediar	p. sequebaris	v. orta est
e. nascimur	k. pollicebimini	q. gaude	x. fesus sum
f. solebam	l. inquitati estis	r. blandiri	y. audere

### 9. Przetłumacz zdania.

- a. Homines, qui semper assentiuntur, blandiuntur. Saepe mentitur, qui blanditur.
- b. Et gaudia et dolores nobiscum semper partiris.
- c. Consul Romanus munere suo functus provinciam sortiebatur.
- d. Caesar exercitui frumentum metiri debebit.
- e. Nascentes morimur, finisque ab origine pendet. (Manil. *Astron.* 4. 16)
- f. Naturam optimam ducem tamquam deum sequimur. (Cic. *De sen.*)
- g. Obiit Gustavus, natus est Conradus. (Mickiewicz, *Dziady*, III)
- h. Nascuntur poetae, fiunt oratores. (Cic. *Pro Archia*)
- i. Si bellum omittimus, numquam pace fruemur. (Cic. *Phil.*)
- k. Novus nascitur ordo.
- l. Dulce et decorum est pro patria mori. (Hor. *Carm.*)
- m. Dux Persarum Graecis ante pugnam apud Thermopylas factam dixit glorians: 'Solem prae iaculorum multitudine non videbitis'. Cui Leonidas, dux Lacedaemoniorum: 'In umbra igitur — inquit — proeliabimur'.
- n. Qui tacuit, fessus est.

**10. Przetłumacz zdania. Określ formy czasowników. Czy wszystkie są deponentiami?**

- a. Hannibal patrem comitatus est.
- b. Caligula multum in castris versabatur maximeque delectabatur gloriā belli.
- c. Hannibal cum Germanis bellare conatus est.
- d. Copiae Romanorum multis in proeliis a Cartaginiensibus superatae sunt.
- e. Urbi Romae Hannibal interitum minatus est.
- f. Romani Graecorum fortitudine et prudentia admirati sunt.
- g. Lacedaemoni pueros docebant senes vereri, capiti cano debetur maxima reverentia.
- h. Qui non miserabuntur eorum, qui miseri sunt, eorum Deus non miserabitur.
- i. Sequimini exempla bonorum hominum, qui semper officio suo fungebantur!
- j. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur.
- k. Sine vitiis nemo natus est, nemo nascitur, nemo nascetur.
- l. Qui fortunā sapienter usus est, vere sapiens nominabitur.
- m. Qui tibi laudem tribuit, quam non meruisti, tibi blanditur.
- n. Mentiri semper est turpe.

**11. Przetłumacz następujące formy czasowników:**

- |                               |                                |
|-------------------------------|--------------------------------|
| a. reri (reor):               | h. ulciscimur (ulciscor):      |
| b. audebas (audeo):           | i. hortabuntur (hortor):       |
| c. fassi sunt (fateor):       | j. confisae sumus (confiteor): |
| d. irascemini (irascor):      | k. aggressus est (aggredior):  |
| e. amplectebatur (amplector): | l. orta sunt (orior):          |
| f. fateris (fateor):          | m. ausus eris (audeo):         |
| g. revertemini (revertor):    | n. labi (labor):               |

**9. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami podanych w nawiasach czasowników.**

**Przetłumacz zdania.**

- a. Tu ..... (*obliviscor praes.*), quod ..... (*polliceor perf.*).
- b. Homines boni eam dignitatem, quā Deus eos ..... (*orno perf.*), ..... (*assequor praes.*).
- c. De absentibus et de mortuis amici bene ..... (*loquor praes.*) debent.
- d. Amici boni numquam ..... (*blandior fut.*), sed malos mores ..... (*vitupero fut.*).
- e. Ei homini, qui ..... (*mentior perf.*), nemo fidem ..... (*habeo fut.*).
- f. Turpissimum apud Persas habebatur ..... (*mentior praes.*).

**13. Przetłumacz tekst.**

Ulixes superbiam procorum comperuit et bona sua tueri iniuriasque ulcisci constituit. Sequenti die Ulixes in urbem profectus est superbiamque procorum ipse intuitus et expertus est. Proci neque deos neque homines verebantur. Ipsi suis verbis iniurias confessi sunt et gloriantes de iniuriis suis loquebantur. Fruebantur et vescebantur bonis Ulixis neque de poena futura cogitabant. Quoties Telemachus de iniuriis eorum questus est, illi ridebant et ei interitum minebantur. Ulixem ipsum non solum verbis aggressi sunt, sed etiam manibus. Multa mala a iuvenibus illis superbissimis Ulixes perpressus est. Etiam servi, qui cum procis consentiebant, ad eandem audaciam progressi sunt et dominum suum conviciis vexabant. Frustra Penelopa, frustra Telemachus, frustra vates ipse, qui cum procis erat, eos ad poenitentiam adhortabantur.



## LECTIO VICESIMA TERTIA

## CZASOWNIK POWTÓRZENIE, ACI W CZASACH PRZESZŁYCH PASSIVI

NA TEMACIE SUPNII

# ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO W CZASACH PRZESZŁYCH PASSIVI

Wszystkie czasy przeszłe (imperfectum, perfectum, plusquamperfectum) mają ten sam infinitivus bierny, jest to INFINITIVUS PERFECTI. Tworzymy go na TEMACIE SUPINI. Najpierw z tematu supini tworzymy participium perfecti passivi (ppp). Następnie stawiamy je w accusatiwie i dodajemy słowo *esse*. Pozostałe elementy i sposób tworzenia pozostają identyczne, jak w ACI w czasie teraźniejszym. O zmianie czasu konstrukcji decyduje jedynie zmiana *infinitiwu*. Bezokolicznik bierny w ACI w czasach przeszłych tłumaczymy w sposób dokonany lub niedokonany, w zależności od kontekstu, rozpoczynając od *że został + imiestów przymiotnikowy bierny w formie dokonanej* lub *że był + imiestów przymiotnikowy bierny w formie niedokonanej*, np., *że został pokochany* lub *że był kochany*.

	temat supini	ppp w nominatiwie	ppp w accusatiwie	infinitivus perfecti passivi w ACI
1	amare <b>amat-</b>	amatus, amata, amatum amati, amatae, amata	amatum, amatam, amatum amatos, amatas, amata	<b>amatum, amatam, amatum esse</b> <b>amatos, amatas, amata esse</b>
2	monere <b>monit-</b>	monitus, monita, monitum moniti, monitae, monita	monitum, monitam, monitum monitos, monitas, monita	<b>monitum, monitam, monitum esse</b> <b>monitos, monitas, monita esse</b>
3	mittere <b>miss-</b>	missus, missa, missum missi, missae, missa	missum, missam, missum missos, missas, missa	<b>missum, missam, missum esse</b> <b>missos, missas, missa esse</b>
4	audire <b>audit-</b>	auditus, audita, auditum auditi, auditae, audita	auditum, auditam, auditum auditos, auditas, audita	<b>auditum, auditam, auditum esse</b> <b>auditos, auditas, audita esse</b>

Sposób budowania ACI w czasach przeszłych *passivi*

imperfectum							
	Epistula	a puero	scribebatur.		Epistulae	a pueris	scribebantur.
	List	przez chłopca	był pisany.		Listy	przez chłopców	były pisane.
perfectum							
	Epistula	a puero	scripta est		Epistulae	a pueris	scriptae sunt
	List	przez chłopca	został napisany.		Listy	przez chłopców	zostały napisane.
plusquamperfectum							
	Epistula	a puero	scripta erat.		Epistulae	a pueris	scriptae erant.
	List	przez chłopca	został był napisany.		Listy	przez chłopców	zostały były napisane.
Accusativus cum infinitivo w czasach przeszłych passivi							
v. regens	accusativ.	abl. auctoris	infinitivus		accusativ.	abl. auctoris	infinitivus
Video	epistulam	a puero	scriptam esse		epistulas	a pueris	scriptas esse
Widzę, że	list	przez chłopca	był pisany. został napisany.		listy	przez chłopców	były pisane. zostały napisane.


 NOTA BENE

1. **Infinitivus perfecti passivi jest DWUCZŁONOWY (ppp + esse).**
2. Tworzymy go na tej samej zasadzie, co *indicativus perfecti passivi*, tyle, że w *infinitiwie ppp* stawiamy w *accusatiwie* (liczby pojedynczej lub mnogiej jednego z 3 rodzajów), a czasownik posiłkowy jest w *infinitiwie (esse)*.
3. *Infinitivus perfecti passivi* MA RODZAJE (m,f,n) i LICZBY (sg., pl.) dlatego stosując go, musisz dokładnie zbadać, w jakim **rodzaju** i **liczbie** jest **accusativus** konstrukcji: *video puerum amatum esse* / *video puellam amatam esse* / *video verbum amatum esse* / *video pueros amatos esse* / *video puellas amatas esse* / *video verba amata esse*

Pomiędzy **accusatiwem** w *ACI*, a formą **ppp** będącą częścią *infinitiwu perfecti passivi* musi zachodzić **związek zgody**. Czy oznacza to, że rzeczownik w *accusatiwie* musi mieć zawsze identyczną jak **ppp** końcówkę? NIE! Związek zgody nie musi oznaczać identycznej końcówki, np. *puellam amatam*; związek zgody oznacza jedynie końcówkę tego samego przypadku, rodzaju, liczby, osoby itp. Połączenie *mulierem amatam* jest równie poprawne, jak *puellam amatam*. Jeśli masz szczęście – końcówka będzie identyczna, jeśli nie – nie oznacza to jeszcze, że nie ma związku zgody.

#### SPOSÓB TŁUMACZENIA INFINITIWÓW *perfectum passivi* w *ACI*

<b>amatum, -am, -um esse</b>	że został, -ła, -ło (po)kochany, -a, -e
<b>amatos, -as, -a esse</b>	że zostali, -ły, -ły (po)kochani, -e, -e
<b>visum, -am, -um esse</b>	że został, -ła, -ło zobaczony, -a, -e
<b>visos, -as, -a esse</b>	że zostali, -ły, -ły zobaczeni, -e, -e
<b>missum, -am, -um esse</b>	że został, -ła, -ło posłany, -a, -e
<b>missos, -as, -a esse</b>	że zostali, -ły, -ły posłani, -e, -e
<b>auditum, -am, -um esse</b>	że został, -ła, -ło (u)słyszany, -a, -e
<b>auditos, -as, -a esse</b>	że zostali, -ły, -ły (u)słyszani, -e, -e

#### 1. Przetłumacz tekst *De libris Sibyllinis*.

In antiquis annalibus hanc memoriam librorum Sibyllinorum traditam esse scimus: Femina incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit novem libros ferens, quos esse dicebat divina oracula, dixitque ea se velle vendere. Tarquinius pretium quaesivit. Feminam immensum poposcisse et a rege derisam esse dicunt. Tum anus tres libros ex novem incendit et reliquos sex eodem pretio regi vendere volebat. Sed Tarquinium id multo magis derisisse et dixisse feminam omnino desipere dicunt. Tum statim tres alios libros a femina incensos

esse tradunt et tres reliquos eodem pretio ab illa regi propositos esse. Tarquinius eam constantiam miratum attentioem animo factum esse ferunt. Denique libros tres reliquos emit non minore pretio, quam quod erat pretium pro omnibus. Sed eam feminam tum a Tarquinio digressam, postea nullo loco visam esse constat. Libros tres in sacrarium conditos et *Sybyllinos libros* appellatos esse scimus. Ad eos, quasi ad oraculum, quindecimviri adeunt, a quibus dei immortales publice consuluntur.

**2. Uzupełnij tabelę wstawiając pozostałe formy czasowników. Zachowaj tryb, stronę, osobę, liczbę. Przetłumacz.**

praesens	imperfectum	futurum I	perfectum	plusquamperfectum	futurum exactum
	legebat				
			datum est		
		eris			
					potuerimus
videtur					
				facta erant	
		dicam			
ferunt					
					nolueritis
			usi sumus		



### 3. Przetłumacz tekst *De rupe Tarpeia*

De rupe Tarpeia in Titi Livii libris haec fere legi possunt: Romuli temporibus multa bella cum Sabinis gesta erant. Aliquando Tarpeia, arcis Romanae praefecti filia, aquam forte sacris extra moenia petiverat. Subito advolaverunt Sabini, qui sub saxis se occultaverunt. Tattius, Sabinorum rex, "Iam heri — inquit — me occultaveram, sed frustra te, puella, exspectabam. Magnum praemium merebis, si auxilio tuo Capitolium a nobis expugnatum erit. Tibi id donabitur, quod a te optatum erit." Tum Tarpeia "Si mihi — inquit — id donaveritis, quod sinistris brachiis portatis, sub vesperum porta erit aperta." Sabini aureas armillas magni ponderis brachio sinistro portaverant. Tarpeia a Sabinis auro corrupta erat et Sabinos armatos in arcem accepit. Ita Capitolium expugnatum erat, Sabini autem Tarpeiam scutis necaverunt, quae brachiis sinistris portaverant. Nonnulli scriptores tradunt Tarpeiam arma non ornamenta a Sabinis petivisse. De rupe Tarpeia per multa saecula viri scelesti praecipitabantur.

### 4. Przetłumacz tekst.

Socrates philosophus saepe in foro et in viis cum civibus disputabat. Is ab oraculo Apollinis sapientissimus iudicatus est. Ante Socratem philosophi imprimis originem mundi et cuncta caelestia explicabant. Thales - aquam, Anaximenes - aërem, Heraclitus - ignem initium omnium rerum fuisse putabat. Socrates autem primus de hominum vita moribusque bonis et malis loquebatur. Boni – beati, improbi – stulti ab eo appellati sunt. Docebat enim scientiam virtutem esse.

Socrates, is = Sokrates; Apollo, inis = Apollo; Thales, is = Tales; Anaximenes, is = Anaksymenes; Heraclitus, i = Heraklit

### 5. Uzupełnij tabelę analogicznymi formami czasowników innych koniugacji i nieregularnych. Przetłumacz.

koniugacja I	koniugacja II	koniugacja III	koniugacja IV	nieregularne		
<i>laudo</i>	<i>video</i>	<i>scribo</i>	<i>punio</i>	<i>esse</i>	<i>fero</i>	<i>nolo</i>
laudabas						
	videbimus					
		scribi				
			punita est			
				este		

					lata erunt	
						noluisti
					fertis	
				fui		
			puniamur			
		scribentem				
	vidisse					
laudaverint						
	videt					

**6. Zamień na stronę bierną lub czynną zachowując tryb, czas, liczbę i osobę:**

legunt -	firmate -
amari -	positura -
fertur -	volvuntur -
videri -	pepulisse -
ferunt	cantate -
vehi -	datura -
laudveras -	ducuntur -
lecti sunt -	rumpent -
legor -	laudabatur -
mitti -	rogatae eramus -
scripsistis -	audiri -
coles -	itur -
vidisse -	claudendus -
fis -	lectum est -
audita ero -	relicta est -
videtur -	putamini -
amor -	legam -
trahemini -	mittimur -



videbatur -	faciebatis -
amabam -	legi -
stratae eritis -	audire -
dari -	amatis -
damnabamini -	legimini -
quaesiveras -	tulerit -
cepi -	videte -
amabantur -	traheris -
trahi -	capiuntur -
do -	amata erit -
tangeris -	cognoveras -
lati eratis -	bibitur -
deletum esse -	fefellistis -
moverit -	amamur -
pinxisti -	mutamur -
audimini -	moveberis -
puniemur -	amaris -
capi -	leguntur -
vehebatur -	miseram -
fixero -	dilexi -

**7. Uzależnij poniższe zdania od wyrażen w nawiasie tworząc poprawne konstrukcje ACI.**

**Przetłumacz utworzone konstrukcje.**

a. Romae numquam victi a victoribus crudeliter tractabantur. (historici tradunt) .....

.....  
 .....  
 .....

b. Dumnorix Haeduus ab equitibus Romanis occisus est. (Caesar iussit) .....

.....  
 .....  
 .....

c. Alexander, Philippi filius, ab Aristotele, clarissimo philosopho illius temporis, litteris diligentissime instituebatur. (scimus) .....

.....  
 .....  
 .....

d. Urbs a hostibus capta erat, virgines rapiebantur, templa atque domus spoliabantur, caedes et incendia facta sunt. (Omnes videbant) .....

.....  
 .....

e. Hostes a Caesare superati erant et ab eis legati Romam missi sunt. (ferunt) .....

.....  
 .....

f. In obsidione omnes urbis introitus multis arboribus caesis clausi erant (vidimus). .....

.....  
 .....

g. Temporibus Neronis Roma flammis omnino fere deleta est. (constat) .....

.....  
 .....

h. Antiquissimis temporibus homines, ut ferae, in silvis et speluncis et nemoribus nascebantur ciboque agresti utebantur. (fama fert) .....

.....  
 .....

i. Verres, propraetor provinciae Siciliae, ab incolis eiusdem insulae crudelitatis accusatus est. (tradunt) .....

.....  
 .....

Dumnorix,igis – Dumnoryks; Verres,is – Werres



## LECTIO VICESIMA QVARTA

## LEKSYKA V (GEOGRAFIA, SKŁADNIA NAZW MIAST)

**Morza i oceany**

Adriatyk – Mare Hadriaticum  
 Bałtyk – Mare Balticum  
 Morze Czarne – Pontus Euxinus  
 Morze Czerwone – Mare Rubrum  
 Morze Egejskie – Mare Aegeum  
 Morze Jońskie – Mare Ionium  
 Morze Północne – Mare Germanicum  
 Morze Śródziemne – Mare Internum  
 Morze Tyrreńskie – Mare Tyrrheneum

**Rzeki**

Dniepr – Borysthenes, *is m*  
 Dniestr – Tyras, *ae m*  
 Don – Tanais  
 Dunaj – Danuvius, *i*; Danubius, *i m*  
 Garonna – Garumna, *ae f*  
 Loara – Liger *m*  
 Łaba – Albis, *Ilva f*  
 Nil – Nilus, *i m*  
 Odra – Viadrus, *i m*  
 Pad – Padus, *i m*  
 Ren – Rhenus, *i m*  
 Sekwana – Sequana, *ae f*  
 Tamiza – Tamesis, *is f*  
 Tyber – Tiberis, *is m*  
 Wisła – Vistula, *ae f*

**Państwa**

Anglia – Britannia, *ae f*  
 Austria – Austria, *ae f*  
 Belgia – Belgium, *i n*; Belgica, *ae f*  
 Białoruś – Albaruthenia *f*; Alba Russia *f*  
 Czechy – Bohemia, *ae f*  
 Dania – Dania, *ae f*  
 Egipt – Aegyptus, *i f*  
 Francja – Francogallia, *ae f*  
 Hiszpania – Hispania, *ae f*  
 Grecja – Graecia, *ae f*  
 Holandia – Batavia, *ae f*; Hollandia, *ae f*;  
 Litwa – Lithuania, *ae*; Lettavia, *ae f*  
 Łotwa – Livonia, *ae f*  
 Niemcy – Germania, *ae f*  
 Polska – Polonia, *ae f*  
 Portugalia – Lusitania, *ae f*  
 Rosja – Russia, *ae f*  
 Rumunia – Dacoromania, *ae f*; Dacia, *ae f*;

**Miasta**

Aleksandria – Alexandria, *ae f*  
 Amsterdam – Amst(a)elodamum *n*  
 Ancjum – Antium, *i n*  
 Ateny – Athenae, *arum fpl*  
 Augsburg – Augusta Vindelicorum, *Zigaris f*  
 Bar – Barium *n*  
 Barcelona – Barcinona, *ae f*; Coeliobriga, *ae f*  
 Bazylea – Basilea, *ae f*; Colonia Rauracorum  
 Bizancjum – Byzantium *n*; Constantinopolis *f*  
 Bruksela – Bruxellae, *arum fpl*; Bruxella *f*  
 Brundyzjum – Brundisium, *i n*  
 Budapeszt – Budapestinum, *i n*; Buda Aquincum  
 Bydgoszcz – Bidgostia, *ae f*  
 Cambridge – Cantabrigia, *ae f*  
 Chełmno – Chelmia, *ae f*; Culma, *ae f*  
 Chocim – Chocimum, *i n*; Carsidava, *ae f*  
 Delfy – Delphi, *orum mpl*  
 Drezno – Dresda, *ae f*  
 Elbląg – Elbinga, *ae f*; Elbingum, *i n*  
 Epidauros – Epidaurum, *i n*  
 Frombork – Fraumberga, *ae f*  
 Gdańsk – Gedanum, *i n*  
 Genewa – Genava, *ae f*; Augusta Allobrogum  
 Głogów – Glogovia, *e f*  
 Gniezno – Gnesna, *ae f*  
 Jerozolima – Ierusalem *m*; Hierosolyma, *ae f*  
 Kalisz – Calissia, *ae f*; Calissium *n*  
 Kartagina – Carthago, *inis f*  
 Kijów – Kijovia, *ae f*; Chiovia, *ae f*  
 Kolonia – Colonia Agrippina  
 Kopenhaga – Haunia, *ae f*; Hafnia, *ae f*  
 Korynt – Corinthus, *i f*  
 Kraków – Cracovia, *ae f*  
 Lizbona – Lissabona, *ae f*; Ulisbona, *ae f*  
 Lidzbark Warmiński – Heisberga, *ae f*; Heilsberg  
 Londyn – Londin(i)um, *i n*  
 Louvain – Lovanium, *i n*  
 Lwów – Leopoldis, *is f*  
 Lyon – Lugdunum, *i n*  
 Łęczycza – Lencicia, *ae f*  
 Łowicz – Lovitia, *ae f*; Lovitium, *i n*  
 Madryt – Matritum, *i n*; Madritum, *i n*  
 Malbork – Marienburgum, *i n*; Castrum Mariae  
 Mediolan – Mediolanum, *i n*

Szkocja – Scotia, *ae f*

Szwecja – Suecia, *ae f*

Węgry – Hungaria, *ae f*

Włochy – Italia, *ae f*

### **Regiony, kontynenty, góry, wyspy**

Etna – Aetna Mons

Afryka – Africa, *ae f*

Albania – Albania, *ae f*; Illyricum, *i n*

Alpy – Alpes, *ium fpl*

Andaluzja – Vandalitia, *ae f*

Arabia – Arabia, *ae f*

Azja – Asia, *ae f*

Bawaria – Bavaria, *ae f*

Cypr – Cyprus, *i f*

Dalmacja – Dalmatia, *ae f*

Europa – Europa, *ae f*

Flandria – Flandria, *ae f*

Golgota – Golgota, *ae f*

Illyricum – Illyricum, *i n*

Karpaty – Carpat(h)es *fpl*; Carpatici Montes

Katalonia – Catalaunia, *ae f*; Catalonia, *ae f*

Kaukaz – Caucasus, *i m*

Korsyka – Corsica, *ae f*

Krym – Chersonesus Taurica

Lotaryngia – Lotharingia, *ae f*

Malta – Melita, *ae f*

Mauretania – Mauretania, *ae f*

Moguncja – Moguntia, *ae f*; Mogontiacum, *i n*

Mołdawia – Moldavia, *ae f*

Normandia – Normandia, *ae f*

Olimp – Olympus Mons

Pannonia – Pannonia, *ae f*

Prusy – Borussia, *ae f*; Prussia, *ae f*

Saksonia – Saxonia, *ae f*

Sardynia – Sardinia, *ae f*

Sparta – Lacedaemon; Sparta, *ae f*

Sycylia – Sicilia, *ae f*; Trinacria, *ae f*

Walia – Valia, *ae f*; Cambria, *ae f*

Wezuwiusz – Vesuvius Mons

Mons Regius, Regiomontium – Królewiec  
Moskwa – Moscovia, *ae f*; Moscua, *ae f*

### **Miasta c.d.**

Neapol – Neapolis, *is f*

Norymberga – Norimberga, *ae f*;

Nowy Targ – Novum Forum; Neoforum, *i n*

Olimpia – Olympia, *ae f*

Olsztyn – Allensten(i)um, *i n*; Holsten *n*

Oxford – Oxonia, *ae f*; Oxonium, *i n*

Parma – Iulia Augusta

Paryż – Lutetia Parisiorum, Parisii, *orum mpl*

Plateje – Plataeae *fpl*

Poznań – Posnania, *ae f*

Praga – Praga Bohemorum

Rzym – Roma, *ae f*

Ryga – Civitas Rigensis

Sandomierz – Sandomiria, *ae f*

Sieradz – Siradia, *ae f*

Sewilla – Hispalis, *is f*

Syrakuzy – Siracusae, *arum fpl*

Tarent – Tarentum, *i n*

Troja – Troia, *ae f*

Toruń – T(h)orunia, *ae f*; T(h)orunium, *i n*

Trydent – Tridentum, *i n*

Turyń – Taurinum, *i n*; Alba Regia

Uppsala – Up(p)sala, *ae f*

Warszawa – Varsovia, *ae f*; Varsavia, *ae f*

Wenecja – Venetia, *ae f*

Wiedeń – Vindobona, *ae f*

Wilno – Vilna, *ae f*

Wrocław – Vratislavia, *ae f*



# S

## KŁADNIA NAZW MIAST

Miasta i wyspy występują **BEZ PRZYIMKA** (jak *domus*) w odpowiedzi na pytania:  
*dokąd? skąd? gdzie?*

PYTANIE	DEKLINACJA	PRZYPADEK	PRZYKŁAD
<i>Quo? Dokąd?</i>	wszystkie	<b>accusativus</b>	Varsoviam <i>do Warszawy</i> ; Gdanum <i>do Gdańska</i> ; Carthaginem <i>do Kartaginy</i>
<i>Unde? Skąd?</i>	wszystkie	<b>ablativus</b>	Varsovia <i>z Warszawy</i> ; Gdano <i>z Gdańska</i> ; Carthagine <i>z Kartaginy</i>
<i>Ubi? Gdzie?</i>	I, II	<b>genetivus</b>	Varsoviae <i>w Warszawie</i> ; Gdani <i>w Gdańsku</i>
	III i <i>pluralia</i>	<b>ablativus</b>	Carthagine <i>w Kartaginie</i> ; Athenis <i>w Atenach</i> ; Delphis <i>w Delfach</i>

### 1. Napisz po łacinie:

- a. Cezar wysłał wojsko z Ancjum do Hiszpanii .....
- .....
- b. Archyta filozof urodził się w Tarencie .....
- c. Grecy pożeglowali do Troi aby uwolnić Helenę .....
- .....
- d. Hannibal przekroczył Alpy i przybył do Rzymu .....
- .....
- e. Cynceron ze swoją rodziną udał się do Brundyzjum .....
- .....
- f. Illyricum, Dacja, Pannonia, Dalmacja i wiele innych regionów zostało podbitych przez Rzymian .....
- .....
- g. W Syrakuzach panował okrutny tyran Dionizjusz .....
- .....
- h. Odys błądził przez wiele lat po wyspach Morza Egejskiego, ale w końcu wrócił do Itaki .....
- .....
- i. Filozof Sokrates urodził się, żył i umarł w Atenach .....
- .....
- j. Toruń, Królewiec, Elbląg i Malbork były głównymi miastami państwa Zakonu Krzyżackiego .....
- .....



2. Nanieś poniższe nazwy w odpowiednie miejsca na mapie:

AETNA MONS  
ALPES  
DALMATIA  
NEAPOLIS  
PADUS  
ROMA  
SARDINIA  
SICILIA  
TIBERIS

ANTIUM  
BRUNDISIUM  
CARTHAGO  
HADRIATICUM MARE  
IONICUM MARE  
PANNONIA  
SYRACUSAE  
TARENTUM  
TYRRHENUM MARE

## LECTIO VICESIMA QVINTA

## LICZEBNIKI I DATOWANIE

	liczebniki główne	liczebniki porządkowe		liczebniki główne	liczebniki porządkowe
I	<b>unus, a, um</b>	primus 3	XX	viginti	vicesimus 3
II	<b>duo, duae, duo</b>	secundus 3	XXX	triginta	tricesimus 3
III	<b>tres, tres, tria</b>	tertius 3	XL	quadraginta	quadragesimus 3
IV	<b>quattuor</b>	quartus 3	L	quingenta	quingentesimus 3
V	<b>quinque</b>	quintus 3	LX	sexaginta	sexagesimus 3
VI	<b>sex</b>	sextus 3	LXX	septuaginta	septuagesimus 3
VII	<b>septem</b>	septimus 3	LXXX	octoginta	octogesimus 3
VIII	<b>octo</b>	octavus 3	XC	nonaginta	nonagesimus 3
IX	<b>novem</b>	nonus 3	C	centum	centesimus 3
X	<b>decem</b>	decimus 3	CC	ducenti, ae, a	ducentesimus 3
XI	undecim	undecimus 3	CCC	trecenti, ae, a	trecentesimus 3
XII	duodecim	duodecimus 3	CD	quadringenti, ae, a	quadringentesimus 3
XIII	tredecim	tertius decimus 3	D	quingenti, ae, a	quingentesimus 3
XIV	quattuordecim	quartus decimus 3	DC	sescenti, ae, a	sescentesimus 3
XV	quindecim	quintus decimus 3	DCC	septingenti, ae, a	septingentesimus 3
XVI	sedecim	sextus decimus 3	DCCC	octingenti, ae, a	octingentesimus 3
XVII	septendecim	septimus decimus 3	CM	nongenti, ae, a	nongentesimus 3
XVIII	duodeviginti	duodevicesimus 3	M	mille	millesimus 3
XIX	undeviginti	undevicesimus 3	MM	duo millia	bis millesimus

ODMIANA LICZEBNIKÓW GŁÓWNYCH *unus, duo, tres*

	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m, f</i>	<i>n</i>
Nom.	unus	una	unum	duo	duae	duo	tres	tria
Gen.	unius			duorum	duarum	duorum	trium	
Dat.	uni			duobus	duabus	duobus	tribus	
Acc.	unum	unam	unum	duos (duo)	duas	duo	tres	tria
Abl.	uno	una	uno	duobus	duabus	duobus	tribus	


**NOTA BENE**

- Liczebniki porządkowe i podziałowe odmieniają się jak przymiotniki deklinacji I/II;  
liczebniki podziałowe mają zamiast końcówki *-orum* w gen. pl. *m* i *n* końcówkę *-um*, np.:  
*binum m*, *binarum f*, *binum n*
- Liczebniki główne łączą się z rzeczownikami jak przydawka przymiotna, jedynie pluralis  
*milia* łączy się z genetiwem. Np.:

unus et quadraginta milites	czterdziestu jeden żołnierzy
ducenti quinquaginta sex milites	dwustu pięćdziesięciu sześciu żołnierzy
cum mille militibus	z tysiącem żołnierzy
cum duobus milibus militum	z dwoma tysiącami żołnierzy
mille milites	tysiąc żołnierzy
duo milia militum	dwa tysiące żołnierzy
quattuor milia quingenti milites	cztery tysiące pięciuset żołnierzy

- Przy podawaniu dat używa się liczebników porządkowych w ablatiwie: *anno quingentesimo septimo* (w roku 507)
- Liczebniki główne od 4 do 100 (IV do C) są nieodmienne. *Mille* nie odmienia się w *singularis*, ale wymaga liczby mnogiej: *mille puellae* *tysiąc dziewcząt*.

Liczba mnoga od *mille* (*M*) jest:



### NAZWY DNI TYGODNIA

	<b>mille - tysiąc</b>	
	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nom.	mille	milia
Gen.		milium
Dat.		milibus
Acc.		milia
Abl.		milibus
Voc.		milia

ŁACINA		JĘZYKI WSPÓŁCZESNE					
POGAŃSKA	CHRZEŚCIJ.	POLSKI	FRANCUSKI	WŁOSKI	HISZPAŃSKI	ANGIELSKI	NIEMIECKI
<b>d. Solis</b>	<b>Dominica</b>	niedziela	dimanche	Domenica	el domingo	Sunday	Sonntag
<b>d. Lunae</b>	<b>feria secunda</b>	poniedziałek	lundi	Lunedì	el lunes	Monday	Montag
<b>d. Martis</b>	<b>feria tertia</b>	wtorek	mardi	Martedì	el martes	Tuesday	Dienstag
<b>d. Mercurii</b>	<b>feria quarta</b>	środa	mercredi	Mercoledì	el miércoles	Wednesday	Mittwoch
<b>d. Iovis</b>	<b>feria quinta</b>	czwartek	jeudi	Giovedì	el jueves	Thursday	Donnerstag
<b>d. Veneris</b>	<b>feria sexta</b>	piątek	vendredi	Venerdì	el viernes	Friday	Freitag
<b>d. Saturni</b>	<b>Sabbatum</b>	sobota	samedi	Sabato	el sábado	Saturday	Samstag Sonnabend



## NAZWY MIESIĘCY

	ŁACINA	JĘZYKI WSPÓŁCZESNE					
		POLSKI	FRANCUSKI	WŁOSKI	HISZPAŃSKI	ANGIELSKI	NIEMIECKI
I	<b>Ianuarius,i</b>	styczeń	janvier	gennàio	enero	January	Januar
II	<b>Februarius,i</b>	luty	fevrier	febbràio	febrero	February	Februar
III	<b>Martius,i</b>	marzec	mars	marzo	marzo	March	März
IV	<b>Aprilis,is</b>	kwiecień	avril	aprile	abril	April	April
V	<b>Maius,i</b>	maj	mai	màggio	mayo	May	Mai
VI	<b>Iunius,i</b>	czerwiec	juin	giugno	junio	June	Juni
VII	<b>Iulius,i</b>	lipiec	juillet	lùglio	julio	July	Juli
VIII	<b>Augustus,i</b>	sierpień	auot	agosto	agosto	August	August
IX	<b>September,bris</b>	wrzesień	septembre	settembre	septiembre	September	September
X	<b>October,bris</b>	październik	octobre	ottobre	octubre	October	Oktober
XI	<b>November,bris</b>	listopad	novembre	novembre	noviembre	November	November
XII	<b>December,bris</b>	grudzień	decembre	dicembre	diciembre	December	Dezember

## SPOSOBY DATOWANIA

**I. RZYMSKI.** Rzymianie nie numerowali wszystkich dni miesiąca. W każdym z miesięcy mieli wyznaczone trzy stałe daty:

1. Kalendae,arum *fpl* (Kalendy) - 1 dzień miesiąca
2. Nonae,arum *fpl* (Nony) - 5 lub 7 (Mar-Ma-Iul-Oc) dzień miesiąca
3. Idus, Iduum *fpl* (Idy) - 13 lub 15 (Mar-Ma-Iul-Oc) dzień miesiąca

Pozostałe dni wyznaczano jako odległość od Kalend, Non lub Idów.

Datę podajemy w **ablatiwie**, nazwy miesiący w formie przymiotnikowej:

FORMY PRZYMIOTNIKOWE NAZW MIESIĘCY		
Ianuarius 3 <i>styczniowy</i>	Maius 3 <i>majowy</i>	Septembris,e <i>wrześniowy</i>
Februarius 3 <i>lutowy</i>	Iunius 3 <i>czerwcowy</i>	Octobris,e <i>październikowy</i>
Martius 3 <i>marcowy</i>	Iulius 3 <i>lipcowy</i>	Novembris,e <i>listopadowy</i>
Aprilis,e <i>kwietniowy</i>	Augustus 3 <i>sierpniowy</i>	Decembris,e <i>grudniowy</i>

1 stycznia, lutego, kwietnia - Kalendis Ianuariis, Februariis, Aprilibus

5 stycznia, lutego, kwietnia - Nonis Ianuariis, Februariis, Aprilibus

7 marca, maja, października - Nonis Martiis, Maiis, Octobribus

13 stycznia, lutego, kwietnia - Idibus Ianuariis, Februariis, Aprilibus

15 marca, maja, października - Idibus Martiis, Maiis, Octobribus etc.

Dzień poprzedzający każdy z tych terminów określamy:

**pridie** + **acc.**, np.: 4 stycznia - pridie Nonas Ianuarias

Dzień następujący po każdym z tych terminów określamy:

**postridie** + **acc.**, np.: 16 marca - postridie Idus Martias

Pozostałe dni miesiąca określano wydług Kalend, Non i Idów licząc **wstecz**, np.: pierwszego, trzeciego, czwartego dnia przed Kalendami, Nonami, Idami (ante diem tertium Idus Ianuarias = 11 stycznia (a.d. III Id. Ian.)). Odliczając w tył liczymy zarówno dzień wyjściowy (Kalendy, Nony, Idy) jak i dzień docelowy: 13 – 3 = 11. Datę poprzedzamy wyrażeniem *ante diem* (a.d.). Do roku 46 p.n.e., do reformy Cezara, Rzymianie posługiwali się kalendarzem księżycowym (opartym na fazach księżyca, o roku krótszym niż rok słoneczny), od 1 stycznia 46 r.p.n.e. zreformowany (przez astronoma egipskiego Sosygenes na rozkaz Cezara) kalendarz (tzw. juliański) oparty był na cyklu słonecznym. Taki kalendarz obowiązywał w Polsce prawie do końca XVI w., kiedy to został zastąpiony przez kalendarz gregoriański.

Lata Rzymianie liczyli od założenia miasta (*ab Urbe condita: a. U. c.*).

### NOTA BENE

**Liczebników podziałowych** używa się:

1. jeśli mamy w języku polskim liczebnik główny z przyimkiem *po*, np.: *po trzech żołnierzach* **terni milites**
2. przy *pluralia tantum* zamiast liczebników głównych, np.: *dwa listy* **binae litterae**, *jeden list* **unae litterae**

**Liczebników podziałowych, przysłówkowych i głównych** używa się:

3. przy mnożeniu, np.: *dwa razy po dziesięć równa się dwadzieścia* **bis dena sunt viginti**

główny

przysłówkowy

podziałowy



	liczebniki podziałowe	liczebniki przysłówkowe		liczebniki podziałowe	liczebniki przysłówkowe
	<i>po ile?</i>	<i>ile razy?</i>		<i>po ile?</i>	<i>ile razy?</i>
I	<b>singuli,-ae,-a</b> <i>po jednym</i>	semel <i>jeden raz</i>	XX	viceni,-ae,-a	vicies
II	<b>bini,-ae,-a</b> <i>po dwa</i>	bis <i>dwa razy</i>	XXX	triceni,-ae,-a	tricies
III	<b>terni,-ae,-a</b>	ter	XL	quadrageni,-ae,-a	quadrages
IV	<b>quaterni,-ae,-a</b>	quater	L	quinguageni,-ae,-a	quinguages
V	<b>quini,-ae,-a</b>	quinqies	LX	sexageni,-ae,-a	sexages
VI	<b>seni,-ae,-a</b>	sexies	LXX	septuageni,-ae,-a	septuages
VII	<b>septeni,-ae,-a</b>	septies	LXXX	octogeni,-ae,-a	octogies
VIII	<b>octoni,-ae,-a</b>	octies	XC	nonageni,-ae,-a	nonages
IX	<b>noveni,-ae,-a</b>	novies	C	centeni,-ae,-a	centies
X	<b>deni,-ae,-a</b>	decies	CC	ducenti,-ae,-a	ducenties
XI	undeni,-ae,-a	undecies	CCC	treceni,-ae,-a	trecenties
XII	duodeni,-ae,-a	duodecies	CD	quadrigeni,-ae,-a	quadringenties
XIII	terni deni,-ae,-a	ter decies	D	quingeni,-ae,-a	quingenties
XIV	quaterni deni,-ae,-a	quarter decies	DC	sesceni,-ae,-a	sescenties
XV	quini deni,-ae,-a	quinqies decies	DCC	septingeni,-ae,-a	septingenties
XVI	seni deni,-ae,-a	sexies decies	DCCC	octingeni,-ae,-a	octingenties
XVII	septeni deni,-ae,-a	septies decies	CM	nongeni,-ae,-a	nongenties
XVIII	duodeviceni,-ae,-a	duodevicies	M	singula milia	milies
XIX	undeviceni,-ae,-a	undevicies	MM	bina milia	bis milies

**ABLATIVUS TEMPORIS** Jest to sposób użycia przypadku ABLATIVUS, gdzie wyrazy w ablatiwie określają w jakikolwiek sposób czas (godzina, dzień, pora dnia, stulecie itp.). Ablatiwy mogą stać z przyimkiem lub bez. Np.: hoc/eo/illo tempore – w tym/owym czasie

- tempore belli Punici – w czasie wojny punickiej
- (in) quarto/eodem die – w czwartym/w tym samym dniu
- (in) septimo saeculo – w siódmym wieku
- mense Martio – w miesiącu marcu
- temporibus vernis – w okresie wiosny
- bello punico secundo – w czasie drugiej wojny punickiej
- Anno Domini milesimo quadringentesimo octogesimo quinto – roku Pańskiego 1485

## KALENDARZ RZYMSKI

dnia miesiąca	MARTIUS MAIUS IULIUS OCTOBER	IANUARIUS AUGUSTUS DECEMBER	APRILIS IUNIUS SEPTEMBER NOVEMBER	FEBRUARIUS	dnia miesiąca
1	<b>Kalendis</b>	<b>Kalendis</b>	<b>Kalendis</b>	<b>Kalendis</b>	1
2	VI Nonas	IV Nonas	IV Nonas	IV Nonas	2
3	V Nonas	III Nonas	III Nonas	III Nonas	3
4	IV Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	4
5	III Nonas	<b>Nonis</b>	<b>Nonis</b>	<b>Nonis</b>	5
6	Pridie Nonas	VIII Idus	VIII Idus	VIII Idus	6
7	<b>Nonis</b>	VII Idus	VII Idus	VII Idus	7
8	VIII Idus	VI Idus	VI Idus	VI Idus	8
9	VII Idus	V Idus	V Idus	V Idus	9
10	VI Idus	IV Idus	IV Idus	IV Idus	10
11	V Idus	III Idus	III Idus	III Idus	11
12	IV Idus	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus	12
13	III Idus	<b>Idibus</b>	<b>Idibus</b>	<b>Idibus</b>	13
14	Pridie Idus	XIX Kalendas	XVIII Kalendas	XVI Kalendas	14
15	<b>Idibus</b>	XVIII Kalendas	XVII Kalendas	XV Kalendas	15
16	XVII Kalendas	XVII Kalendas	XVI Kalendas	XIV Kalendas	16
17	XVI Kalendas	XVI Kalendas	XV Kalendas	XIII Kalendas	17
18	XV Kalendas	XV Kalendas	XIV Kalendas	XII Kalendas	18
19	XIV Kalendas	XIV Kalendas	XIII Kalendas	XI Kalendas	19
20	XIII Kalendas	XIII Kalendas	XII Kalendas	X Kalendas	20
21	XII Kalendas	XII Kalendas	XI Kalendas	IX Kalendas	21
22	XI Kalendas	XI Kalendas	X Kalendas	VIII Kalendas	22
23	X Kalendas	X Kalendas	IX Kalendas	VII Kalendas	23
24	IX Kalendas	IX Kalendas	VIII Kalendas	VI Kalendas	24
25	VIII Kalendas	VIII Kalendas	VII Kalendas	V Kalendas	25
26	VII Kalendas	VII Kalendas	VI Kalendas	IV Kalendas	26
27	VI Kalendas	VI Kalendas	V Kalendas	III Kalendas	27
28	V Kalendas	V Kalendas	IV Kalendas	Pridie Kalendas	28
29	IV Kalendas	IV Kalendas	III Kalendas	–	29
30	III Kalendas	III Kalendas	Pridie Kalendas	–	30
31	Pridie Kalendas	Pridie Kalendas	–	–	31
	APRILIS IUNIUS AUGUSTI NOVEMBRIS	FEBRUARIUS SEPTEMBER IANUARIUS	MAIUS IULIUS OCTOBER DECEMBER	MARTIUS	

**1. Zapisz cyframi rzymskimi liczby.**

- |           |           |
|-----------|-----------|
| a. 753-   | f. 1875 – |
| b. 1410 – | g. 44 –   |
| c. 202-   | h. 1525-  |
| d. 1987 – | i. 1939-  |
| e. 2004 – | j. 1001 – |

**2. Zapisz słowami liczby.**

- |           |               |
|-----------|---------------|
| a. XIII-  | f. MCDXXI –   |
| b. LX –   | g. MDCCXCIX – |
| c. CXL-   | h. MIM-       |
| d. XC –   | i. XXIX-      |
| e. MDXL – | j. CDLXIV –   |

**3. Napisz po łacinie.**

- a. w roku 25 od założenia miasta –
- b. w roku 1419 naszej ery –
- c. w roku 1968 przed naszą erą –
- d. w roku 99 od założenia miasta –
- e. w dniu 17 roku Pańskiego 1572 –
- f. w Niedzielę Palmową roku Pańskiego 1387 –
- g. w Idy majowe, t.j. dnia 15 maja, roku 1485 po Chrystusie –

**4. Przetłumacz zdania. Podkreśl *ablatiwy temporis*.**

- a. Roma anno septingentesimo quinquagesimo tertio a. Ch. n. condita est.
- b. Reges anno quingentesimo decimo Roma pulsati sunt.
- c. Romani tria bella cum Carthaginiensibus gesserunt: primum bellum ab a. ducentesimo sexagesimo quarto usque ad ducentimum sexagesimum primum; secundum ab a. ducentesimo duodevicesimo usque ad ducentimum secundum. Bellum tertium ab a. centesimo undequingentesimo usque ad centesimum quadragesimum sextum gestum est.

d. Anno post pax facta est.

e. Titus Maccius Plautus a. ducentesimo quinquagesimo natus, annos undeseptuaginta vixit. Mortem obiit a. centesimo octogesimo primo.

f. Caius Iulius Caesar a sexaginta fere coniuratis Idibus Martiis necatus est a. quarto et quadragesimo a. Ch. n.

g. Quintus Horatius Flaccus, poeta ille celeberrimus, et Clinius Maecenas, quorum amicitia nota est, eodem anno, i.e. octavo a.Ch.n. mortui sunt.

### 5. Zapisz po łacinie:

- a. po 8 mężczyzn:
- b. po 23 dziewczyny:
- c. po 79 zwierząt:
- d. tysiąc okrętów:
- e. dwa tysiące koni:
- f. trzystu Spartan:
- g. 22 miasteczka:

### 6. Przetłumacz tekst *De mensibus*. Podkreśl *ablatiwy temporis*. ↵

Annum Romuli tempore decem menses habuisse scriptores tradunt. Tum primus anni mensis Martius erat. Mensis secundus Aprilis, tertius autem mensis Maius appellabatur. Quarto mensi Iunius nomen erat. Quintus mensis Quinctilis a Romanis appellatus est, postea Iulius a Caio Iulio Caesare vocabatur. Sextus mensis primum Sextilis habebatur, postea Augustus a caesare Augusto nominatus est. Ceteri autem menses: September, October, November, December a nominibus numeralibus: septem, octo, novem, decem nomina traxerunt. Quibus decem mensibus Numa Pompilius, ut dicitur, duos menses praemisit: Ianuarium et Februarium. Sed Numam ceterorum mensium nomina non mutavisse constat. Quo ex tempore usque ad nostram aetatem annus duodecim mensibus constat. Qui sunt: Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, November, December.

## 7. Przetłumacz tekst. Podkreśl *ablative temporis*. 👉

Romani olim a Romulo annum decem mensibus ordinatum habuerunt. Qui annus a Martio mense incipiebat, quem sequebantur: Aprilis, Maius, Iunius, Quinctilis, Sextilis, September, October, November, December.

Romulus primum anni mensem patri suo Marti dicavit. Secundum mensem nominavit Aprilem (ut quidam putant cum adspiratione quasi *Aphrilem* a spuma, quam Graeci *aphron* vocant, unde orta Venus creditur). Secundum hanc opinionem Romulus primum mensem a patre suo Marte, secundum ab Aeneae matre Venere (Graece *Aphrodite*) nominavit. Hodie quoque in sacris Martem — patrem, Venerem — genetricem vocamus. Maium Romulum tertium posuisse constat, de cuius nomine inter scriptores dissensio est. Plures tamen nominatum esse a Maia, Vulcanis uxore aut Maia, Mercurii matre putant. Et recte quidem: Hoc mense mercatores omnes Maiae Mercurioque sacrificant. Iunius Maium sequitur, qui ab Iunonis deae nomine primum Iunonius appellabatur, sed post ex Iunonio Iunius dictus est. Quinctilis in honorem Iulii Caesaris Iulius appellatus est. Augustus mensis deinde est, qui Sextilis antea vocabatur, antequam honori Augusti ex senatus consulto dicatus est. Haec sunt, quae de mensium nominibus Macrobius enarravit.

## II. CHRZEŚCIJAŃSKI. Liczenie dni bieżących w miesiącu jest pochodzenia semickiego.

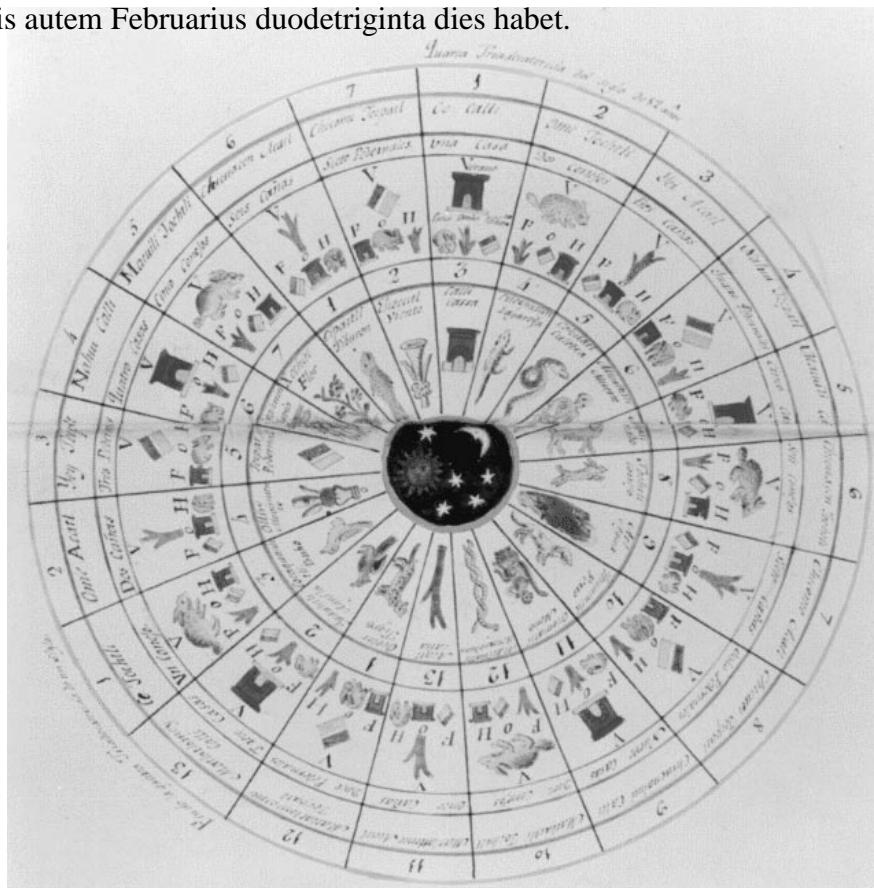
Szerzej rozpowszechniło się w Europie od XIV w., a dominujące stało się na przełomie XVI i XVII w. W wiekach średnich i nieco później typowe było oznaczanie dni według świąt i świętych. Polegało ono na tym, że albo wymieniano wprost dane święto, np. św. Wojciecha = 23 kwietnia, albo wymieniano dzień tygodnia z zaznaczeniem jego stosunku do danego święta, np. sobota przed św. Wojciechem. Dzień poprzedzający oznaczano jako *ante*, a bezpośrednio poprzedzający jako *vigilia* (*w przeddzień*), dzień następujący: *die crastino*, *postridie*, *postero die*, *die sequenti*, *feria proxima* etc. Ósmy dzień po święcie oznaczano jako *octava* wliczając w to i samo święto, np. *octava* św. Wojciecha = 30 kwietnia. Wyrażenie *infra octavam* z dodaniem nazwy danego święta oznaczało dzień przypadający w ciągu 8 dni od święta, np.: *feria tertia infra octavam sancti Adalberti* (*wtorek po św. Wojciechu*). Daty naszej ery w tym sposobie datowania oznaczamy jako *post Christum natum* (*p. Ch. n.*) lub *Anno Domini* (*A.D.*), daty sprzed naszej ery jako *ante Christum natum* (*a. Ch. n.*). Równolegle spotkać można było daty zapisywane na sposób rzymski lub łączone (rzymski + chrześcijański).

### 8. Przetłumacz zakończenia listów. Podkreśl *ablatiwy temporis*.

- a. Bene vale. Datum ex arce nostra Vormdit, VIII Oct. M D XLVII
- b. Datum sabbato proximo ante Dominicam Palmarum A.D. MD XXIV
- c. Datum ex itinere pridie Nonas Iulias A.D. MD XXV
- d. Datum ex arce nostra Heilsberg ultima Sept. MD XLVI
- e. Bene valete. Augsburg, paenultima Iul. MD XXX
- f. Quarto Cal. Dec., hora V<sup>ta</sup> matutina, MD XLI

### 9. Przetłumacz zdania.

- a. Tria genera aquarum sunt: maris, fontium, fluviorum, quibus omnibus Neptunum praeesse antiqui putabant.
- b. Quattuor sunt anni tempora: ver, aestas, autumnus, hiems.
- c. Omnia nomina, quibus Latina utitur eloquentia, quinque declinationibus flectuntur, quae ex ordine nominabantur: declinatio prima, secunda, tertia, quarta, quinta.
- d. In legione Romana decem erant cohortes, in cohorte tres manipuli, in manipulo duae centuriae; primum centuria centum milites habebat, deinde modo quinquaginta.
- e. Alii menses habent tricenos dies, alii tricenos singulos, mensis autem Februarius duodetriginta dies habet.





## LECTIO VICESIMA SEXTA

ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO W FUTURUM  
POWTÓRZENIE ACI W PRAESENS I PERFECTUM, ZAIMEK SE W ACI

## BEZOKOLICZNIKI w ACI (powtórzenie)

KONIUGACJA	temat praesentis		temat perfecti	temat supini
	PRAESENS ACTIVI	PRAESENS PASSIVI	PERFECTUM ACTIVI	PERFECTUM PASSIVI
<b>I</b> <i>amo</i>	amare	amari	amavisse (amasse)	amatum,am,um /os,as,a esse
<b>II</b> <i>moneo</i>	monere	moneri	monuisse	monitum,am,um /os,as,a esse
<b>III</b> <i>mitto</i>	mittere	misi	mississe	missus,am,um /os,as,a esse
<b>IV</b> <i>audio</i>	audire	audiri	audivisse (audisse)	auditum,am,um /os,as,a esse
<i>sum / volo</i>	esse   velle	—	fuisse   voluisse	—

## A

ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO W CZASIE PRZYSZŁYM  
ACTIVI I PASSIVI

Oba czasy przyszłe (futurum I i futurum II) mają ten sam infinitivus, jest to INFINITIVUS FUTURI. **ACTIVUM** tworzymy na TEMACIE SUPINI za pomocą participium futuri activi (pfa) w accusatiwie i bezokolicznika *esse*. Najpierw z tematu supini tworzymy participium futuri activi (pfa). Następnie stawiamy je w accusatiwie i dodajemy słowo *esse*. Pozostałe elementy i sposób tworzenia pozostają identyczne, jak w ACI w czasie teraźniejszym. O zmianie czasu konstrukcji decyduje jedynie zmiana *infinitivu*.

	temat supini	pfa w nom.	infinitivus futuri activi w ACI
amare	amat-	amaturus,amatura,amaturum amaturi,amaturae,amatura	<b>amaturum,amaturam,amaturum esse</b> <b>amatuos,amaturas,amatura esse</b>
monere	monit-	moniturus,monitura,moniturum monituri,moniturae,monitura	<b>moniturum,monituram,moniturum esse</b> <b>monituos,monituras,monitura esse</b>
mittere	miss-	missurus,missura,missurum missuri,missurae,missura	<b>missurum,missuram,missurum esse</b> <b>missuors,missuras,missura esse</b>
audire	audit-	auditurus,auditura,auditurum audituri,auditurae,auditura	<b>auditurum,audituram,auditurum esse</b> <b>audituros,audituras,auditura esse</b>
esse	—	futurus,futura,futurum futuri,futurae,futura	<b>futurum,futuram,futurum esse = FORE</b> <b>futuors,futuras,futura esse = FORE</b>

Infinitivus futuri activi MA RODZAJE (m,f,n) i LICZBY (sg., pl.) dlatego stosując go musisz dokładnie zbadać, w jakim **rodzaju** i **liczbie** jest **accusativus** konstrukcji: *video puerum amaturum esse* / *video puellam amaturam esse* / *video verbum amaturum esse* / *video pueros amatuos esse* / *video puellas amaturas esse* / *video verba amatura esse*

#### SPOSÓB TŁUMACZENIA INFINITIWÓW futuri activi w ACI

<b>amaturum, -am, -um esse</b> <b>amatuos, -as, -a esse</b>	że pokocha / będzie kochał,-a,-o że pokochają / będą kochali,-ły
<b>moniturum,-am,-um esse</b> <b>monituos,-as,-a esse</b>	że upomni / będzie upominał,-ła,-ło że upomną / będą upominali,-ły
<b>missurum, -am, -um esse</b> <b>lecturos, -as, -a esse</b>	że przeczyta / będzie czytał,-ła,-ło że przeczytają / będą czytali,-ły
<b>auditurum, -am, -um esse</b> <b>audituos, -as, -a esse</b>	że usłyszy / będzie słuchał,-ła,-ło że usłyszą / będą słuchali,-ły
<b>futurum,-am,-um esse = FORE</b> <b>futuos,-as,-a esse = FORE</b>	że będzie że będą

**PASSIVUM** tworzymy za pomocą **SUPINUM** w **accusatiwie** i dodanej oddzielnie cząstki **IRI**. Pozostałe elementy i sposób tworzenia pozostają identyczne, jak w ACI w czasie teraźniejszym. O zmianie czasu konstrukcji decyduje jedynie zmiana *infinitiwu*. Infinitivus ten jest nieodmienny, zawsze wygląda tak samo.

	czasownik	supinum	infinitivus futuri passivi	tłumaczenie
I	<b>amare</b>	amatum	<b>amatum iri</b>	że zostanie pokochany, -na, -ne
II	<b>monere</b>	monitum	<b>monitum iri</b>	że zostanie upomniany, -na, -ne
III	<b>mittere</b>	missum	<b>mssum iri</b>	że zostanie posłany, -na, -ne
IV	<b>audire</b>	auditum	<b>auditum iri</b>	że zostanie usłyszany, -na, -ne

#### Sposób budowania ACI w *futurum activi*

<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>	<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
<b>futurum activi</b>							
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribet.</i>		<i>Pueri</i>	<i>epistulas</i>	<i>scribent.</i>
<b>Video</b> Widzę, <b>że</b>	<b>puerum</b> chłopiec	<b>epistulam</b> list	<b>scripturum esse.</b> napisze.	<b>Video</b> Widzę, <b>że</b>	<b>pueros</b> chłopcy	<b>epistulas</b> listy	<b>scripturos esse.</b> napiszą.

#### Sposób budowania ACI w *futurum passivi*

<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>	<i>verbum reg.</i>	<i>acc.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
<b>futurum passivi</b>							
	<i>Epistula</i>	<i>a puero</i>	<i>scribetur.</i>		<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribentur.</i>
<b>Video</b> Widzę, <b>że</b>	<b>epistulam</b> list	<b>a puero</b> przez chłopca	<b>scriptum iri.</b> zostanie napisany.	<b>Video</b> Widzę, <b>że</b>	<b>epistulas</b> listy	<b>a pueris</b> przez chłopców	<b>scriptum iri.</b> zostaną napisane.


**NOTA BENE**
**Zaimek ZWROTNY *se* Odnosi się do 3 os. sg. i pl.**

Pamiętaj, że zaimek *se* wolno stosować tylko do osoby 3 sg. lub pl.

Dla osoby 1 stosujemy wyłącznie zaimek *me/nos*, a dla 2 *te/vos*.

Zaimek *se* w ACI tłumaczymy jako: *że on/że ona/że ono/że oni/że one* wtedy, kiedy zdanie nadrzędne wypowiedziane jest przez 3 os. sg. lub pl.

Nom.	—	
Gen.	sui	siebie (jego, jej, ich, je)
Dat.	sibi	sobie (jemu, jej, im)
Acc.	se	<b>siebie (jego, ją, ich, je)</b>
Abl.	se(cum)	(z) sobą (nim, nią, nimi) o sobie (nim, niej, nich)

**1. Od podanych czasowników utwórz bezokoliczniki.**

	futurum		perfectum	
	activum	passivum	activum	passivum
a. dico, 3, dixi, dictum				
b. fero, ferre, tuli, latum				
c. lenio 4				
d. mitto, 3, misi, missum				
e. moveo, 2, movi, motum				
f. possum, posse, potui				
g. probo 1				
h. relinquo, 3, reliqui, relictum				
i. traho, 3, traxi, tractum				

**2. Napisz po łacinie posługując się zaimkami *me, te, se, nos, vos*:**

- a. Cezar powiedział, że (on) pokona wrogów Rzymu .....
- .....
- b. Kobiety rzymskie przysięgają, że (one) wolą śmierć niż hańbę .....
- .....
- c. Niektórzy filozofowie sądzą, że (oni) mogą poznać przyczyny wszystkich rzeczy .....
- .....
- .....
- d. Nikt nie wierzy, że (ty) zwyciężysz .....
- e. Lud rzymski sądził, że (on) jest najdzielniejszy ze wszystkich.....
- .....
- f. Wyrocznia powiedziała, że ja będę panem całej Azji .....
- .....
- g. Mawiają, że (wy) prosiliście wrogów o pokój .....
- .....
- h. Wenus wiedziała, że (ona) jest najpiękniejsza z trzech bogiń .....
- .....
- i. Żołnierze nigdy nie zobaczą, że sztyk bojowy zostanie przeze mnie opuszczony .....
- .....
- .....
- j. Zawsze sądziłem, że (wy) jesteście potężniejsi od nas .....
- .....

iuro 1 – przysięgam; infamia,ae f – hańba; nonnulli,ae,a – niektórzy; potens,entis - potężny

**3. Przetłumacz zdania.**

- a. Dux se esse fortissimum putat. –
- b. Germani se vicisse putabant. –
- c. Permultae puellae et feminae se pulcherrimas omnium credunt. –
- d. Ille homo se prophetam putat. –
- e. Illae se filias eius putant. –

f. Te omnium sapientissimum esse puto. –

g. Neminem te stultiorem puto. –

h. Dareus, rex Persarum, a se Graecos facile victum iri putat. –

k. Vos amicos meos esse et fuisse et futuros esse (fore) gaudeo. –

#### ĆWICZENIA NA ACI (wszystkie czasy)

**4. Poniższe zdania uzależnij od podanych w nawiasach czasowników tak, by stworzyć konstrukcje AcI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.**

a. Iuno, uxor et soror Iovis, mulierum patrona erat. (constat)

b. Minerva Iovi dignitate proxima fuit. (scimus)

c. Artifices Cererem deam facem tenentem fingunt. (videmus)

d. Pecunia mox nobis deerit. (amicus dixit)

e. Libri philosophorum Graecorum ab omnibus libenter legentur. (speramus)

f. Terra, caelum et homines a Deo creati sunt. (Christiani credunt)

g. Populus Romanus fortissimum exercitum habet. (ferunt)

h. Multa bella a Romanis gerebantur. (Didicimus)

i. Troia a Graecis expugnata est. (Homerus narrabat)

j. Navis hostium ancoram solvet. (Omnes videbunt)

k. Pons a militibus deletur. (Caesar iussit)

l. Plato omnium philosophorum clarissimus est. (Putatisne)

- m. Oceanus magnus totam terram cingit. (Populi antiqui credebant)
- n. In scriptorio medievali codices a scribis transcribebantur. (non ignoramus)
- o. Aetas aurea in terras iterum veniet. (homines antiqui credebant)

### 5. Przetłumacz zdania. 🏛️

- a. Quisquis amat cervam, cervam putat esse Minervam,  
quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam. –
- b. Vulgus existimat mortuorum animas circa tumulos et membrorum suorum reliquias  
oberrare. –
- c. Post mediam noctem, ferunt, vera esse somnia. –
- d. Rarum et insolitum est, feminam scire Latine. –
- e. Scio me nihil scire. –
- f. Dic, hospes, Spartaee, nos te hic vidisse iacentes, dum sanctis patriae legibus obsequimur.
- g. Homo sum et nihil humani a me alienum esse puto. –
- h. Iuppiter pater, si vis Numam Pompilium Romanorum regem esse, da signa nobis certa  
inter fines, quos feci. –
- i. Galli, qui in periculosis proeliis versabantur, se pro victimis homines interfecturos esse  
deis pollicebantur. –
- j. Marius se brevi tempore Iugurtham aut vivum aut mortuum in potestatem populi Romani  
redacturum esse pollicitus est.-
- k. Negat Cicero, si naturam sequemur ducem, unquam nos aberraturos esse.

I. Imberbus barbatum irridet: „Olim barbam similem barbae tuae habebam, sed ubi vidi me horribilem esse, barbam totondi“. Cui barbatus: „Olim faciem similem faciei tuae habebam, sed ubi vidi vultum meum horribilem esse, barbam promisi“.

### 6. Przetłumacz tekst.

Romae multas columnas, arcus, templa theatraque antiqua deleta esse cuncti dolemus. Hodie tamen quoque nonnullae reliquiae Romae antiquae ostentari possunt. Quae summo gaudio eis, a quibus Roma visitatur, sunt. Roma merito Urbs aeterna vocatur. Optime illud theatrum conservatum est, quod iussu T. Flavii Vespesiani aedificatum est et olim ex eo Amphitheatrum Flavium nominabatur. Hoc amphitheatrum postea Colosseum appellatum esse ex colossea statua Neronis, quae hic collocata est, constat. Quo verbo nunc theatrum significatur. Tum, cum illud theatrum aedificatum est, i.e. a. p.Ch.n. octogesimo, per C dies ludi magnifici Romanis a magistratibus dabantur. Quibus diebus permultas bestias necatas esse notum est.

Mirus aspectus praebetur illis, qui illi theatro appropinquant. Alti muri eius theatri, quod ovi formam habet, magnificis columnis ornantur. Colosseum amplissimum fuisse constat, et a quinquaginta milibus hominum compleri potuit. Diebus festis per LXXX introitus, quos videmus, magnae virorum feminarumque manus amphitheatrum intrabant. His enim diebus totus fere populus Romanus advolabat. Eos, qui aderant, spectacula, quae eis dabantur, summo studio spectasse scimus. Bestiae enim ex Africa importatae, quae in caveis sub arena sitis continebantur, in arenam agitabantur. Quae, postquam illam intraverunt, inter se pugnabant. Servos quoque captivosque dominorum iussu cum his bestiis pugnasse constat. Postremo servi iuxta has bestias necati humi iacebant. Haec spectacula Romanis maximo fuisse gaudio non ignoramus. Nos ipsos spectaculis eiusdem modi delectari posse non puto.

### 7. Przetłumacz tekst. ♪

Caesar in eis libris, qui *Commentarii de bello Gallico* inscribuntur, et de bellis, quae Romani in Gallia, Germania Britanniaque diu gerebant, et de moribus institutisque eorum populorum scripsit. Tacitus quoque, ille rerum scriptor Romanus, in libro suo de origine, situ, moribus ac populis Germaniae dixit.

Caesar Gallos deorum maxime Mercurium colere scripsit. Hunc viarum ducem, hunc mercatorum custodem esse Galli dicunt. Post hunc Apollinem et Martem et Iovem et Minervam colunt. De his eandem fere opinionem quam reliqui populi habent: Apollinem morbos depellere,

Minervam artificiorum initia tradere, Iovem imperium deorum tenere ac protegere, Martem bella gerere. Huic deo Galli, cum proelium committere in animo habent, plerumque praedam promittunt. Cum adversarios superaverunt, primum bestias necare, tum in unum locum reliquas res congerere, quibus magnos tumulos extruere solebant. In Galliae civitatibus neminem fere religionem et mores populi laedere vel negligere constat.

De Germanorum autem deis Caesar nil nisi haec scripsit Germanos deorum in numero eos solos ducere, quos cernere et quorum auxilio iuvari: Solem et Vulcanum et Lunam. E Taciti libro intellegimus a Germanis maxime Mercurium coli. Cui Germani certis diebus homines etiam sacrificant. Herculem et Martem concessis bestiis placant. Ceterum Germanos deos neque parietibus includere neque in hominis speciem fingere Tacitus scripsit.

### **8. Przetłumacz tekst o tyranie Dionizjuszu i Damoklesie. ☞**

Aliquando quidam ex Dionysii assentatoribus, Damocles, commemoravit in sermone copias eius, opes, rerum abundantiam, magnificentiam aedium regiarum negavitque umquam beatiorem eo quemquam fuisse. Tum Dionysius ‘Visne igitur’ — inquit — ‘o Damocle, quoniam te haec vita delectat, fortunam experiri meam?’ Ille se cupere dixit. Tum Dionysius collocari iussit hominem in aureo lecto strato pulcherrima veste, abacosque complures ornavit argento auroque. Tum ad mensam pueros delectos iussit consistere eosque nutum illius intuentes diligenter administrare. Aderant unguenta, incendebantur odores, mensae exquisitissimis cibis extruebantur. Felix sibi Damocles videbatur.

Subito Dionysius fulgentem gladium e lacunari saeta equina aptum demitti iussit. Qui gladius illius beati cervicibus impendebat. Itaque Damocles nec plenum artis argentum conspiciebat nec manum porrigebat in mensam. Denique dixit tyranno se abire velle et iam beatum nolle esse.

### **9. Przetłumacz tekst *De Tantalo*. ☞**

Tantalus, Iovis filius, dis carus fuit. Itaque Iuppiter eum ad convivia deorum admitti iussit. Vetuit tamen ei in conviviis audita cum hominibus communicare. Ille autem putabat sibi licere de consiliis deorum cum hominibus colloqui. Ob eam perfidiam Iuppiter iussit eum apud inferos in aqua media collocari et perpetua siti et fame cruciari. Nam quamquam in aqua stetit, Iuppiter iussit aquas recedere, quotiens ille haurire volebat. Item mala ei super caput pendebant, sed quotiens ille ea decerpere volebat, pater deorum iussit ramos vento amoveri. Item Iuppiter iussit saxum super Tantali caput pendere et semper timenti imminere.



**10. Wybierz prawidłowe tłumaczenie:**

1. *Jowisz rozkazał, żeby Tantal w podziemiach był torturowany wiecznym głodem i pragnieniem.*
  - a. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciari.
  - b. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciare.
  - c. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciavisse.
  - d. Iuppiter iussit Tantalum apud inferos perpetua siti et fame cruciaturum esse.
2. *Wódz poczuł, że otrzymał śmiertelną ranę.*
  - a. Dux se vulnerem mortiferum accepisse sensit.
  - b. Dux se vulnus mortiferum accepisse sensit.
  - c. Dux vulnerem mortiferum accipere sensit.
  - d. Dux vulnus mortiferum accipere sensit.
3. *Junona obiecała, że ozdobi Parysa największymi zaszczytami.*
  - a. Iuno promisit Paridem maximis honoribus ornatum iri.
  - b. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturam iri.
  - c. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturum esse.
  - d. Iuno promisit se Paridem maximis honoribus ornaturam esse.
4. *Kserkses sądził, że został przez Temistoklesa nie pokonany, lecz ocalony.*
  - a. Xerxes putabat se a Temistocle non superatum, sed conservatum esse.
  - b. Xerxes putabat a se Temistocles non superatus, sed conservatus esse.
  - c. Xerxes putabat Temistoclem non superatum, sed conservatum esse.
  - d. Xerxes putabat se Temistoclem non superavisse, sed consersisse.
5. *Kalchas przepowiedział Grekom, że Troja zostanie zdobyta dopiero w dziesiątym roku.*
  - a. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatum esse.
  - b. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatam esse.
  - c. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnaturam esse.
  - d. Calchas Graecis praedixit Troiam decimo demum anno expugnatum iri.
6. *Król uwierzył, że wojna łatwo zostanie przez niego zakończona.*
  - a. Bellum se facile confectum iri rex credidit.
  - b. Bellum a se facile confecturum esse rex credidit.
  - c. Bellum facile confectum esse rex credidit.
  - d. Bellum a se facile confectum iri rex credidit.
7. *Wszyscy mieli nadzieję, że wrócicie szczęśliwie do ojczyzny.*
  - a. Omnes sperabant se feliciter in patriam redituros esse.
  - b. Omnes sperabant feliciter in patriam rediturum esse.
  - c. Omnes sperabant eos feliciter in patriam rediturum iri.
  - d. Omnes sperabant vos feliciter in patriam redituros esse.

## LECTIO VICESIMA SEPTIMA

NOMINATIVUS CUM INFINITIVO (NCI)  
VERBA IMPERSONALIA

**N**OMINATIVUS CUM INFINITIVO (mianownik z bezokolicznikiem) jest konstrukcją, którą tłumaczymy na język polski jako zdanie podrzędne zaczynające się od spójnika **ŹE** (żeby). Ponieważ konstrukcja zastępuje zdanie podrzędne, nigdy nie może pojawić się bez zdania nadrzędnego. Orzeczenie zdania nadrzędnego, od którego zależy cała konstrukcja, nazywamy **VERBUM REGENS** (słowo rządzące). **VERBUM REGENS** musi tworzyć **związek zgody** z **NOMINATIVEM** konstrukcji.

Sama konstrukcja w składa się z **NOMINATIVU** (rzeczownika, przymiotnika, zaimka, liczebnika porządkowego, imiesłowu) i **INFINITIWU** (dowolnego z 6).

Przy tłumaczeniu NCI na język polski

1. tłumaczymy zdanie nadrzędne, a po jego orzeczeniu — **verbum regens** — dodajemy słówko **ŹE** (ŻEBY). Verbum regens tłumaczymy nieosobowo: *mawia się, sądzi się, uważa się, przekazuje się...*
2. **nominativus** konstrukcji czynimy **podmiotem** zdania podrzędnego zaczynającego się od *że*
3. **infinitivus** konstrukcji czynimy **orzeczeniem** zdania podrzędnego zaczynającego się od *że*

W rezultacie otrzymujemy zdania brzmiące: *Wydaje się, że wojsko rusza do ataku. Rozkazano, żeby nikt nie opuszczał szyku. Twierdzi się, że nic nie pozostaje zawsze na swoim miejscu., itp.*

## PAMIĘTAJ, ŹE W NCI

- **VERBUM REGENS** musi stać w **stronie biernej** (czas dowolny).
- **VERBUM REGENS** musi tworzyć **związek zgody** z **NOMINATIVEM** (ta sama osoba i liczba).
- W **NOMINATIVIE** występuje najczęściej **rzeczownik** lub **zaimek**, zwykle wraz z **określeniami**.
- **INFINITIVUS** może występować w **dowolnym czasie** i **stronie** (6 możliwości).
- **Od czasu i strony infinitiwu zależy czas i strona orzeczenia zdania, w które zamieni się w tłumaczeniu NCI**

Zauważ, że przy zamianie zdania niezależnego na NCI nie musisz zmieniać nic, poza zamianą orzeczenia na odpowiedni *infinitivus*; pozostałe elementy są do przepisania:

Puer librum legit. ⇒ (Videtur) puer librum legere. *Wydaje się, że chłopiec czyta książkę.*

Puellae matrem amabant. ⇒ (Videntur) puellae matrem amavisse. *Wydaje się, że dziewczynki kochały matkę.*

### INFINITIWI W NCI

Infinitiw **nieodmienne** (*praesentis activi/passivi, perfecti activi, futuri passivi*) pozostają w NCI **bez zmian**. Infinitiw **odmienne** (*perfecti passivi i futuri activi*) ulegają **drobnej zmianie**: w oby infinitiwach **ppp/pfa** zamiast w accusatiwie występuje w **nominatiwie**. Nie musi już bowiem uzgadniać się z accusatiwem konstrukcji, tylko z nominatiwem konstrukcji.

NOTA BENE

#### INFINITIVUS PERFECTI PASSIVI W NCI

		temat supini	ppp w nom.	infinitivus perfecti passivi w NCI
I	amare	amat-	amatus, amata, amatum amati, amatae, amata	<b>amatus, amata, amatum esse</b> <b>amati, amatae, amata esse</b>
II	monere	monit-	monitus, monita, monitum moniti, monitae, monita	<b>monitus, monita, monitum esse</b> <b>moniti, monitae, monita esse</b>
III	mittere	miss-	missus, missa, missum missi, missae, missa	<b>missus, missa, missum esse</b> <b>missi, missae, missa esse</b>
IV	audire	audit-	auditus, audita, auditum auditi, auditae, audita	<b>auditus, audita, auditum esse</b> <b>auditi, auditae, audita esse</b>

#### INFINITIVUS FUTURI ACTIVI W NCI

		temat supini	pfa w nom.	infinitivus futuri activi w NCI
I	amare	amat-	amaturus, amatura, amaturum amaturi, amaturae, amatura	<b>amaturus, amatura, amaturum esse</b> <b>amaturi, amaturae, amatura esse</b>
II	monere	monit-	moniturus, monitura, moniturum monituri, moniturae, monitura	<b>moniturus, monitura, moniturum esse</b> <b>monituri, moniturae, monitura esse</b>
III	mittere	miss-	missurus, missura, missurum missuri, missurae, missura	<b>missurus, missura, missurum esse</b> <b>missuri, missurae, missura esse</b>
IV	audire	audit-	auditurus, auditura, auditurum audituri, auditurae, auditura	<b>auditurus, auditura, auditurum esse</b> <b>audituri, auditurae, auditura esse</b>
	esse	—	futurus, futura, futurum futuri, futurae, futura	<b>futurus, futura, futurum esse = FORE</b> <b>futuri, futurae, futura esse = FORE</b>

## ZALEŻNOŚĆ VERBUM REGENS I NOMINATIVU w NCI (związek zgody)

os.	verbum regens			NCI
1sg.	Videor	Visus/a/um sum	Videbor	ego librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że ja czytam książkę.</i>
2sg.	Videris	Visus/a/um es	Videberis	tu librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że ty czytasz książkę.</i>
3sg.	Videtur	Visus/a/um est	Videbitur	puer librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że chłopiec czyta książkę.</i>
1pl.	Videmur	Visi/ae/a sumus	Videbimur	nos librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że my czytamy książkę.</i>
2pl.	Videmini	Visi/ae/a estis	Videbimini	vos librum legere. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że wy czytacie książkę.</i>
3pl.	Videntur	Visi/ae/a sunt	Videbuntur	pueri librum legunt. <i>Wydaje się/Wydało/Wyda, że chłopcy czytają książkę.</i>

## SPOSÓB BUDOWANIA NCI we wszystkich czasach

<i>verbum reg.</i>	<i>nom.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
<b>praesens activi</b>			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribit.</i>
<b>Videtur</b>	<b>puer</b>	epistulam	<b>scribere.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>chłopiec</i>	<i>list</i>	<i>pisze.</i>
<b>czasy przeszłe activi</b>			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scripsit.</i>
<b>Videtur</b>	<b>puer</b>	epistulam	<b>scripsisse.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>chłopiec</i>	<i>list</i>	<i>piisał/napisał.</i>
<b>czasy przyszłe activi</b>			
	<i>Puer</i>	<i>epistulam</i>	<i>scribet.</i>
<b>Videtur</b>	<b>puer</b>	epistulam	<b>scripturus esse.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>chłopiec</i>	<i>list</i>	<i>napisze.</i>
<i>verbum reg.</i>	<i>nom.</i>	<i>dop. bl.</i>	<i>infinitivus</i>
<b>praesens passivi</b>			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribuntur.</i>
<b>Videntur</b>	<b>epistulae</b>	a pueris	<b>scribi.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>listy</i>	<i>przez chłopców</i>	<i>są pisane.</i>
<b>czasy przeszłe passivi</b>			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scriptae sunt.</i>
<b>Videntur</b>	<b>epistulae</b>	a pueris	<b>scriptae esse.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>listy</i>	<i>przez chłopców</i>	<i>były pisane.</i>
<b>czasy przyszłe passivi</b>			
	<i>Epistulae</i>	<i>a pueris</i>	<i>scribentur.</i>
<b>Videntur</b>	<b>epistulae</b>	a pueris	<b>scriptum iri.</b>
<i>Wydaje się, że</i>	<i>listy</i>	<i>przez chłopców</i>	<i>będą pisane.</i>


 NOTA BENE

### VERBA REGENTIA W NCI

1. Verbum regens w NCI musi stać w stronie biernej (w dowolnym czasie).
2. Verbum regens w NCI musi tworzyć związek zgody z nominativem konstrukcji (ta sama osoba i liczba).
3. Verbum regens w NCI bez względu na formę, w jakiej stoi, musi być tłumaczone nieosobowo.
4. Verbum regens w NCI mogą być czasowniki te same, co przy ACI (ale w stronie biernej).
5. Niektóre czasowniki, np. *video*, *habeo* w stronie biernej zmieniają swoje znaczenie.
6. Verba deponentia, mimo biernej formy, nie wprowadzają NCI, wprowadzają ACI (ze względu na czynne znaczenie).

 zmiana znaczenia w  
stosunku do *activum*

 zmiana znaczenia w  
stosunku do *activum*

### NAJCZĘSTSZE VERBA REGENTIA W NCI

<b>videor</b>	<b>zdaję się, zdaje się, że ja</b>	<b>habeor</b>	<b>uważa się, że ja</b>
<b>dicor</b>	mówią o mnie, mówi się, że ja	<b>vetor</b>	zakazują mi / zakazuje mi się, żebym
<b>putor</b> <b>existimor</b> <b>iudicor</b>	sądzą, mniemają o mnie, że ja	<b>trador</b> <b>feror</b>	przekazuje się, że ja
<b>iubeor</b>	rozkazują mi, żebym	<b>moneor</b>	upomina się mnie, żebym

POKAZANO 1 os. sg. praesentis. *Verba regentia* mogą pojawić się w każdej osobie i czasie.

## V VERBA IMPERSONALIA

### czasowniki nieosobowe

Czasowniki nieosobowe występują tylko w 3 os. i w *infinitiwie*

1. niektóre czasowniki określające zjawiska atmosferyczne.

<b>indicativus praesentis</b>	<b>infinitivus praesentis</b>	<b>indicativus perfecti</b>
<b>pluit</b> <i>pada deszcz</i>	pluere <i>że pada deszcz</i>	pluivit <i>spadł deszcz</i>
<b>ninguit</b> <i>pada śnieg</i>	—	(ninxit) <i>spadł śnieg</i>

## 2. czasowniki wyrażające uczucie.

<b>indicativus praesentis</b>	<b>infinitivus praesentis</b>	<b>indicativus perfecti</b>
<b>paenitet me</b> <i>żal mi</i> (łączy się z Gen.)	paenitere	paenituit
<b>piget me</b> <i>przykro mi</i> (łączy się z Gen.)	pigere	piguit
<b>pudet me</b> <i>wstyd mi</i> (łączy się z Gen.)	pudere	pudtum est (puduit)
<b>taedet me</b> <i>czuję wstręt</i> (łączy się z Gen.)	taedere	pertaesum est
<b>miseret me</b> <i>współczuję, lituję się</i> (łączy się z Gen.)	miserere	miseritum est

## 3. inne.

<b>indicativus praesentis</b>	<b>infinitivus praesentis</b>	<b>indicativus perfecti</b>
<b>decet me</b> <i>wypada, przystoi mi</i>	decere	decut
<b>dedecet me</b> <i>nie wypada mi</i>	—	—
<b>iuvat me</b> <i>cieszy mnie, podoba mi się, przyjemnie mi jest</i>	—	—
<b>libet</b> <i>przyjemnie jest</i> (łączy się z Dat.)	libere	libuit (libitum est)
<b>licet</b> <i>wolno</i> (łączy się z Dat.)	licere	licuit
<b>oportet</b> <i>należy</i> (łączy się z <i>inf.</i> i z ACI)	oportere	oportuit

**1. Napisz po łacinie:**

- a. Wydaje się, że pada deszcz .....
- b. Żal nam umarłych .....
- c. Wstyd mi za was .....
- d. Czujecie wstręt do kłamstwa .....
- e. Litujesz się nad biednymi .....
- f. Wolno nam zawrzeć pokój z wrogami .....



**2. Przetłumacz poniższe czasowniki zakładając, że są to *verba regentia*.**

- |                  |                  |
|------------------|------------------|
| a. diceris -     | e. putabantur -  |
| b. feruntur -    | f. iudicaris -   |
| c. visi estis -  | g. visus sum -   |
| d. tradita est - | h. existimamur - |

**3. Zamień AcI na NcI lub NcI na AcI. Przetłumacz.**

- a. Homerum poetam clarissimum fuisse tradunt. –
- b. Troia decem annos oppugnata esse dicitur. –
- c. Amicus tuus vir fortis esse videtur. –
- d. Me aegrotum fore existimant. –
- e. Romulus Romam condidisse dicitur. –

**4. Podane zdania uzależnij od podanego w nawiasie czasownika tworząc konstrukcję AcI. Następnie zamień AcI na NcI. Przetłumacz utworzone konstrukcje.**

- a. Proserpina, Cereris filia, in Sicilia insula flores carpebat. (Putabant)
- b. Pluto, deus inferorum, virginem Proserpinam conspexit. (ferunt)
- c. Sicilia terrae motu concussa est. (Dicunt)
- d. Pluto Proserpinam e numero comitum virginum elicit. (Viderunt)

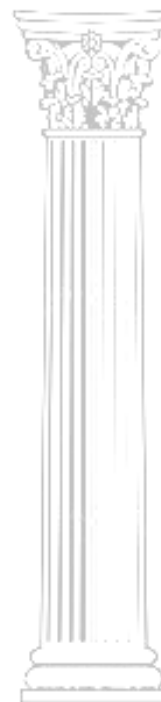
e. Proserpina ab inferorum deo raptata est. (Narrant)

f. Sol omnia videns Proserpinam raptam conspexerat. (Putant)

g. Proserpina a matre recuperari non potest. (Dixerunt)

h. Proserpina apud inferos septem grana mali gustavit. (Tradunt)

i. Proserpina sex menses apud inferos cum Plutone, sex menses apud matrem in Olympo versatur. (Iubent)



### 5. Przetłumacz zdania.

a. Qui tacet, consentire videtur. –

b. Qui tacent, consentire videntur. –

c. Fortunatus sibi Croesus videtur. –

d. Quam multos scriptores rerum suarum ille Alexander secum habuisse dicitur! –

e. Aristides omnium Atheniensium iustissimus fuisse traditus est. –

f. Xantippe, Socratis uxor, morosa admodum atque iurgiosa fuisse dicitur. –



**g.** Lysander Lacedaemonius saepe dixisse traditur Lacedaemonem honestissimum domicilium esse senectutis. –

**h.** Traditum est Athenis grandi natu in theatro numquam a civibus locum datum esse. At Lacedaemoni multi statim consurrexisse dicuntur et seni sessum dedisse. –

### **6. Przetłumacz zdania.**

**a.** Homerum nemo poetarum sublimitate proprietateque superavisse putatur. –

**b.** Xerxes inflammavisse templa Graeciae dicitur.-

**c.** Disciplina druidum in Britannia reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur. –

**d.** Post itinera longa Ulixes dicitur ad Phaeacum insulam pervenisse. –

**e.** Beatus Epicurus sibi videtur esse moriens. –

**f.** Satisne videtur declaravisse Dionysius nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendet? –

**g.** Leonidas Lacedaemonius, cum dicebantur Persae sagittarum multitudine nubes esse facturi, dixisse fertur: ‘melius in umbra pugnabimus’. –

**h.** Thales primus defectionem Solis praedixisse traditur. –

**i.** Suebi centum pagos habuisse dicuntur. Finitimae gentes ab hoc potentissimo populo e finibus suis pulsae esse traduntur et longe lateque agri vacavisse dicuntur. –

**k.** Narratur saepe vino caluisse virtus. (Hor. *Carm.*) –

### **7. Przetłumacz zdania.**

**a.** Iuppiter videbat mores hominum corruptos esse et constituit totum genus humanum perdere. Pudit deum homines creavisse et iniurias eorum tam diu tulisse.

- b. Pluere coepit; ingentes imbres ex nubibus effusi sunt.
- c. Postremo Iovem ipsum paenituit totum genus humanum perdere.
- d. Deucalionis et Pyrrhae, hominum proborum, miseritus est.
- e. Licebat ei terrarum orbem siccare.
- f. Sed totum humanum genus, excepto Deucallione et Pyrrha, periit. Eos igitur solos non iuvabat vivere.
- g. Ex lapidibus, quos Deucalion et Pyrrha post se iecerunt — qui erant quasi ossa terrae matris — homines novi creverunt: ex lapidibus Pyrrhae - feminae, ex lapidibus Deucalionis - viri.

### 8. Przetłumacz tekst *De gloria Atheniensium*. 📖

Athenae multarum artium mater et nutrix fuisse traduntur. Athenienses non solum rei militaris, sed etiam disciplinarum artiumque variarum periti fuisse dicuntur. Romani, qui Graeciam anno CXLVI (centesimo quadragésimo sexto) a. Ch. n. in potestatem suam redigerunt, Graecorum litteris multa debuerunt et artes eorum magni aestimabant. De Graecia a Romanis capta Horatius, clarus Romanorum poeta, haec dixit:

*Graecia capta ferum victorem cepit et artes  
intulit agresti Latio...*

Caius Plinius Caecilius Secundus, scriptor et orator Romanus, qui saeculo primo vixit, amicum suum de Graecia colenda ita fere admonuit: “Cogita te missum esse in provinciam Achaiam, illam veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas, litterae, etiam fruges inventae esse creduntur. Cogita te missum esse ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique et religione tenuerunt. Respice gloriam veterem et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra est.”

**I. ZDANIA do ĆWICZENIA sposobu TWORZENIA ACI i NCI oraz ZAMIAN z ACI na NCI**

Utwórz ACI uzależniając od verbum regens w nawiasie, następnie posłuż się tym samym czasownikiem (zachowaj czas) przekształcając go tak, by stał się *verbum regens* dla NCI. Przetłumacz zdania.

**1. Aesopus, fabularum auctor, servus fuit/est.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**2. Urbs a militibus dolo capta erit.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**3. Consuetudo et mos vim legis habent/habebant.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**4. Pisistratus primus Homeri libros, confusos antea, sic disposuit, ut nunc habemus.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**5. Primus in Italiam Saturnus venit.**

AcI:

Dicunt.....  
.....

NcI:

.....  
.....**6. Pitagoras nonnullas Italiae partes visitavit/visitat.**

AcI:

Dicunt.....  
.....

NcI:

.....  
.....**7. Medea Peliam rursus ex sene adolescentem fecit/facit.**

AcI:

Dicunt.....  
.....

NcI:

.....  
.....**8. Iam ante Homerum poetae fuerunt/fuerant.**

AcI:

Dicunt.....  
.....

NcI:

.....  
.....**9. Prometheus hominibus ignem dedit/dat/dabit.**

AcI:

Dicunt.....  
.....

NcI:

.....

.....

**10. Cicero omnes oratores eloquentiā superavit/superat.**

AcI:

Dicunt.....

NcI:

.....

**11. Iuppiter, pater omnium deorum, imperium caeleste tenet/tenebat.**

AcI:

Dicunt.....

NcI:

.....

**12. Multa oppida Galliae Germaniaeque a Caesare capta deletaque sunt/  
capiuntur delenturque.**

AcI:

Dicunt.....

NcI:

.....

**13. Epistulam illam Romam Iulianus misit.**

AcI:

Dicunt.....

NcI:

.....

**14. Ille vir bonus, nimio dolore atque tristitia affectus, infra triduum mortuus  
est.**

AcI:

Dicunt.....

.....

.....

NcI:

.....

.....

**15. Anaxagoras annos LXXII vixit.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**16. Milites nostri hostes facile vincent/vicerunt/vincunt.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**17. Athenae multarum artium mater et nutrix sunt/erant.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:.....

.....

**18. Prometheus Caucaso affixus est/erat.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....  
 .....

**19. Humanitas, artes, litterae aliaeque etiam fruges a Graecis inventae sunt.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**20. Bellum civile brevi tempore finietur.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

**21. Omnes dei deaeque a Iove in convivium convocati sunt/convocantur.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**22. Discordiae dea ad epulas deorum non admittitur.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....

.....

**23. Paris Venerem pulcherrimam trium dearum iudicavit/iudicat.**

AcI:

Dicunt.....

.....

NcI:

.....  
 .....

**24. Troia post novem annos a Graecis expugnata est.**

AcI:

.....

NcI:

.....  
 .....

**II. Spośród poniższych tłumaczeń wybierz prawidłowe**

1. *Mówi się, że Grecy łatwo zostaną pokonani przez Persów*
  - a. Graecos a Persis facile victuros esse dicunt.
  - b. Graeci a Persis facile victuri esse dicitur.
  - c. Graeci a Persis facile victum iri dicuntur.
  - d. Graeci a Persis facile victum iri dicunt.
2. *Uważaliśmy, że jesteś najlepszym spośród mężów.*
  - a. Putabamus te esse optimum virorum.
  - b. Putabaris tu esse optimus virorum.
  - c. Putabaris tu esse optimus ex viris.
  - d. Putabamus tu esse optimus ex viris.
3. *Rozkazano nam, żebyśmy wrócili do obozu.*
  - a. Iusserunt nobis castra revertere.
  - b. Iussi sumus in castra reverti.
  - c. Iussi sumus castrorum revertere.
  - d. Iusserunt nos in castra reversuros esse.
4. *Uważano o mnie, że po śmierci zostanę zaliczony w poczet bogów.*
  - a. De me putabant post mortem in numerum deorum futurus esse.
  - b. Putabantur me post mortem in numerum deorum fore.
  - c. Putabar post mortem in numerum deorum futurus esse.
  - d. Putabatur me post mortem in numerum deorum fore.



## LECTIO DVODETRICESIMA

### FUNKCJE PRZYPADKÓW

Każdy przypadek w łacinie (z wyjątkiem *vocativu*) pełni jakąś szczególną funkcję, której znajomość ułatwia zrozumienie tekstu. Funkcje te, dla ułatwienia, zostały nazwane. Poniżej znajduje się lista tych, których nieznajomość może skutkować trudnościami w przekładzie:

1. **GENETIVUS QUALITATIS** *dopełniacz jakości* występuje zawsze z przymiotnikiem, liczebnikiem lub zaimkiem: np.: *magnus, maximus, summus, septimus, talis*. Oddajemy go w tłumaczeniu najczęściej dodając przyimek *o*, np.: *kobieta o pięknych oczach*. Wyraża cechę człowieka, przedmiotu lub pojęcia.
  - a. *vir magni ingenii* (*mąż o wielkim talencie*)
  - b. *puer novem annorum* (*chłopiec w wieku 9 lat/dziewięcioletni*)
  - a. *Bellum triginta annorum fuit*. (*Wojna trwała 30 lat.*)
2. **GENETIVUS CHARACTERISTICUS** *dopełniacz charakteryzujący* występuje zawsze z czasownikiem *esse*. Tłumaczymy go dodając zwroty *jest* czyjąś *cechą, rzeczą, właściwością, zwyczajem, obowiązkiem, dowodem, oznaką* etc.
  - a. **Stulti** est ridere. (*Śmiech jest cechą głupca*)
  - b. **Sapientis** est vera dicere. (*Obowiązkiem mędrca jest mówić prawdę.*)

- 
1. **DATIVUS COMMODI** i **INCOMMODI** *celownik korzyści i niekorzyści* oznacza osobę lub rzecz, na której korzyść (*commodi*) bądź szkodę (*incommodi*) coś się dzieje. Tłumaczymy go dodając słówka *dla, na rzecz* etc. dla *datiwu commodi* oraz *przeciw, na niekorzyść* etc. dla *datiwu incommodi*, np.:
    - a. Non **scholae**, sed **vitae** discimus. *Uczymy się nie dla szkoły, ale dla siebie.*
    - b. Non **sibi** homo natus est, sed **patriae** et **suis**. *Człowiek rodzi się nie dla siebie, lecz dla ojczyzny i swoich.*
    - c. Quidquid peccamus, **nobis** peccamus. *Cokolwiek robimy źle, dla siebie robimy źle.*

- 
1. **ACCUSATIVUS DUPLEX** *podwójny biernik* występuje po czasownikach *appello, dico, nomino, voco* = *nazywam; puto, duco, iudico* = *uważam za; credo, eligo, designo* = *wybieram, mianuję; facio, efficio, reddo* = *robię, tworzę; me praebeo, me*

*praesto* = *okazuję się*. W konstrukcji biernej te same czasowniki łączą się z *nominativus duplex*.

a. *Populus Romanus Ciceronem consulem* ceravit. *Lud rzymski wybrał Cyncerona konsulem.*

b. *Dionysius superbum se* praebuit. *Dionizjusz okazał się pyszny.*

2. **ACCUSATIVUS EXCLAMATIONIS** *biernik wykrzyknienia* występuje zwykle z przydawką. Wyraża okrzyk bólu, oburzenia lub podziwu.

a. *Heu me miserum! O ja biedny!*

b. *O stultum hominem! O głupi człowieku!*

c. *O virum Sparta dignum! O mężu godzien Sparty!*

1. **ABLATIVUS LIMITATIONIS** *ablatiwus ograniczenia*. Doprecyzowuje dane o przedmiocie. Odpowiada na pytanie *pod jakim względem? co do czego?* W tłumaczeniu oddajemy go zwykle wyrażeniami *co do, pod względem, jeśli chodzi o*, np.: *kobieta piękna pod względem oczu*

a. *hostes innumeri multitudine* niezliczeni *pod względem wielkiej ilości wrogowie*

b. *Uri sunt magnitudine* paulo infra elephantos. (Caes. B.G.) *Tury pod względem wielkości są nieco poniżej słoni.*

c. *Helvetii omnibus Gallis virtute* praestabant. (Caes. B.G.) *Helweci przewyższali wszystkich Galów męstwem / pod względem męstwa / jeśli chodzi o męstwo*

2. **ABLATIVUS CAUSAE** *ablatiwus przyczyny*. Oznacza przyczynę, powód. Odpowiada na pytanie *dlaczego? z jakiego powodu?*

a. *Ita, miser, et amore* pereo et *inopiā* (Pl. Pseud. 300) *I tak, biedny, ginę i z [powodu] miłości i z [powodu] nędzy.*

b. *Statuae intereunt tempestate, vi, vetustate*. (Cic. Phil. 9.6.14) *Posągi niszczą z [powodu] złej pogody, użycia siły, ze starości.*

c. *Metu* non peccant multi, non *innocentiā*. (Appendix sent. Syri 38). *Wielu [ludzi] nie grzeszy ze strachu, nie z [powodu] niewinności.*

3. **ABLATIVUS MODI** *ablatiwus sposobu*. Oznacza sposób, w jaki coś się odbywa. Odpowiada na pytanie *jak? w jaki sposób?*

- a. Sidera circulos suos conficiunt **celeritate mirabili**. (Cic. *Rep.* 6.15) *Ciała niebieskie zataczają swe kręgi z zadziwiającą prędkością.*
- b. Armatae per Urbem **silentio** in Aventinum perveniunt. (Liv. 3.54.11) *Zbrojni w ciszy/cicho przechodzą przez Rzym na Awentyn.*

**4. ABLATIVUS QUALITATIS** *ablativus jakości* Oznacza cechę, właściwość, przymiot. Składa się zawsze z rzeczownika z przymiotnikiem. Odpowiada na pytanie *jaki?* Przypomina nieco *genetivus qualitatis*.

- a. Agesilaus erat **humili statura** et **exiguo corpore**. *Agesilaos był niskiemnego wzrostu i drobnej postury.*
- b. Erat inter Labienum atque hostem **difficili transitu** flumen **ripisque praecipuis**. *Między Labienusem i wrogiem była rzeka trudna do przejścia i o stromych brzegach.*
- c. Hercyniā silvā est bos **cervi figurā**. *W lesie Hercyńskim żyje wół o kształcie jelenia.*

**5. ABLATIVUS LOCI** *ablativus miejsca* obejmuje wszystkie wyrażenia w ablatiwie, z przyimkiem lub bez, które w jakikolwiek sposób określają miejsce. Może występować z przyimkiem lub bez, np.:

- a. hac (in) via – *na tej drodze*; hoc (in) loco – *w tym miejscu*
- b. in Campo Martio – *na Polu Marsowym*; in foro Romano – *na rynku rzymskim*
- c. in silva – *w lesie*; altis (in) montibus – *w wysokich górach*
- d. Hercyniā silvā est bos cervi figurā. *W lesie Hercyńskim żyje wół o kształcie jelenia.*

**6. ABLATIVUS INSTRUMENTI** *ablativus narzędzia* odpowiada na pytanie *czym?*

- a. Cornibus tauri, apri **dentibus** se defendunt.

### ĆWICZENIA NA FUNKCJE PRZYPADKÓW

Przetłumacz zdania i określ sposób użycia oznaczonych **boldem** przypadków. Pamiętaj o poznanych wcześniej funkcjach przypadków: **dativus possessivus, genetivus partitivus, ablativus comparationis, ablativus temporis, ablativus auctoris**

1. Hostes **magno cum strepitu** ac tumultu castris egressi sunt.
2. Caesar imperat frumentum **exercitui**.
3. Xerxis classis mille ducentarum **navium longarum** fuit.
4. **Lapideo** sunt **corde** multi, quos non miseret neminis.
5. Epaminondae nemo Tebanus fuit par **eloquentia**.
6. **Testitudineo gradu** moveris.
7. Charondas et Zaleucus leges **civitatibus suis** scripserunt.
8. **Boni ducis** est **prima in acie** pugnare.
9. Saepe pax periculosior **bello** fuit.
10. **Ciceronem optimum oratorum Romanorum** putamus.
11. Dux locum **castris** idoneum delegit.
12. Sabini Tarpeiam **scutis** necaverunt.
13. Septem **eorum** a latronibus **in his silvis** occisi sunt.
14. Ptolemaeus **in proelio** telo venenato ictus est.
15. Veneti reliquos Gallos **usu** nauticarum rerum antecederant.
16. **Homini** quinque sensus sunt.
17. Muri altitudo fuit **pedum** sedecim.
18. **Philosophi** est pauca verba dicere.
19. O **fallacem hominum spem!**
20. Quem cum Democrito conferre possumus ingenii **magnitudine?**
21. Permulti Troianorum viri **ab Achille** interfecti sunt.



## LECTIO VNDETRICESIMA

## ABLATIVUS ABSOLUTUS

**A**BLATIVUS ABSOLUTUS jest **składnią** polegającą na połączeniu **ablatiwu rzeczownika** (przymiotnika, zaimka, liczebnika) z **ablatiwem imiesłowu** (ppa lub ppp).

## ZESTAWIENIE KOŃCÓWEK ABLATIWU WSZYSTKICH DEKLINACJI

ABLATIVUS	I deklinacja	II deklinacja	III deklinacja	IV deklinacja	V deklinacja
singularis	-a	-o	-e/-i	-u	-e
pluralis	-is	-is	-ibus	-ibus	-ebus

## ZESTAWIENIE KOŃCÓWEK ABLATIWU DLA PPA I PPP

ABLATIVUS	participium praesentis activi	participium perfecti passivi		
singularis	-e	-o m	-a f	-o n
pluralis	-ibus	-is		

**ABLATIVUS ABSOLUTUS** pełni funkcję zdania podrzędnego, dlatego zawsze towarzyszy mu zdanie nadrzędne. Zatem tłumacząc **ablativus absolutus** tworzymy z niego zdanie podrzędne zaczynające się od: *gdy* (*kiedy, skoro, po*), *ponieważ, chociaż, jeżeli*.

	ablativus absolutus	zdanie nadrzędne
—	Urbe expugnata	milites domum properaverunt.
Po	zdobyciu miasta	żołnierze pospieszyli do domu.
—	Militibus pugnantibus	senatus de pace disputat.
Gdy	żołnierze walczą	senat rozprawia o pokoju.

1. ABLATIVUS ABSOLUTUS z *participium praesentis activi* wyraża **czynność równoczesną** w stosunku do czynności zdania nadrzędnego.

2. ABLATIVUS ABSOLUTUS z *participium perfecti passivi* wyraża **czynność wcześniejszą** w stosunku do czynności zdania nadrzędnego.

**Sposób tłumaczenia:**

1. Tłumaczymy zdanie nadrzędne (może to być dowolne zdanie – żadnych ograniczeń)
2. Tłumaczymy ABLATIVUS ABSOLUTUS dodając przedtem spójnik zdania podrzędnego
  - a. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppa** rozpoczynamy od *podczas gdy, kiedy, ponieważ, chociaż* lub *jeśli*
  - b. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppp** rozpoczynamy od *po tym, jak* lub *po*
3. rzeczownik i/lub przymiotnik, zaimek, liczebnik składni (w ablatiwie) staje się podmiotem zdania
4. participium składni tłumaczymy jako
  - a. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppa**: orzeczenie zdania w stronie czynnej (podmiot coś robi)
  - b. dla ABLATIVU ABSOLUTU z **ppp**: orzeczeniem zdania w stronie biernej (z podmiotem coś się dzieje)

czynność równoczesna czynna			
ablativus absolutus			zdanie nadrzędne
ablativus zaimka	ablativus rzeczownika	ablativus ppa	
<b>Nostro</b>	<b>duce</b>	<b>vincente</b>	hostes fugiebant.
GDY nasz	wódz	zwyciężał	wrogowie uciekali.
podmiot zdania		orzeczenie czynne	

czynność uprzednia bierna			
ablativus absolutus			zdanie nadrzędne
ablativus zaimka	ablativus rzeczownika	ablativus ppp	
<b>Nostro</b>	<b>duce.</b>	<b>victo</b>	hostes fugiebant.
PO TYM JAK nasz	wódz	został zwyciężony	wrogowie uciekali.
podmiot zdania		orzeczenie bierne	

### PRZYKŁADY TŁUMACZENIA

participium praesentis activi	
czynność równoczesna	<i>zdanie</i> <b><i>ablativus absolutus</i></b>
	<i>nadrzędne</i>
	<i>Hoc agitur</i> <b><i>omnibus adversantibus.</i></b>
zdanie <b>czasowe</b>	<b>To dzieje się</b> <b>podczas gdy</b> wszyscy się sprzeciwiają
zdanie <b>przywzwalające</b>	To dzieje się <b>mimo</b> sprzeciwu wszystkich / <b>choć</b> wszyscy się sprzeciwiają.
zdanie <b>przyczynowe</b>	To dzieje się <b>ponieważ</b> wszyscy się sprzeciwiają.
zdanie <b>warunkowe</b>	To dzieje się <b>jeśli</b> wszyscy się sprzeciwiają.
participium perfecti passivi	
czynność uprzednia	<b><i>ablativus absolutus</i></b> <i>zdanie nadrzędne</i>
	<b><i>Oratione facta</i></b> <i>dux milites dimisit.</i>
zdanie czasowe	<b>Po tym jak</b> mowa została ogłoszona      wódz odesłał żołnierzy.
	<b>Po</b> ogłoszeniu mowy      wódz odesłał żołnierzy.
	<b>(Wygłosiwszy</b> mowę)      wódz odesłał żołnierzy.

**1. Z poniższych elementów utwórz *ablativus absolutus* z *ppa* i *ppp*. Przetłumacz powstałe konstrukcje.**

a. dominus + castigo 1

*z ppa:* .....

*z ppp:* .....

b. milites nostri + laudo 1

*z ppa:* .....

*z ppp:* .....

c. animal + lingo,3,linxi,linctum

*z ppa:* .....

*z ppp:* .....

d. exercitus fortis + vinco,3,vici, victum

*z ppa:* .....

*z ppp:* .....

e. parentes dilecti + venio 4

z *ppa*: .....

z *ppp*: .....

**2. Z poniższych elementów utwórz odpowiedni *ablativus absolutus*, a następnie przetłumacz całe zdania.**

a. Caesar, aris + ipse, ipsa, ipsum + specto 1.....  
 milites fortiter pugnabant. ....

b. Troia, ae + urbs, urbis + capio, 3, cepi, captum ..... Graeci in  
 patriam properaverunt. ....

c. Bellum, i + ferox, ocis + finio 4..... mulieres  
 deis gratias agebant. ....

d. Romulus + regno 1 + guberno 1..... Romani cum  
 Sabinis bellum gerunt. ....

f. Periculum + cresco, 3, crevi, cretum .....  
 crescunt vires. ....

g. Qui, quae, quod + res, ei + audio 4 ..... orator  
 in forum rediit. ....

### ABLATIVUS ABSOLUTUS BEZ PARTICIPIUM

W składni **ablativus absolutus** zamiast participium wystąpić mogą

1. przymiotniki jak **vivus** (żywy), **invitus** (niechętny), **ignarus** (nieświadomy), **consci** (świadomy) itp.
2. rzeczowniki oznaczające osobę działającą, urząd lub wiek, np.: **auctor**, **dux**, **consul**, **imperator**, **caesar**, **senatus**, **iudex**, **adiutor**, **adulescens**, **puer**, **senex** etc.

Składnia tego typu może być wyłącznie czynna, w domyśle pozostaje bowiem *ppa* od czasownika *esse*



- ❑ *Hannibale vivo* = *Za życia Hannibala* ☞ gdy Hannibal był żywy, żył
- ❑ *Cicerone consule* = *Za konsulatu Cicerona* ☞ Gdy Cicero jest (był, został) konsulem
- ❑ *Me puero* = *Gdy byłem chłopcem*
- ❑ *Omni senatu invito* = *Chociaż/gdy/mimo że cały senat był niechętny*

### 3. Przetłumacz zdania ze składnią *ablativus absolutus*.

- a. Duobus litigantibus tertius gaudet.
- b. Mutato nomine de te fabula narratur.
- c. Latrante uno latrat statim et alter canis.
- d. Graeci advenientibus Persis Thermopylas occupavere.
- e. Etiam sanato vulnere cicatrix manet.
- f. Clausae erant aures obstrepante ira.
- g. Anaxagoram ferunt nuntiata morte filii dixisse: "Sciebam me genuisse mortalem".
- h. Odor rosarum manet in manu etiam rosa submota.
- i. Caritate benevolentiaque sublata omnis est e vita sublata jucunditas.
- j. Omnia summa consecutus es virtute duce, comite fortuna.
- k. Medicus heri venit aegroto dormiente.
- l. *Non multi incolae ex oppido deleto servari poterant.*  
Oppido deleto incolae magna in inopia erant.
- m. Hostibus circumvenientibus Romani proelium comiserunt.
- n. Exercitu exposito et loco castris idoneo capto Caesar ad hostes contendit cohortibus X.
- o. Hostes loco superiore occupato Romanos prohibere coepere.

**p.** Galli ab exercitu Romano obsessi consilium ceperunt ex oppido fugere monente et iubente Vercingetorige.

**q.** Cicerone consule coniuratio Catilinae detecta est.

**r.** Galli Vercingetorige duce Romanis restiterunt.

**s.** Xerxes Thermopylis expugnatis protinus ad urbem accessit eamque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit.

**t.** ‘Pater meus — inquit Hannibal — Hamilcar, puerulo me in Hispaniam cum exercitu properans, Karthagine deis hostias immolavit’.

**u.** Ne Ciceronis quidem temporibus intellegebantur ea, quae regnante Romulo aut Numa scripta erant.

#### **4. Przetłumacz fragment tekstu Neposa. ☞**

Fama de adventu Xerxis in Graeciam perlata Athenienses miserunt ad oraculum Delphicum consultum. Atheniensibus deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se defenderent. Nullo responsum id intelligente Themistocles Atheniensibus persuasit, ut in naves se suaque omnia conferrent. Naves enim a deo murum ligneum nominari dixit. Tali consilio probato Athenienses naves conscenderunt urbemque reliquerunt.

Xerxes Thermopylis expugnatis Athenas accessit easque interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Ceteris Graecis hortantibus, ut in suam quisque urbem iret suisque se moenibus defenderet, Themistocles unus restitit et universos Persis pares fore dixit, dispersos perituros esse ostendit. Graecis ne his quidem verbis motis, Themistocles servorum suorum quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit nuntiatum Graecos in fuga esse.

Hac re audita Xerxes dolum servi in verbis non inesse credens Graecos aggressus est loco sibi alienissimo, Graecis opportunissimo. Graeci pugnare coacti Persas vicerunt. Victus est igitur Xerxes magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae.

## 5. Przetłumacz tekst.

### De imperio Romano

Initio Romam reges gubernavisse scitis. Regibus exactis Romae quotannis duo consules creabantur, qui rei publicae consulebant. Tarentinis devictis et Pyrrho rege pulso tota fere Italia in potestatem Romanorum subacta est. Gentibus Italiae subactis Romani finitimi facti sunt Carthaginiensibus, quibuscum eos tribus bellis Punicis dimicavisse scimus. Punicis bellis finitis Romani Carthaginiensium imperio potiti sunt. Ita Carthaginiensibus Hispaniā expulsis imperium Romanum mare Atlanticum tetigit. Carhagine autem captā Africa provincia Romana facta est. Postea Macedonibus, Graecis, Pergamenis imperio Romano adiunctis fines imperii Romani ad Asiam propagati sunt. Potentiā Romanorum crescente reges atque liberae civitates arbitrio populi Romani se subiciebant. Multae igitur terrae et Africae, et Europae, et Asiae imperio Romano adiunctae sunt: Aegyptus, Hispania, Gallia, Britannia, Pannonia, Dacia, Macedonia, Graecia, Syria, aliaeque. Sed crescente magnitudine imperii luxuria et avaritia in civitatem Romanam invaserunt, quibus magnum illud Romanorum imperium dirutum est.

Aegyptus,i – Egipt; Macedones,um – Macedończycy; Macedonia,ae – Macedonia; Pannonia,ae – Panonia; Pergameni,orum – mieszkańcy Pergamonu; Punicus,i – punicki; Pyrrhus,i – Pyrrus; Syria,ae – Syria; Tarentini,orum – tarentyjczycy, mieszkańcy Tarentu

## 6. Przetłumacz zdania ze składnią *ablativus absolutus*.

1. Alienos agros irrigas tuis sitientibus?
2. Scelerati conscientia obstrepante dormire non possunt. Agitant eos Furiae. (Curt. 6.10.14)
3. *Absentem qui rodit amicum, / Qui non defendit alio culpante, Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.* (Hor. Sat. 1.4.81)
4. Tarquinius et Tullia minor iunguntur nuptiis, magis non prohibente Servio, quam approbante. (Liv. 1.46.9)
5. Athenienses naves conscendunt et nihil sentientibus Lacedaemoniis totam Spartam depraedantur.
6. *Lesbia mi praesente viro mala plurima dicit.* (Catull. 83.1)
7. Iason, divulgata opinione tam gloriosae expeditionis, exercitum fortissimorum virorum, qui Argonautae cognominati sunt, comparavit. (Iustin. 42.2.11)
8. Omnes virum dixerunt patre nolente illam duxisse. (Sen. Contr. 10.3.12)
9. Allato ad se capite Cn. Pompei Caesar avertisse oculos dicitur. (Sen. Contr. 10.3.5)

10. Hannibal, dux Poenorum, victa classe, cui praefuerat, a militibus suis in crucem sublatus est.
11. Sol dictus est, quia, quum est exortus, obscuratis omnibus sideribus solus apparet. (Cic. N.D. 2.27.68)
12. Audisse te credo Platonem Socrate mortuo primum in Aegyptum, post in Italiam et in Siciliam contendisse. (Cic. Rep. 1.10.16)
13. Cyrus subacta Asia et universo Oriente in potestatem redacto Scythis bellum infert. (Iustin. 1.8.1)
14. Tuis et illius litteris perlectis exsilii gaudio et tibi et ago gratias et gratulor. (Cic. Fam. 16.16.1)
15. Caesare interfecto statim alte extollens Brutus pugionem Ciceronem nominatim exclamavit atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. (Cic. Phil. 2.12.28)
16. Populus auditis in theatro Vergilii versibus surrexit universus et Vergilium veneratus est sic, quasi Augustum. (Tac. Dial.13)
17. Regulum Carthaginenses resectis palpebris illigatum in machina (vigilando) necaverunt. (Cic. Pis. 19.43)
18. Gravidae mulieres neglectis bonis ac salubribus cibis cinere se nonnumquam et carbonibus pascunt.
19. Verres praedonum duces accepta pecunia dimisit. (Cic. Verr. 1.4.9)
20. Cn. Cornelius Scipio in Hispania contra Poenos prospere pugnavit duce hostium, Magone, capto.
21. Pompeius victus, turpissime, amissis etiam castris, solus fugit. (Cic. Fam. 7.3.2)
22. Illi gladiis eductis caedere incipiunt eius servos. (Cic. Mil. 10.29)
23. Ulixem vocat Homerus urbis vastatorem, quia bello Troiano, astutia sua capto Ilio et incenso finem fecit.
24. Tot tam praeclaris imperatoribus uno bello absumptis superstes est populus Romanus, eritque, mille aliis nunc ferro, nunc morbo morientibus. (Liv. 28.28.12)
25. Autariatae, propter ranarum muriumque multitudinem relicto patrio solo sedes quaerebant. (Iustin. 15.2.1)
26. Vergilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso consulibus, Idibus Octobribus anni 684. (Suet.)
27. Vergilius Brundisii moritur Sextio Saturnino et Lucretio Cinna consulibus. (Suet.)
28. *Quam bene Saturno vivebant rege!* (Tib. 1.3.35)

29. Apud Graecos primus omnium Thales Milesius praedixit solis defectum, qui Alyatte rege factus est.
30. Urbem Romam condidere atque habuere initio Troiani, qui Aenea duce profugi sedibus incertis vagabantur. (Sall. Cat. 6.1)
31. Plebs Romana Sicinio quodam auctore in Sacrum montem secessit. (Liv. 2.32.2)



## LECTIO TRICESIMA

CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (CPA) I PASSIVA (CPP)  
POWTÓRZENIE GERUNDIUM I GERUNDIVUM**C**ONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA (cpa)*Koniugacja opisowa czynna*

**Participium futuri activi** w połączeniu ze słowem *esse* (we wszystkich osobach, trybach, czasach, również w *infinitiwie*) tworzy **koniugację opisową czynną (cpa)**, która wyraża zamiar i chęć zrobienia czegoś.

Takie połączenie tłumaczymy jako *mam/miałem/będę miał zamiar coś zrobić, mam/miałem/będę miał coś zrobić*

1. Puer **lecturus** = chłopiec **mający czytać** ☞ rzeczownik + *pfa*
2. Puer **lecturus est.** = Chłopiec **ma zamiar czytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w praesens*
3. Puer **lecturus erat.** = Chłopiec **miał zamiar czytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w imperfectum*
4. Puer **lecturus fuit.** = Chłopiec **miał zamiar przeczytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w perfectum*
5. Puer **lecturus erit.** = Chłopiec **będzie miał zamiar czytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w futurum I*
6. Puer **lecturus fuerat.** = Chłopiec **miał zamiar czytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w plusquamperfectum*
7. Puer **lecturus fuerit.** = Chłopiec **będzie miał zamiar czytać.** ☞ *coniugatio periphraastica activa w futurum II*
8. **Lecturus/a/um sum/eram/ero/fui/fueram/fuero.** = **Mam/miałem/będę miał zamiar czytać.**
9. **Lecturus/a/um es/eras/eris/fuisti/fueras/fueris.** = **Masz/miałeś/będziesz miał zamiar czytać.**
10. **Lecturus/a/um est/erat/erit/fuit/fuerat/fuerit.** = **Ma/miał/będzie miał zamiar czytać.**
11. **Lecturi/ae/a sumus/eramus/erimus/fuimus/fueramus/fuerimus.** = **Mamy/mieliśmy/będziemy mieli zamiar czytać.**
12. **Lecturi/ae/a estis/eratis/eritis/fuistis/fueratis/fueritis.** = **Macie/mieliście/będziecie mieli zamiar czytać.**
13. **Lecturi/ae/a sunt/erant/erunt/fuerunt/fuerant/fuerint.** = **Mają/mieli/będą mieli zamiar czytać.**
14. **Video puerum lecturum esse/fuisse/futurum esse (fore)** = **Widzę, że chłopiec ma/miał/będzie miał zamiar czytać.**
15. **Videntur puellae lecturae esse/fuisse/futurae esse (fore)** = **Wydaje się, że dziewczyny mają/miały/będą miały zamiar czytać.**



- a. **Participium futuri activi** musi tworzyć **związek zgody** z podmiotem (ta sama osoba, liczba, rodzaj)
- b. CPA może zawiarać się w ACI i NCI (przykład 14 i 15 powyżej)
- c. Kiedy widzisz czasownik *esse*, rozejrzyj się, czy w pobliżu nie stoi *pfa...* i na odwrót...



NOTA BENE

## C ONIUGATIO PERIPHRASTICA PASSIVA (cpp) Koniugacja opisowa bierna

**Participium futuri passivi (gerundivum)** w połączeniu ze słowem *esse* (we wszystkich osobach, trybach, czasach, również w *infinitiwie*) tworzy **koniugację opisową bierną (cpp)**, która wyraża **konieczność** i **przymus**. Osobę, która musi/powinna wykonać czynność wyrażamy w *dativie*. Jest to **DATIVUS AUCTORIS celownik sprawy**.

### TYPY CONIUGATIONIS PERIPHRASTICAE PASSIVAE

	podmiot	gerundivum	czasownik <i>esse</i>	dativus auctoris	Znaczenie
1	—	<b>Legendum</b>	<b>est/erat/erit/fuit</b>	—	<b>Powinno się / należy czytać.</b>
	—	nom. sg. <i>n</i>	3 os. sg.	—	forma nieosobowa
2	—	<b>Legendum</b>	<b>est/erat/erit/fuit</b>	<b>puero sapienti.</b>	<b>Mądry chłopiec powinien czytać.</b>
	—	nom. sg. <i>n</i>	3 os. sg.	dat. auctoris	Dat. auctoris staje się podmiotem, który 'musi'
3	<b>Liber</b>	<b>legendus</b>	<b>est/erat/erit/fuit</b>	—	<b>Powinno się / należy czytać książkę.</b>
	związek zgody			—	forma nieosobowa + przedmiot czynności
4	<b>Liber</b>	<b>legendus</b>	<b>est/erat/erit/fuit</b>	<b>puero sapienti.</b>	<b>Mądry chłopiec powinien czytać książkę.</b>
	związek zgody			dat. auctoris	Podmiot, który 'musi' + przedmiot czynności

### Przykładowe CONIUGATIONES PERIPHRASTICAE PASSIVAE w różnych czasach i formach

1. liber (*m*) legendus (*m*) est / erat / erit / fuit / fuerat / fuerit ☞ książkę trzeba / trzeba było / trzeba będzie / trzeba było (wcześniej) / trzeba będzie czytać
2. Epistulae (*f*) scribendae (*f*) erunt ☞ trzeba będzie pisać / napisać listy
3. Scio librum (*acc.*) legendum (*acc.*) esse / fuisse (*inf.*)☞ wiem, że książka powinna być / powinna była być czytana (ACI)

4. *Civibus* *templa* (*n*) *struenda* (*n*) *sunt* / *erant* / *fuerunt* / *erunt* / *fuerant* / *fuerunt* / ☞  
obywatele powinni / powinni byli /
5. *tacendum est* / *erat* / *fuit* / *erit* / *fuerat* / *fuerit* ☞ należy / należało / będzie trzeba /  
należało (wcześniej) / będzie trzeba milczeć

**1. Od podanych czasowników utwórz *gerundium* we wszystkich przypadkach i *gerundivum* w mianowniku dla 3 rodzajów. Przetłumacz utworzone formy.**

- a. *peto*, 3, *petivi*, *petitum*  
b. *orno* 1  
c. *nosco*, 3, *novi*, *notum*  
d. *moveo*, 2, *movi*, *motum*  
e. *lenio* 4

**2. Zamień *gerundium* na *gerundivum* lub *gerundivum* na *gerundium*. Zachowaj tę samą treść zdania. Przetłumacz.**

gerundium	gerundivum
Necessitudo faciendi laborem.	
	Ars carminum scribendorum.
Occasio dicendi veritatem.	
	Difficultas initii omnium rerum cognoscendi

**3. Przetłumacz zdania. Które zdanie z pary jest łatwiejsze do przetłumaczenia?**

- a. *Cyprus abundat materiā utili ad naves aedificandas.* (*Lambinus ad Hor. Od. 1, 13*)  
Cyprus abundat materiā utili ad aedificandum naves.
- b. *Alcibiades ad patriam liberandam omni fertur cogitatione.* (*Nep. 7, 9, 4*)  
Alcibiades ad liberandum patriam omni fertur cogitatione.
- c. *Romulum Remumque cupido cepit urbis condendae.* (*Liv. 1, 6, 3*)



Romulum Remumque cupido cepit condendi urbem.

**d.** Vetus atque usitata res – in oppugnanda urbe labores ac pericula pati. (*Liv. 26, 13, 9*)

**e.** Socrates adiuvit Euripidem in tragoediis scribendis.

Socrates adiuvit Euripidem in scribendo tragoedias.

**f.** Omnis auctoritas philosophiae constitit in beata vita comparanda. (*Cic. Fin. 5, 29, 86*)

Omnis auctoritas philosophiae constitit in comparando beatam vitam.

**g.** Omne animal est in se conservando occupatum. (*Cic. Fin. 4, 13, 34*)

**h.** Scribere scribendo, dicendo dicere disces.

**i.** Nihil agendo homines male agere discunt. (*Cato De agr.*)

#### 4. Przetłumacz wyrażenia i zdania.

**a)** nigro dies notanda lapillo

**b)** Nil desperandum (*Hor. Carm.*)

**c)** status nascendi

**d)** flumen dicendi

**e)** rex tremendae maiestatis

**f)** Nemini vox neganda (est).

**g)** De republica emendanda libri Andreae Modrevii inscribuntur.

**h)** Manus etiam elephanto data est, per quam data suscipit et ori suo voranda tradit.

**i)** Bello finito cives muros ab hostibus dirutos reficiendos curant.

**k)** mutatis mutandis

**l)** Beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda aut scribere legenda.

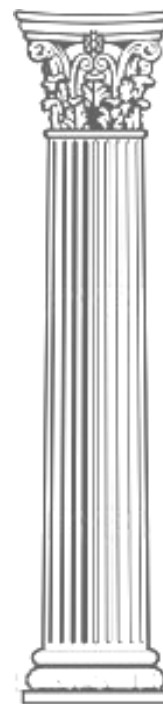
**m)** ars amandi

**n)** ars moriendi

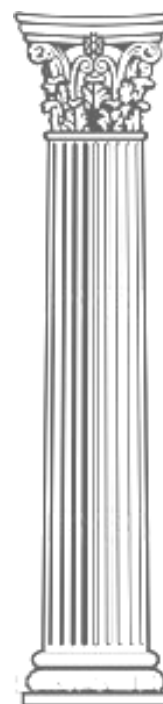
**o)** Navigare necesse est, vivere non est necesse.

**5. Przetłumacz.**

- a. Pugnandum est —
- b. Militibus pugnandum est —
- c. Tacendum est —
- d. Nobis tacendum est —
- e. Moriendum est —
- f. Omnibus hominibus moriendum est —
- g. Laudandum fuit —
- h. Laudandum tibi fuit —
- i. Amandus fuisti —
- k. Amanda viro fuisti —

**6. Przetłumacz na język łaciński.**

- a. I dziewczęta i chłopcy powinni czytać książki.
- b. Wiersze należy czytać, mowę chwalić, dzieło skończyć.
- c. Nie należy nic czynić bez rozwagi. (*prudencia,ae*)
- d. Powinniście byli wybrać nowego króla.
- e. Będziemy musieli wysłać do nich poselstwo. (*legatio,onis*)
- f. Trzeba mądrze rozstrzygnąć. (*statuo,3,-ui,-utum*)

**7. Przetłumacz.**

- a. Discenda est virtus.
- b. Pacta sunt servanda.
- c. Argumenta non numeranda, sed ponderanda sunt.
- d. Existit quaestio, num amici novi veteribus sunt antepoenendi.
- e. Ut desint vires tamen est laudanda voluntas.
- f. Facite, quod libet, daturus non sum amplius.
- g. Dulcibus est verbis mollis alendus amor.

- h.** Tota vita discendum est mori.
- i.** Audendum est: fortes adiuvat ipsa Venus.
- k.** Ceterum censeo Karthaginem delendam esse.
- l.** De gustibus non est disputandum.
- m.** Nemini vox neganda (est).
- n.** Nil desperandum (est).

### **8. Przetłumacz tekst o wojnie Cezara z Belgami. ☞**

Caesari omnia uno tempore erant agenda: vexillum proponendum, ab opere revocandi milites, qui paulo longius aggeris petendi causa processerant, arcessendi, acies instruenda, signum tuba dandum. Quarum rerum magnam partem temporis brevitatis et incursus hostium impediabat. His difficultatibus duae res erant subsidio: scientia atque usus militum. Hi propter propinquitatem et celeritatem hostium non iam Caesaris imperium expectabant, sed per se — incredibile est dictu — omnia administrabant.

Caesar necessariis rebus imperatis ad milites monendos decurrit et ad legionem decimam devenit. At cum in alteram partem item monendi causa veniret, pugnantibus occurrit. Exiguitas temporis magna fuit hostiumque animus iam paratus ad pugnandum. Tempus non modo ad insignia accomodanda, sed etiam ad galeas induendas scutisque tegimenta detrahenda defuit.

Diu proelium anceps erat. Postremo Caesar ipse suis laborantibus in primam aciem processit. Cuius adventu hostium impetus tardatus est. Permulti hostes interfecti sunt.

### **9. Przetłumacz tekst o Leonidasie. ☞**

Leonidas ad angustias Thermopylarum profecturus erat. Ephori eum propter paucitatem militum retenturi erant, sed ille: ‘Satis is numerus militum erit ad ea, quae acturus sum; pro patria mihi pugnandum est’. Ad Thermopylas exercitum allocutus est: ‘Copiae hostium non longe absunt. Hic nobis aut vincendum aut moriendum est’. Persae Ephialte proditore duce Graecos circumvenerant et omnes Lacedaemonii pro patria mortui sunt. ‘Dulce et decorum est pro patria mori’ — Horatius canit.

**10. Zapisz tę samą treść posługując się konstrukcją *coniugatio periphrastica passiva*.**

- a. Omnes parentibus parere debent. ....
- b. Philosophi de beata vita comparanda cogitare debent. ....
- .....
- c. Vita magni aestimari debet. ....
- d. Ante pugnam miles gladium acuere debebat. ....
- e. Multa aedificia Romae post incendium restaurari debebunt. ....
- .....

**ĆWICZENIA NA**

**1. GERUNDIUM / GERUNDIVUM**

*Przetłumacz zdania. Zdecyduj, czy zdanie zawiera gerundium czy gerundivum*

1. Pythagoras Aegyptum primo, mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus originemque mundi spectandam profectus, summam scientiam consecutus est. Inde regressus, Cretam et Lacedaemona ad congoscendas Minois et Lycurgi inclitas leges contenderat. (IUSTIN. 20.4.3)
2. Quod cuique temporis ad vivendum datur, eo debet esse contentus. (CIC. Sen. 19.69)
3. Exempla ex vetere memoria et monumentis ac litteris plurimum solent et auctoritatis habere ad probandum et iucunditatis ad audiendum. (CIC. Verr. 3.90.209)
4. Suebi vinum ad se omnino importari non sinunt, quod ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effeminari arbitrantur. (CAES. B.G. 4.2.6)
5. Ad vivendum, velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. (APUL. Magia. 21)
6. Ad edendum et bibendum plus, quam viri, estis; ad laborandum nec manus habetis nec pedes. (ERASM. 1.256)
7. Ver tamquam adulescentiam significat ostenditque fructus futuros, reliqua autem tempora demetendis fructibus et percipiendis accomodata sunt. (CIC. Sen. 19.70)
8. Caesar, nactus idoneam ad navigandum tempestatem, solvit equitesque in ulteriorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. (CAES. B.G. 4.23.1)
9. Tiberius Gracchus triumvir creatus est dividendis agris. (FLOR. 2.2.6)
10. Is, qui nullius non uxorem concupiscit et satis sibi iustam causam (esse) putat amandi, quod aliena est, idem uxorem suam adspici non vult. (SEN. Ira 2.28)
11. Iuppiter nullo magis hominem separavit a ceteris animalibus, quam dicendi facultate. (QUINT. 2.16.12)
12. Caesar oppidum expugnavit et ad deripiendum militibus concessit. (CAES. B.C. 3.80.70)
13. Decemviros legibus scribendis intra decem hos annos et creavimus et de republica sustulimus. (LIV. 4.4.3)
14. Ubi Nilus ad illa, quae Catadūpa nominantur, praecipitat ex altibus montibus, ea gens, quae illum locum accolit, propter magnitudinem sonitus, sensu audiendi caret. (CIC. Rep. 6.19)
15. Demosthenes curator muris reficiendis fuit eosque refecit pecuniā suā. (CIC. Opt. 7.19)

16. *Gloria vincendi iuncta est cum milite, Caesar, Caesar, parcendi gloria sola tua est.*
17. Quae causa iustior est belli gerendi, quam servitutis depulsio? (CIC. Phil. 8.4.12)
18. Hostes ex muro et turribus submoventur; non datur libera muri defendendi facultas. (CAES. B.G. 2.11.3)
19. Stoicus Diogenes et Academicus Carneades hanc amplissimam omnium artem — bene vivendi disciplinam — vita magis quam litteris persecuti sunt. (CIC. Tusc. 4.3.5)
20. Numa Pompilius sapientiam constituendae civitatis duobus prope saeculis ante cognovit, quam eam Graeci natam esse senserunt. (CIC. De or. 2.37.154)
21. Romulum Remumque cupido cepit in iis locis, ubi expositi ubique educati erant, urbis condendae. (LIV. 1.6.3)
22. Optimus est orator, qui dicendo animos audientium et docet et delectat et promovet. (CIC. Opt. 1.3)
23. Hominis mens dicendo alitur et cogitando. (CIC. Off. 1.30.105)
24. Scipio adhortandorum militum causā talem orationem est exorsus. (LIV. 21.39.10)
25. Apud Germanos latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt atque ea iuventutis exercendae ac desidia minuendae causā fieri praedicant. (CAES. B.G. 6.23.6)
26. *Extemplo Libyae magnas it Fama per urbes, / Fama, malum qua non aliud velocius ullus: / Mobilitate viget viresque acquirit eundo.* (V. Aen. 4.173)
27. In adorando dextram ad oscululum referimus. (PLIN. N.H. 28.2)
28. Iunonem a iuvando credo nominatam. (CIC. N.D. 2.26.66)
29. In diligendo cibo et potu valetudinis potius, quam voluptatis ratio habenda est.
30. Atomus est corpusculum minutum et individuum, quo in explicanda origine mundi utebatur Democritus et post eum Epicurus.
31. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris avida cognoscendi novum regem (=Alexandrum); plures obviam egressi sunt. (CURT. 5.1.19)
32. Temptando cuncta caeci quoque tuto ambulant. (SYR. 687)
33. Oculos natura nobis, ut equo setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. (CIC. De or. 3.59.222)
34. Castra erant ad bellum ducendum aptissima naturā loci et munitione et maris propinquitate et aquae et salis copia. (CAES. B.G. 2.37.5)
35. Numquamne legisti Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriāque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse statimque, ut viderat, abisse? (PLIN. Ep. 2.3.8)
36. Gaium Gracchum mors fraterna ad expetendas domestici sanguinis poenas excitavit. (CIC. Har. 20.43)



## 2. CONIUGATIO PERIPHRASTICA ACTIVA / PASSIVA

### *Przetłumacz zdania.*

1. Universus hic mundus una civitas communis deorum atque hominum existimanda (est). (CIC. Leg. 1.7.23)
2. *Paupertas me saeva domat dirusque Cupido, / Sed toleranda fames, non tolerandus Amor.* (CLAUDIAN. Epigr. 34)
3. *Ultima semper / Expectanda dies homini, dicitque beatus / Ante obitum nemo supremaque funera debet.* (OV. Met. 3.135)
4. Vitanda suspicio est avaritiae. (CIC. Off. 2.17.58)
5. Commune periculum concordiae propulsandum. (TIC. Agr. 29)
6. Intellego te, frater, alias in historia leges observandas putare, alias in poemate. (CIC. Leg. 1.1.5)
7. Omnia homini, dum vivit, speranda sunt. (SEN. Ep. 70.6)
8. *Vis fieri felix? Est debellanda voluptas.*
9. Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem pronuntiabat. (FLOR. 2.15.4)
10. Interdum monendus est amicus. Sed, si nulla spes emendationis, silere praestat. (ERASM. 2.181)
11. Tamdiu discendum est, quamdiu nescias. Si proverbio credimus: „quam diu vivis”. (SEN. Ep. 76.3)
12. Tuis verbis, Cicero, utendum est: „O tempora, o mores!” (SEN. Suas. 6.3)
13. Et hodie in Italia usitatum est proverbium agricolarum: Laudandos montes, sed a planitie non recedendum.
14. *Nunc est bibendum, nunc pede libero / pulsanda tellus.* (HOR. Od. 1.37.1)
15. *Deliberandum est saepe, statuendum est semel.* (SYR. 152)
16. De duobus malis minus est semper eligendum.
17. Faciendum id nobis, quod parentes imperant. (PL. Stich. 54)
18. Non omnis error stultitia est dicenda. (CIC. Div. 2.43.90)
19. Numquam scelus scelere vincendum est. (SEN. Mor. 139)
20. *Morte magis metuenda senectus.* (IUV. 11.45)
21. *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. / O, cives, cives, quaerenda pecunia primum est, / virtus post nummos?* (HOR. Ep. 1.1.52)
22. Est tempus, quando nihil, est tempus, quando aliquid, nullum tamen est tempus, in quo dicenda sunt omnia.
23. *Dulcibus est verbis mollis alendus amor.* (OV. A.A. 2.152)
24. Sunt rebus novis nova ponenda nomina. (CIC. N.D. 1.17.44)
25. Neglegenda mors est. (CIC. Tusc. 4.23.51)
26. Nihil sine ratione faciendum est. (SEN. Benef. 4.10.2)
27. Conviviorum delectatio non voluptatibus corporis magis quam coetu amicorum et sermonibus metienda. (CIC. Sen. 13.45)
28. Medicis non apparentia modo vitia curanda sunt, sed etiam invenienda, quae latent. (QUINT. 12.8.10)
29. Avaritiam si tollere vultis, mater eius est tollenda – luxuries. (CIC. De or. 2.40.171)
30. Cuius aures veritati clausae sunt, huius salus desperanda est. (CIC. Lael. 24.90)
31. Qui visuri domos, parentes, coniuges, liberos estis, ite mecum. (LIV. 4.28.5)

32. Legati a Dareo, Persarum rege, Carthaginem venerunt petentes auxilia adversus Graeciam, cui illaturus bellum Dareus erat. (IUSTIN. 19.1.12)
33. Vedius Pollio devorandos servos obiciebat muraenis, quas esurus erat. (SEN. Clem. 1.18.2)
34. Alexander excursurus cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. (IUSTIN. 13.5.7)
35. Foedus in haec verba fere cum Antiocho conscriptum est: „Ne quem exercitum, qui cum populo Romano sociisve bellum gesturus erit, rex per fines regni sui transire sinito”. (LIV. 38.38.1)
36. Iniuriam qui facturus est, iam fecit. (SEN. Ira 1.3.1)
37. Veniebatis in Africam. Quaero: quid facturi fuistis? (CIC. Lig. 8.24)
38. Apes, quum iam evolaturae sunt, consonant vehementer. (VARRO R.R. 3.16.29)
39. Cum his versare, qui te meliorem facturi sunt. (SEN. Ep. 7.8)
40. Phocion „Si mei similes erunt (liberi mei), idem hic” — inquit — „agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit. Sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.” (NEP. 19.1.4)



## TEKSTY OKOLICZNOŚCIOWE BOŻE NARODZENIE



### Evangelium secundum Matheum

Cum autem natus est Iesus in Bethlehem Iudaeae in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hierosolymam 2 dicentes: "Ubi est, qui natus est, rex Iudaeorum? Vidimus enim stellam eius in oriente et venimus adorare eum". 3 Audiens autem Herodes rex turbatus est et omnis Hierosolyma cum illo; 4 et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi, quaerebat ab eis de loco Christi nascendi. 5 At illi dixerunt ei: "In Bethlehem Iudaeae. Sic enim scriptum est per prophetam." Tunc Herodes diligenter didicit ab Magis tempus stellae, quae apparuit eis; 8 et mittens illos in Bethlehem dixit: "Ite et interrogate diligenter de puero; et cum invenietis, renuntiate mihi, et ego veniens adorabo eum". 9 Qui cum audiverunt regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderunt in oriente, antecedebat eos, usque dum stetit supra, ubi erat puer. 10 Videntes autem stellam gaudebant gaudio magno valde. 11 Et intrantes domum viderunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adoraverunt eum; et obtulerunt ei munera, aurum et tus et myrrham. 12 Et quia acceperunt in somnis responsum, non redierunt ad Herodem, sed per aliam viam properabant in regionem suam. 13 Qui cum recesserunt, ecce angelus Domini apparet in somnis Ioseph dicens: "Surge et accipe puerum et matrem eius et fuge in Aegyptum et esto ibi, usque dum dicam tibi; Herodes enim quaeret puerum". 14 Qui consurgens accepit puerum et matrem eius nocte et recessit in Aegyptum 15 et erat ibi usque ad obitum Herodis. Ita adimpleretur, quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: "Ex Aegypto vocavi filium meum".

### Evangelium secundum Lucam

1 In diebus illis exiit edictum a Caesare Augusto et describebatur universus orbis. 2 Et ibant omnes singuli in suam civitatem. 3 Ascendit autem et Ioseph a Galilaea de civitate Nazareth in Iudaeam civitatem David, quae vocatur Bethleem, quia erat de domo et familia David, cum Maria desponsata sibi uxore praegnante. 4 Cum erant ibi impleti sunt dies et peperit filium suum primogenitum et pannis eum involvit et reclinavit eum in praesepio, quia non erat eis locus in diversorio. 5 Et pastores erant in regione eadem vigilantes et custodientes vigiliis noctis supra gregem suum 6 et ecce angelus Domini stetit iuxta illos et claritas Dei circumfulsit illos et timuerunt timore magno 7 et dixit illis angelus: "Nolite timere! Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, 8 quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David 9 et hoc vobis signum invenietis: infantem pannis involutum et positum in praesepio." 10 Et subito facta est cum angelo multitudo militiae caelestis laudantium Deum et dicentium: 11 "Gloria in altissimis Deo et in terra pax in



hominibus bonae voluntatis!” 12 Et discesserunt ab eis angeli in caelum. Pastores dixerunt: “Usque ad Bethleem properare et videre hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus et ostendit nobis, debemus. 13 Et venerunt festinantes et invenerunt Mariam et Ioseph et infantem positum in praeseptio 14 videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. 15 Maria autem conservabat omnia verba haec conferens in corde suo. 16 Et domum properaverunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus, quae audierant et viderant, sicut dictum est ad illos.



**ALMA NOX**, tacita nox!  
 Omnium silet vox.  
 Sola Virgo nunc beatum  
 ulnis fovet dulcem Natum.  
 Pax Tibi, Puer, pax!

**Alma nox**, tacita nox!  
Q Iesu, Tua vox  
amorem nobis explanat,  
 nos redemptos esse clamat  
 in Tuo natali

**Alma nox**, tacita nox!  
 Angelorum sonat vox:  
 Alleluia! Q surgite  
 pastores, huc accurrite!  
 Christus Deus adest.

**SILENTIO NOCTIS** sonus spargitur:  
 Pastores state Deus nascitur!  
 Iter cito praeparate  
 Ad Bethlehem properate  
 Cum muneribus.

**Inventus Infans** in praesepio  
 Secundum signa dat' ab angelo.  
 Deum nat' adoravere  
 Salutando clamavere  
 Pleni gaudio.

**Redemptor salve**, diu cupite,  
 Tot longos annos desiderate!  
 Te prophetae atque reges  
 Exspectabant, at te praebes  
 Nobis omnibus.

**NASCITUR CUM CHRISTUS** et mundo apparet,  
 Caeca nox fulgore radiante claret.

Angeli in caelis visi  
 Cantant hymnum paradisi:  
 Gloria, gloria, gloria,  
 In excelsis Deo. (bis)

**Pavidos pastores** angeli hortantur,  
 Bethlehem quam primum ut proficiscantur:  
 Natus enim est Salvator,  
 Mundi machinae Creator.  
 Gloria, gloria, gloria,  
 In excelsis Deo. (bis)

**Spiritus caelestes** caelique legati,  
 Quidnam faciamus, nobis revelate.  
 Imperiti nil pollemus,  
Metu capti vix vigemus.  
 Gloria, gloria, gloria,  
 In excelsis Deo. (bis)

**HODIE BETHLEHEM**, hodie Bethlehem  
 Gaudio personat.  
 Maria Virgo, Maria Virgo  
 Mundo natum donat.

Christus est natus, homo levatus,  
 Angeli cantant, reges salutant  
 Pastoresque orant, pecora adorant,  
 Mira, mira nuntiantur.

**Maria Virgo**, Maria Virgo  
 Natum amplexatur.  
 Et Ioseph Sanctus, et Ioseph Sanctus  
 Illum admiratur.

Christus est natus, homo levatus,  
 Angeli cantant, reges salutant  
 Pastoresque orant, pecora adorant,  
 Mira, mira nuntiantur.

**DEUS PARET**, vis vilescit

Caeli Rex est denundatus

Ignis tepet, lux tabescit

Limem scit Illimitatus

Princeps glori' humiliatus

Immortalem mors domavit

Dei Verbum Caro factum

Et in nobis habitavit.

**Neque, caelum**, terram vincis

Deus tua bon' abiecit

Intra plebem suam venit

Eius sortem suam fecit.

Multa est pro nobis passus

Culpa nostra haec patravit

Dei Verbum Caro factum

Et in nobis habitavit.

**CUNIS IACET**, quis non curret

Convocare Puero,

Iesu Christo Salvatori

Nobis hodie genito?

O pastores, properate,

Ei grate concantate

sicut nostro Domino!

**Nos cantantes** cantilenas

post vos festinabimus.

Redemptorem mundo natum

omnes sic videbimus.

Hic egene procreatus

flet in cunnis colligatus.

Flentem consolabimur.

**ANGELUS PASTORIBUS**

Dicit: "Natus omnibus

Puer est in Bethlehem Iudaeae.

In paupertate natus

Imperator mundi."

**Tum edoct'** ab Angelo,

Laeti laeto nuntio,

Bethlehem cito properaverunt,

Infantem invenerunt

Ioseph et Mariam.

**Magnae gloriae** Dominus

Sese subdit omnibus.

Regiam non pretiosam habuit

Ipsi aedificatam

Omnium Plasmator.

**ACCURRERUNT IN BETHLEHEM** pastores,

Puero lyra gratiose canentes:

Summa in caelis gloria,

Summa in caelis gloria,

Pax autem in terris.

**Salutabant verecunde**, aperte,

Tibi, Deo, Tibi, pleno e corde.

Summa in caelis gloria,

Summa in caelis gloria,

Pax autem in terris.

Nobis ips' id nuntiavit Angelus,

Nullus pastor id audivit, dum vivit.

Summa in caelis gloria,

Summa in caelis gloria,

Pax autem in terris.

## WIELKANOC

### Evangelium secundum Ioannem

Et introivit Iesus in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, et dixit ostiariae, et introduxit Petrum. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: "Numquid et tu ex discipulis es hominis istius?" Dicit ille: "Non sum." Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefiebant et erat cum eis et Petrus stans et calefaciens se. Pontifex ergo interrogavit Iesum de discipulis suis et de doctrina eius. Respondit ei Iesus: "Ego palam dixi mundo. Ego semper docui in synagoga et in templo, quo omnes Iudaei conveniunt. Quid me interrogas? Interroga eos, qui audierunt." Unus adsistens ministrorum dedit alapam Iesu dicens: "Sic respondes pontifici?!" Respondit ei Iesus: "Si male dixi, testimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me caedis?" Et misit eum Annas ligatum ad Caiaphan pontificem. Erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se. Dixerunt ergo ei: "Numquid et tu ex discipulis eius es?" Negavit ille et dixit: "Non sum." Dicit unus ex servis pontificis: "Nonne ego te vidi in horto cum illo?" Iterum ergo negavit Petrus et statim gallus cantavit. Adducunt ergo Iesum a Caiapha in praetorium. Exiit Pilatus ad eos foras et dixit: "Quam accusationem adfertis adversus hominem hunc? Accipite eum vos et secundum legem vestram iudicate eum!" Dixerunt ergo ei Iudaei: "Nobis non licet interficere quemquam." Introivit ergo iterum in praetorium Pilatus et vocavit Iesum et dixit ei: "Tu es rex Iudaeorum?" Et respondit Iesus: "A temet ipso hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me?" Respondit Pilatus: "Numquid ego Iudaeus sum?! Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti?" Respondit Iesus: "Regnum meum non est de mundo hoc." Dixit ergo eis Pilatus: "Ego nullam invenio in eo causam. Vultis ergo, dimittam vobis regem Iudaeorum." Clamaverunt rursus omnes dicentes: "Non hunc, sed Barabban." Erat autem Barabbas latro. Tunc ergo adprehendit Pilatus Iesum et flagellavit et milites plectentes coronam de spinis inposuerunt capiti eius et veste purpurea circumdederunt eum et veniebant ad eum et dicebant: "Habe rex Iudaeorum!" Et dabant ei alapas. Exiit ergo Iesus portans spineam coronam et purpureum vestimentum. Et dicit eis Pilatus: "Ecce homo." Pontifices et ministri clamabant dicentes: "Crucifige! Crucifige!" Dicit eis Pilatus: "Accipite eum vos et crucifigite. Ego enim non invenio in eo causam." Responderunt ei Iudaei: "Nos legem habemus et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit." Et dicit Pilatus ad Iesum: "Unde es tu?" Iesus autem responsum non dedit ei. Exinde quaerebat Pilatus dimittere eum. Iudaei autem clamabant dicentes: "Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Omnis, qui se regem facit, contradicit Caesari." Pilatus ergo adduxit foras Iesum et sedit pro tribunali in locum, qui dicitur Lithostrotus, Hebraice autem Gabbatha, et dicit Iudaeis: "Ecce rex vester." Illi autem clamabant: "Tolle! Tolle! Crucifige eum!" Dixit eis Pilatus: "Regem vestrum crucifigam?" Responderunt pontifices: "Non habemus regem,